
УДК 082

ББК 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk I oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy I redakcji: Warszawa, ul. Wyszogrodzka, 16
e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Nauka I Utworzenie XXI Stulecia : Teoria, Prak-
tyka, Innowacje„. (29.11.2013 - 30.11.2013) - Opole: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond
trading tour», 2013. - 116 str.

ISBN: 978-83-63620-19-6 (t.1)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowi-
Praktycznej Konferencji 29.11.2013 - 30.11.2013 roku. Opole.

Część 1.

УДК 082

ББК 94

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora zakazany.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach
należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowa odniesienia do zbioru.

ISBN: 978-83-63620-19-6 (t.1)

"Diamond trading tour" ©

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKCJA 1. ARCHITEKTURA. BUDOWNICTWO.

(АРХИТЕКТУРА. СТРОИТЕЛЬСТВО.)

- 1. Маркевич А.О. 6**

**АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИНОГРАДНО
ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ГАЛУЗІ**

- 2. Ткачова В.В., Іродов В.Ф..... 11**

**МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДІЙНОСТІ СИСТЕМ
ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ З ТРУБЧАСТИМИ ГАЗОВИМИ НАГРІВАЧАМИ**

- 3. Чорноморець Г.Я..... 23**

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУБЧАСТИХ ГАЗОВИХ НАГРІВАЧІВ ДЛЯ РОЗТА-
ШУВАННЯ У БУДІВЕЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЯХ**

SEKCJA 3. NAUK BIOLOGICZNYCH.(БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

- 4. Ghulyan K.Ed., Pirumyan G.P..... 28**

**TRANSBOUNDARY MOVEMENT OF NUTRIENTS AND SOME METALS
IN THE AKHURYAN RIVER (ARMENIA) WATER**

- 5. Ничик О.В., Васильєва А.А. 32**

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ВИРШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

- 6. Доровская М.С. 34**

**МАТИМАТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ ГАЗОГИДРАТА В РЕ-
ЗУЛЬТАТЕ НАГНЕТЕНИЯ ПАРНИКОВЫХ ГАЗОВ В ПОРИСТЫЙ ПЛАСТ**

- 7. Сидоренко М. О. 36**

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОНІТОРИНГУ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ**

SEKCJA 5. GEOGRAFICZNY NAUKI(ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ)

- 8. Самогоев А.С..... 39**

**СТАНОВЛЕНИЕ ПРАВОВОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ В СФЕРЕ ГИДРО-
ГРАФИЧЕСКИХ И ГИДРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ДОРЕВОЛЮ-
ЦИОННОЙ РОССИИ.**

- 9. Abdiyeva Z.A. 44**

**URBANITY AND TERRITORIAL -URBANITY STRUCTURE OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

SEKSCJA 7. JOURNALISM.(ЖУРНАЛИСТИКА)

10. Popil D.	49
RECEPCJA POSTMODERNIZMU W MEDIALNEJ PRZESTRZENI POLSKI ORAZ UKRAINY. WSPÓLNE I ODMIENNE CECHY.	
11. Яковлева Т.Б., Фионова А.А.	53
К ВОПРОСУ О ЖАНРАХ В ГЛЯНЦЕВЫХ ИЗДАНИЯХ	
12. Яковлева Т.Б., Гасанов Э.С.	57
СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ В СОВРЕМЕННЫХ СМИ	
13. Полежаев Ю.Г.	61
ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РІВНІ (НА МАТЕРІАЛАХ ТРЕВЕЛ-ВИДАНЬ)	
14. Kungurova O.G., Kudritskaya M.I.	66
TO THE PROBLEM OF JOURNALISM PERSONNEL QUALITY IN KAZAKHSTAN	

SEKSCJA 8. ART (ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ)

15. Александров А.В.	68
ПРИТЯГАТЕЛЬНАЯ СИЛА ХУДОЖЕСТВЕННОГО МИРООЩУЩЕНИЯ ЮРИЯ БУЛАНОВА.	
16. Миргородская Н. В.	73
ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ ЖЕНСКОЙ КРАСОТЫ В ИЛЛЮСТРАЦИИ США 1885-1915 ГГ.	
17. Мосина В. Р.	76
ПОНЯТИЙНАЯ СИСТЕМА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ВИДЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ / CONCEPTUAL SYSTEM OF ARTISTIC VISIONS IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL CREATIVE ACTIVITY	
18. Мосина В.Р.	79
КАТЕГОРИЯ КОМПОЗИЦИИ В ИСКУССТВЕ / CATEGORY COMPOSITION IN ART	
19. Поклад Н. С.	82
ТВОРЧІСТЬ МОЛОДИХ ЛУГАНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ (НА ПРИКЛАДІ ВОКАЛЬНОЇ СИМФОНІЇ «УПОКОРЕННЯ» КАТЕРИНИ КАРПЕНКО)	

20. Мартинюк А.К., Аліксійчук О.С.....	90
СКОРОХВАТОВА ВАНДА ВІКТОРІВНА – ВИДАТНИЙ ДІЯЧ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ І КУЛЬТУРИ ПОДІЛЛЯ	
21. Гундырева Н.А.	96
ЗНАКОВОСТЬ КАК СПЕЦИФИЧЕСКОЕ СВОЙСТВО КНИЖНОЙ ИЛЛЮСТРАЦИИ	
SEKSCJA 12. NAUK MEDYCZNYCH. (МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ)	
22. Білавич І.В.	102
КОЗАЦЬКА МЕДИЦИНА ЯК СКЛАДНИК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	
23. Абдуллаев А.А., Акиева Б.А., Эргешов Р.Н., Маметкулыев Б.Р., Балтаев М.А.	107
ПРИМЕНЕНИЕ ОЗОНОТЕРАПИИ В КОМПЛЕКСНОМ ЛЕЧЕНИИ БОЛЬНЫХ С СИНДРОМОМ ДИАБЕТИЧЕСКОЙ СТОПЫ	
SEKSCJA 14. NAUK POLITYCZNYCH. (ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ)	
24. Черепова Ю. В.	112
«ЧЕРНЫЙ» И «РАЗНОЦВЕТНЫЙ » PR КАК СПОСОБ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МАНИПУЛЯЦИИ	
25. Denisova A.Y.	115
BLACK PR. UKRAINIAN EXPERIENCE, ON THE EXAMPLE OF PARLIAMENTARY ELECTIONS 2012.	

ПОД- СЕКЦИЯ I. Архитектура зданий и сооружений.

Маркевич А.О.

Магістр, Миколаївський національний аграрний університет
УДК 663.2:339.13(477)

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИНОГРАДНО ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто стан інвестиційної привабливості галузі. Проаналізовано основні проблеми стратегічного розвитку та визначено передові шляхи інвестиційної стратегії існування виноградарсько-виноробних підприємств.

Ключові слова/Keywords: інвестування, інвестиційна діяльність, розвиток, стратегія, економічна криза, інвестиції у сільське господарство, виноградарство, виноробство/ investments, investment activity, development, strategy, economic crisis, investment in agriculture, viticulture and wine making.

Постановка проблеми. Відомо, що всі країни, які йдуть ринковим шляхом, мають різні ринкові моделі. Специфікою економіки України є те, що в ній першого розвитку набули промисловість (особливо важка) і сільське господарство. Економічні проблеми виноградарства та виноробства ринку їх продукції вивчалися у працях О.М.Гаркуші, І.І.Червена, Б.В.Буркинського, І.М.Агеевої, А.А.Бревнова, В.І.Іванченко, І.Г.Магчиної, Ю. Мокеєвої. Проте питання, пов'язані безпосередньо з формуванням інвестиційної стратегії розвитку підприємств виноробно-виноградарського підкомплексу України залишаються недостатньо вивченими.

Постановка завдання. Метою цієї статті є встановлення економічної закономірності формування ринкової пропозиції винопродукції залежно від стану і тенденцій розвитку виробничо-сировинного потенціалу галузі, товарних запасів, а також вивчено відносини виробників винограду і вина, розроблено економічний механізм їх стимулювання у виробництві конкурентоспроможної кінцевої продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємства, що виробляють продукцію не потрібну на ринку, мають збитки та припиняють своє існування, а ті, що змогли вирішити завдання виживання у конкурентному середовищі, одержали можливість та одночасно постали перед потребою формування стратегії подальшого розвитку, що неможливо без залучення інвестиційних ресурсів для ефективного функціонування галузі [6].

Формування напрямів інвестиційної діяльності підприємств виноградарсько-виноробного під комплексу має відбуватися з урахуванням перспективи, що являється процесом розробки інвестиційної стратегії [1, с. 18]. В зв'язку з цим актуального значення набуває розробка і впровадження дієвого механізму стимулювання інвестиційної діяльності підприємств з вирощування та переробки винограду, пошук форм, методів

Таблиця 1

Динаміка виробництва виноробної продукції в Україні, тис. дол

Район(область)	2012р.(9 міс)	2011р.(9 міс)
АР Крим	3,156.20	4,028.90
м. Севастополь	1,702.00	1,427.30
Дніпропетровська обл.	451	569
Донецька обл.	16.4	886.7
Закарпатська обл.	763.6	950
Миколаївська обл.	1204.2	1498.3
Одеська обл.	1776.7	3243.5
Харківська обл.	1.5	565.2
Херсонська обл.	214.4	225.6
Всього по Україні	9,308.70	13,426.90

*Джерело: корпорація «Укрвинпром»

і джерел залучення інвестицій, системне використання інвестиційних потоків на відновлення і вдосконалення матеріально-технічної бази, технології та організації виробництва продукції як ключових заходів в поживленні аграрної економіки країни.

Маркетинг треба розглядати у більш широкому аспекті, як концепцію управління ринком. Результатом маркетингових досліджень ринку є розробка стратегії його розвитку. В наукових працях вчених-економістів не існує однозначного поняття щодо терміну “стратегія”. Багато авторів вважають, що поняття “стратегія” треба розглядати як багатовекторний процес на макроекономічному рівні, інші – як “стратегію фірм”. На нашу думку, стратегія підприємства – це довгостроковий план, що містить управлінські рішення щодо вибору цілей та напрямків діяльності стосовно розміщення, розподілу та координації ресурсів підприємства для забезпечення його розвитку [4].

Низький рівень урожайності виноградних насаджень в Україні зумовлений об’єктивними й суб’єктивними причинами: кліматичними умовами; високим рівнем зрідженості та нераціональним сортовим складом насаджень; наявністю сортів сумішей; недоліками розміщення; незадовільним доглядом за молодими насадженнями внаслідок економічної незацікавленості працюючих на них виноградарів; складністю збереження врожаю.

Установлено, що беззбитковість виноградарства забезпечується за врожайності не менше 35 ц/га, а рентабельність його функціонування потребує не менш 50 ц/га. Науковцями визначено, що можливий рівень урожайності винограду – не менше 80 ц/га (при середньому рівні урожайності за останні 19 років – 45 ц/га), у тому числі за рахунок впровадження: кращих інтродукованих сортів, сортів ранніх столових і технічних нової селекції, сортів з відносною стійкістю до хвороб і шкідників, масової та клонової селекції наявних нині сортів. Україна не стала щасливим винятком. І не тільки через несприятливі погодні умови, які згубили частину врожаю. Падіння виробництва вина у нас спостерігається давно. За підсумками минулого року воно склало 40 %, а за 9 місяців нинішнього – майже на 30 %.

За даними Асоціації «Винарів і виноградарів України» (АВВУ), в середньому по країні втрати винограду в нинішньому сезоні можуть перевищити 15 %.

Балансувати між попитом і пропозицією виноробам може перешкодити держрегулювання. Вони в черговий раз відвойовують своє право на дотації, не отримавши ще й минулих виплат. За словами виробників, оскільки більше третини запланованого врожаю винограду втрачена, а продажі напоїв впали в 2,5 рази, невиплата передбачених у держбюджеті на 2012 р. дотацій у вигляді 1,5% збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства може остаточно зруйнувати галузь.

Особливе місце для стратегічного інвестування галузі посідають економічні проблеми, що стосуються переходу до нових форм власності з метою підвищення ефективності виноградарства; вдосконалення інвестиційної політики; інтеграції інтересів суб'єктів структури “виробництво винограду – переробка – випуск кінцевої продукції” [3, с.28].

В результаті виконання програми стане можливим досягнення параметрів виробництва столових вин до 65% від загального обсягу випуску винопродукції, червоних вин – до 50%. На частку напоїв контрольованих найменувань за походженням, витриманих і колекційних припадатиме 25% столових вин і до 30% міцних.

Аналізуючи дані таблиці можна зробити висновок, що виробництво продукції виноробства по областях України має неоднозначний характер. Лідером з виробництва залишається АР Крим, проте ми спостерігаємо зменшення у 2012 році, так і в Миколаївській та Одеській областях. Багато в чому це залежить від платоспроможності населення, адже саме це являється регулятором попиту і пропозиції продукції, а отже, і виробництва.

Основною спрямованістю стратегії зниження виробничих витрат є забезпечення конкурентної переваги за рахунок зниження витрат при впровадженні ресурсозберігаючих технологій. Стратегія інвестиційної діяльності полягає в залученні інвестицій у виноградно-виноробну галузь. Для закладення виноградників необхідне збереження державної підтримки, джерелом якої є використання коштів 1%-го збору від роздрібного товарообігу алкогольної продукції. При цьому необхідний контроль фінансових органів за цільовим використанням отриманих коштів. Крім того, необхідно розвивати кредитування, знизити суми фіксованого сільськогосподарського податку у випадку використання підприємством прибутку на інвестиційну діяльність.

Висновки. Таким чином, стратегія розвитку інвестиційного ринку продукції виноградарства передбачає:

- законодавче забезпечення діяльності гуртових сільськогосподарських ринків як підприємств, що продовжують технологічний ланцюг виробництва і збуту сільськогосподарської продукції, а також як суб'єктів господарської діяльності, які обслуговують сільськогосподарських товаровиробників;
- унормування фінансової участі держави на національному і місцевому рівнях у створенні інфраструктури Національної мережі гуртових ринків та надання їм інших форм підтримки;
- удосконалення транспортної інфраструктури, підтримку відновлення використання для перевезень сільськогосподарської продукції річкового транспорту та виробництва спеціалізованого великогабаритного автотранспорту для сільськогосподарських вантажів;
- державну підтримку формування кооперативних каналів збуту сільсько-

господарської продукції, як основи створення сприятливого конкурентного середовища у сфері відносин розподілу та альтернативи тіньовим посередницьким комерційним каналам;

- інституціоналізацію умов для просування продукції від виробника до споживача на договірних та інтеграційних партнерських засадах;
- удосконалення системи прогнозування та ведення балансів платоспроможного попиту населення та пропозицій на продовольчому ринку, як одного із основних чинників державного регулювання аграрного ринку;
- створення в системі Міністерства аграрної політики України служби державного моніторингу продовольчого ринку для оперативного прийняття державних заходів по його регулюванню та створення умов для вільного доступу та використання інформації всіх учасників аграрного ринку;
- удосконалення законодавчої та методичної бази в питаннях контролю якості продукції, правил торгівлі, побудови партнерських взаємовідносин, забезпечення захисту прав споживачів на аграрному ринку;
- удосконалення питомницької бази галузі, підвищивши вихід відповідних рівню світових стандартів саджанців винограду;
- розроблення енергозберігаючих технологій вирощування і зберігання урожаїв столового винограду для різних агроекологічних умов з використанням вдосконалених фізіологічних алгоритмів оперативного управління водним режимом рослин і раціонального використання теплових і ґрунтових ресурсів;
- удосконалення системи захисту промислових виноградних насаджень від шкідливих організмів з врахуванням еколого-токсикологічних характеристик традиційних пестицидів і препаратів нового покоління (у т.ч. біологічних);
- вивчення екологічних особливостей розвитку і шкідливості нових, економічно значущих шкідливих організмів, що розвиваються на промислових виноградних насадженнях півдня України.

Таким чином, інвестиційний характер досліджень у сфері стратегії розвитку ринку продукції виноградарства є складовою частиною суспільно-економічного процесу використання нових ідей в умовах виробничого потенціалу АПК України, що оновлюється, і орієнтовані на підвищення економічної ефективності виробництва, здобуття якісно нових видів продукції в нових, складніших умовах господарювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин. – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.
2. Гуткевич С.О. Інвестиційна пріоритетність галузей агропромислового комплексу / С.О. Гуткевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 10. – С. 143 – 148.
3. Кириленко І.Г. Аграрна реформа в Україні: надбання, проблеми / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 8-14.
4. Кукушкін О.М. Сутність поняття «стратегія розвитку підприємства» / О.М. Кукушкін // Науковий вісник. – 2005. – № 15.2 – С. 220 – 227.

5. Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития / Л.Г. Мельник // Наукове видання. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 288 с.
6. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – №4. – С. 19-37.
7. Щурик М.В. Інвестування сільського господарства: інвестиційні пріоритети на напрямки / М.В. Щурик, М.М. Щурик // Статистика України. – 2006. – № 4. – С. 51 – 55.
8. Ярошенко Ф.О. Інвестиції на розвиток сільського господарства / Ф.О. Ярошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 6. – С. 34 – 36.

Ткачова В.В.

кандидат технічних наук, доцент кафедри «Теплотехніка і газопостачання»
ДВНЗ «Придніпровської державної академії будівництва та архітектури».

Іродов В.Ф.

доктор технічних наук, професор кафедри «Теплотехніка і газопостачання»
ДВНЗ «Придніпровської державної академії будівництва та архітектури».

МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДІЙНОСТІ СИСТЕМ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ З ТРУБЧАСТИМИ ГАЗОВИМИ НАГРІВАЧАМИ

Дослідження надійності систем теплопостачання з використанням методів теорії надійності почали розвиватися у кінці 1960-х – початку 1970-х років. Загальні принципи розрахунку і резервування теплових мереж були сформульовані в 1972 році В.Я. Хасилевим і М.К. Такайшвілі. Пізніше цей підхід почав розвиватися в роботах Сибірського енергетичного інституту (зараз Інститут систем енергетики ім. Л.А. Мелентьева).

Завдяки роботам проф. М.Я. Розкіна та його послідовників напрямок дослідження надійності систем теплогазопостачання почав розвиватися на кафедрі теплотехніки і газопостачання Дніпропетровського інженерно – будівельного інституту (зараз ДВНЗ «ПДАБтаА»), починаючи з кінця 70- х років.

Надійність систем енергетики – це з роботами Ю.М. Руденко, – комплексна властивість, що складається з одиничних властивостей – безвідмовності, режимної керованості, довговічності, безпеки та інших.

Одиничні властивості водяних систем теплопостачання були досліджені у роботах О.О. Іоніна, А.П. Меренкова, О.В. Сеннової, В.Г. Сидлера та інших авторів.

Загальнотеоретичні методи забезпечення надійності технічних систем, спеціальні прийоми, які можуть бути ефективно використані в системах енергетики, викладаються Руденко Ю.М. в [3].

На основі багаторічного досвіду і знань, накопичених в процесі досліджень проблеми надійності систем енергетики різного типу в довіднику [4] описані методи і математичні моделі, необхідні для формування рішень з розвитку та експлуатації електроенергетичних, газо-, нафто-і теплопостачальних систем.

Велику увагу до проблеми надійності теплопостачання приділяв Іонін О.О. В його монографії [2] розглянуто проблеми та основні поняття надійності теплопостачання, загальна постановка розрахунку надійності централізованих систем теплопостачання, принципи проектування і розрахунку надійних систем теплових мереж, методика розрахунку надійності резервованих і нерезервованих теплових мереж.

Важливо підкреслити, що основними напрямками економічного і соціального розвитку починаючи з 1986 і на період до 2000 року, було передбачено підвищення забезпеченості населених міст централізованим теплопостачанням за рахунок спорудження потужних джерел теплоти. Одиничні властивості надійності децентралізованих систем теплопостачання практично не досліджувалися, тому цей напрямок наукової роботи актуальний як науковому, так і в практичному значеннях.

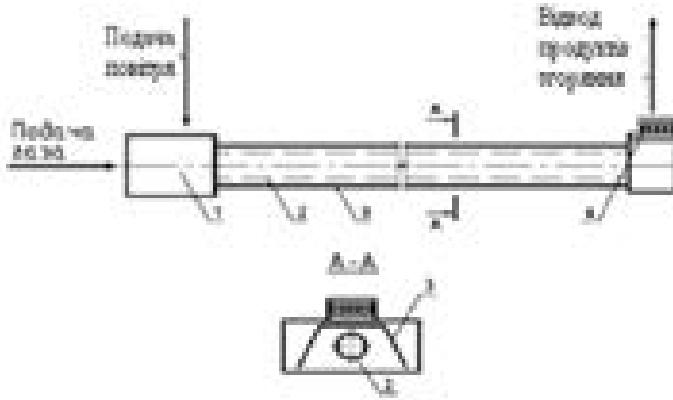

Рис.1. Принципова схема лінійного трубчастого газового нагрівача:

1 – пальник; 2 – труба – випромінювач; 3 – відбивач теплового випромінювання;
4 – блок відводу продуктів згорання.

Об'єктом дослідження цієї роботи – системи теплопостачання з трубчастими газовими нагрівачами. Вони одночасно можуть бути джерелами теплопостачання і опалювальними приладами. Забезпечення надійності цих систем – одне з найважливіших вимог, що пред'являються до них як на стадії проектування, так і в процесі експлуатації.

Виникає питання: «Чи можна всі науково – методичні здобутки з надійності великих систем енергетики перенести на дослідження автономних систем теплопостачання, систем теплопостачання з трубчастими газовими нагрівачами?». У статті дається відповідь на це питання.

На рис.1 представлена принципова схема лінійного трубчастого нагрівача.

Трубчастий газовий інфрачервоний нагрівач – це різновид теплового обладнання, який використовується для нагріву предметів і обігріву приміщень за допомогою інфрачервоного випромінювання (рис.1.). Якщо мова йде про декілька нагрівачів, встановлених в одному приміщенні, їх називають «Інфрачервоні системи» (рис.2.). Нагрівачі працюють на основі згорання повітряно-газової суміші всередині випромінюючої труби, що призводить до її нагрівання до температури 400 °С. Тепло виходить від джерела та обігріває безпосередньо предмети, що знаходяться в зоні дії випромінювання.

Згідно з [1] надійність – це властивість об'єкта виконувати задані функції в заданому обсязі за певних умов функціонування. Спочатку проаналізуємо стани, згідно класифікації [3, с.37], що характеризують надійність систем теплопостачання з трубчастими газовими нагрівачами, далі для стислості будемо називати під загальним терміном – «надійність СТП з ТГН».

Стани СТП з ТГН можна класифікувати з точки зору надійності:

по можливості виконувати задані функції в заданому обсязі і виконання ними заданих функцій в заданому обсязі (рис.3.).

В першому випадку звертаємо увагу на наступні стани, які характеризуються відповідними рівнями роботоздатності: повністю роботоздатний стан, частково ро-

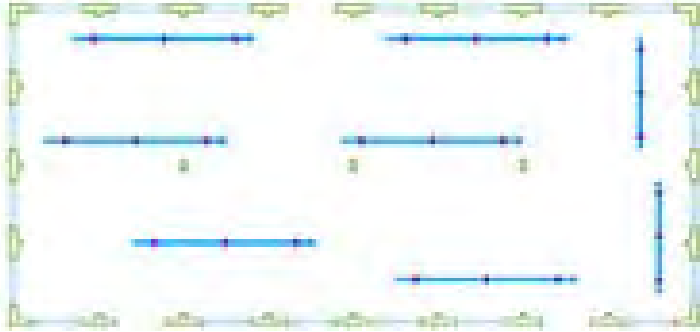

Рис.2. Схема системи тепlopостачання з трубчастими газовими нагрівачами.

ботоздатний стан (складають у сукупності *роботоздатний стан*), *нероботоздатний стан* і *граничний стан* (відповідає випадку, коли усунути неприпустиме зниження рівня роботоздатності виявляється неможливим). СТП з ТГН довести до граничного стану практично неможливо.

Стани другого випадку характеризуються різними відносними рівнями функціонування: *повністю робочий стан*, *частково робочий стан* (складають у сукупності робочий стан), *резервний і неробочий стан*. *Повністю роботоздатний стан* СТП з ТГН відповідає повністю робочому стану, а *частково роботоздатний стан* – частково робочому. Проте в повністю робочому стані може знаходитися і частково роботоздатна система, якщо вона функціонує в умовах, які характеризуються зниженими вимогами до її роботоздатності, у порівнянні з тими, на які вона розрахована. Наприклад СТП з ТГН внаслідок непередбаченої зношеності підшипників вентилятору, знаходиться в частково *роботоздатному* стані і повністю виконує свої функції.

Робочий стан характеризується режимами роботи СТП з ТГН. При цьому нормальний режим завжди відповідає повністю робочому, а *обважнений* – частково робочому стану. При нормальному режимі забезпечуються значення заданих параметрів режиму і резервування у встановлених межах.

Обважнений режим розрізняється тим, що він, незалежно від значення параметрів режиму, не забезпечує резервування у встановлених межах. Наприклад, *обважнений режим* може виникати у випадку, коли замість чотирьох працюючих у системі нагрівачів, один виходять із ладу, при цьому система знаходиться у *роботоздатному* стані.

Крім нормального і *обваженого*, робочий стан нашої системи характеризується також такими поняттями, як *ремонтний*, *аварійний* і *після аварійний*.

Ремонтним називається такий режим системи, коли частина її елементів знаходиться у стані запобіжного або аварійного ремонту.

В загальному випадку *ремонтний режим* може бути нормальним і *обважненим*. Наприклад, якщо один з нагрівачів системи може знаходитися у стані запобіжного, а не аварійного ремонту, то *ремонтний режим* буде називатися нормальним, тому що цей нагрівач буде знаходитися у стані, на який система розраховується.

Аварійний режим виникає зазвичай в результаті відмови частини елементів

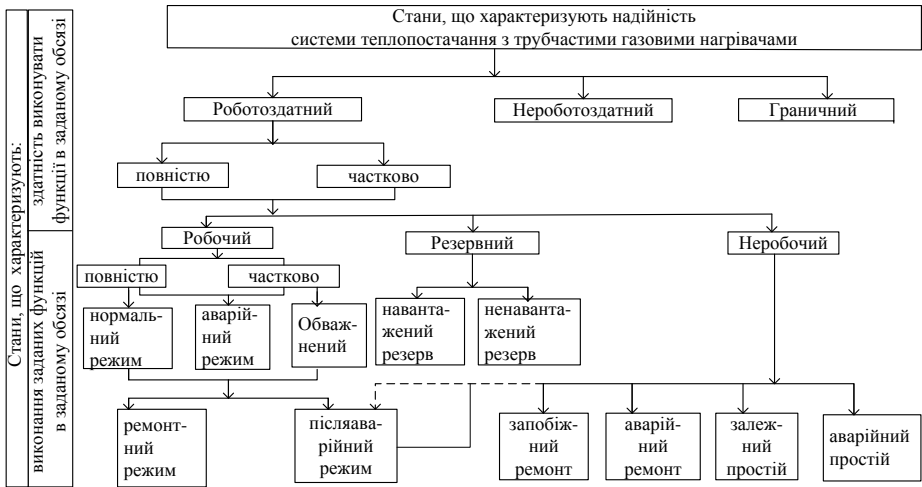

Рис.3. Класифікація станів системи тепlopостачання з трубчастими газовими нагрівачами.

системи і триває до моменту локалізації відмови цих елементів і обумовлених ними відмов. Локалізація полягає зазвичай у виведенні з роботи відмовлених елементів і введенні в роботу елементів, які знаходяться у резервному стані.

Післяаварійним вважається режим, у якому система знаходиться в результаті відмови частини її елементів після локалізації відмови до встановлення заданого (нормального або обважненого) режиму роботи. Як правило, післяаварійний режим системи – обважнений. Проте у ряді випадків післяаварійний режим може бути нормальним, якщо забезпечується підтримання заданих параметрів режиму роботи і ступеня резервування у встановлених межах. Післяаварійний режим може відповідати не тільки робочому, але й неробочому стану системи, якщо система не може виконати всіх заданих функцій після ремонту. Наприклад, автоматика СТП з ТГН відключила систему, тому що згорів вентилятор, внаслідок чого була потрібна заміна цього елемента. Після усунення аварії був потрібний ручний перезапуск системи, але система знову не запустилась. Цей випадок, однак, рідкісний, і через це післяаварійний режим на рис.3., буде віднесений до робочого стану, а його зв'язок з неробочим станом показаний штриховою лінією.

Резервний стан об'єкта – це роботоздатний стан, при якому він здійснює функції резервування інших об'єктів. Стан навантаженого резерву, характеризується тим, що об'єкт, виконує функції резервування інших об'єктів і знаходиться у роботі, а ненавантаженого – об'єкт виконує функції резервування інших об'єктів і не знаходиться в роботі. Наприклад, роботу СТП з ТГН здійснює 6 нагрівачів, але при підвищенні зовнішньої температури повітря, один або два нагрівача системи можуть бути відключені (ненавантажений резервний стан).

Неробочий стан СТП з ТГН розділяється на стани ремонту (запобіжного і аварійного) і простою (залежного і аварійного). В неробочому стані може знаходитися як нероботоздатна система, та і повністю або частково роботоздатна. Останній

випадає відповідно до станів запобіжного ремонту (за умови, що у процесі ремонту роботоздатність об'єкта не порушується або порушується тільки частково) і залежного простою.

Стан запобіжного ремонту характеризується тим, що на об'єкті проводяться роботи з виявлення, попередження або усунення несправностей, що призводять до його відмови.

В стані аварійного ремонту на об'єкті проводяться роботи з відновлення його роботоздатності, порушень в результаті відмови елементів системи. Стан аварійного простою відрізняється від попереднього тим, що на об'єкті не проводяться роботи з відновлення його роботоздатності. Стан залежного простою виникає внаслідок вимушеного відключення інших елементів системи або проведення на ній робіт, що потребують відключення системи. Наприклад, виниклий прогар в лінійній частині труби одного з нагрівачів потребує відключення всієї системи тепlopостачання.

Перехід СТП з ТГН з одного стану в інший може відбуватися в результаті відмов (аварій), відновлювальних операцій та зміни режиму її роботи.

З позиції надійності виділяються події, що призводять до зниження рівня роботоздатності (відмови роботоздатності), до зниження рівня функціонування (відмови функціонування), а також події, що призводять до обмеження наслідків відмов і підвищення рівня роботоздатності або рівня функціонування (локалізація відмови функціонування, відновлення) [3, с.40;]. В цьому випадку поняття «аварія» може бути віднесено, як до першої, так і до другої групи подій (рис.4).

Таким чином, випадкові події, які характеризують надійність – це «відмова роботоздатності» і «відмова функціонування».

Відмова роботоздатності для СТП з ТГН пов'язана з можливою поломкою окремих елементів ТГН, або елементів системи газопостачання. Наприклад: поломка газового пальника, витяжного вентилятора, автоматики безпеки тощо.

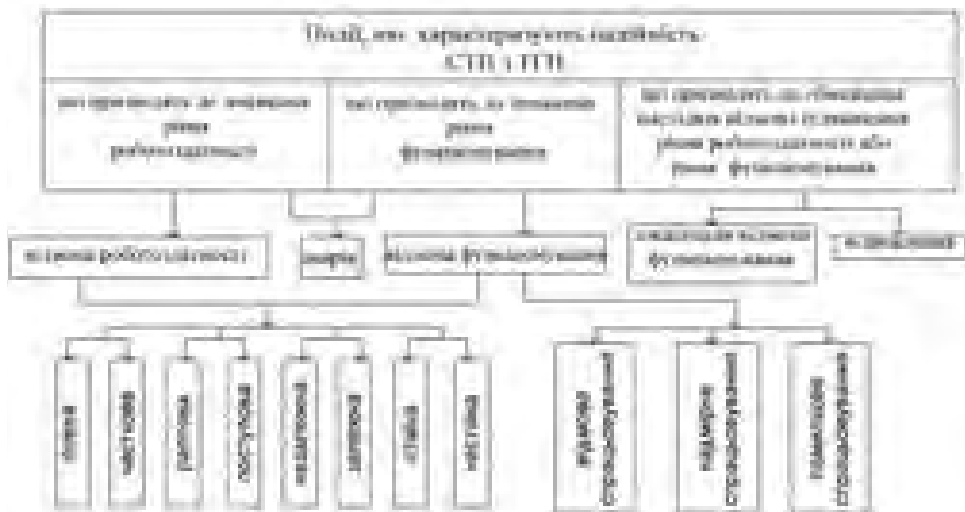

Рис.4. Класифікація подій, що характеризують надійність системи тепlopостачання з трубчастими газовими нагрівачами.

Відмова функціонування для цих систем пов'язана з можливим переходом з одного рівня функціонування на інший, більш низький. Ця подія може бути пов'язана з відмовою роботоздатності, а може бути і не пов'язана з такою.

Відмова функціонування може виникати зарахунок: відмови роботоздатності, зміни зовнішніх умов, керування системою при змінних умовах, невірних рішень (керування довгострокове). Наприклад: у вихідні дні система теплопостачання приміщення цеху була включена не на повну потужність, температура повітря знизилась, тому, в перший робочий день цех виявився не прогрітим. Таким чином вийшов недолік функціонування, який не пов'язаний з відмовою роботоздатності.

Відмова роботоздатності і відмова функціонування можуть бути *повними* і *частковими*. Повна відмова функціонування призводить до переходу системи із повністю або частково робочого стану в нероботоздатний. Аналогічно повна відмова функціонування призводить до переходу системи з повністю або частково робочого стану в неробоче. При частковій відмові роботоздатності виникає або перехід повністю роботоздатного об'єкта у стан часткової роботоздатності, або подальше зниження рівня роботоздатності частково роботоздатного об'єкта. Часткова відмова функціонування викликає або перехід об'єкта з повністю робочого стану в частково робоче, або подальше зниження відносного рівня функціонування об'єкта, що знаходиться в частково робочому стані. Часткові відмови (як роботоздатності, так і функціонування) СТП з ТГН можуть бути пов'язані з відмовами або выводами з роботи для проведення запобіжних ремонтів окремих елементів. Наприклад: зламався регулятор температури, газовий клапан тощо.

Раптові або *поступові* відмови роботоздатності і функціонування СТП з ТГН характеризуються відповідно раптовим або поступовим зниженням рівня роботоздатності або рівня функціонування.

Незалежною може бути відмова роботоздатності (функціонування), якщо вона не зумовлена відмовами інших елементів системи, в іншому випадку відмова буде *залежною*. Наприклад: перебіг у подачі газу може спричинити нестабільність полум'я, в результаті чого спрацьовує іонізаційний датчик контролю полум'я і автоматика системи відключає нагрівач.

Стійкі і *нестійкі* відмови роботоздатності (функціонування) виділяються у зв'язку з можливістю поновлення об'єктів. Прикладом такої відмови може бути відключення системи автоматики, внаслідок порушення тяги з причини сильного поривчастого вітру. Система автоматики зробить спробу знову перезапуститись. Якщо в цей момент знову налетить поривчастий вітер, який знову порушить тягу і система автоматики знову не спрацює – це буде стійка відмова, в іншому випадку, коли система автоматики нормально перезапуститься – нестійка відмова. Тому, відмова буде називатися стійкою, якщо для поновлення роботоздатності (функціонування) потрібно проведення ремонту, або нестійкою, якщо для поновлення роботоздатності (функціонування) достатньо змінити режим його роботи без проведення ремонту.

В групу відмови функціонування, окрім розглянутих, входять також «*відмова спрацьовування*», «*надмірне спрацьовування*» і «*помилкове спрацьовування*». Ці поняття характеризують відмови функціонування об'єктів дискретної дії, наприклад систем автоматики: не відбулося розпалювання, не відкрився газовий клапан. Фактом виконання цієї функції називається спрацьовуванням, а невиконання – відмовою

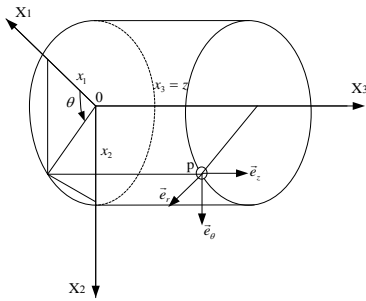

Рис.5. Корпус нагрівача в циліндричних координатах.

спрацьовування. Надмірне спрацьовування полягає в спрацьовуванні об'єкта при вимозі спрацьовування інших об'єктів і відсутності вимоги спрацьовування даного об'єкта. Наприклад в системі працює декілька пальників, один з яких був вимкнений системою автоматики, після чого відключилась вся система.

Помилкове спрацьовування полягає в спрацьовуванні об'єкта за відсутності вимоги спрацьовування цього та інших об'єктів. Наприклад, система контролю полум'я має вимогу: датчик контролю полум'я не повинен спрацьовувати при наявності помилкового сигналу. Але можуть виникати випадки, коли порушення потенціалів в системі при пошкодженні ізоляції призводить до помилкового спрацьовування датчика.

Рішення про наявність або відсутність відмов щодо різних рівнів роботоздатності та функціонування приймаються на підставі критеріїв відмов, які повинні спеціально встановлюватися з функціонального призначення системи та особливостей її споживачів. Формулювання критеріїв відмови залежить від вирішуваних задач.

Методологія дослідження надійності СТП з ТГН передбачає вивчення таких важливих одиничних властивостей як *безвідмовність, режимна керованість і безпека*.

Безвідмовність – властивість об'єкта безупинно зберігати роботоздатність протягом деякого часу або деякого напрацювання. В процесі експлуатації корпус пальника піддається значним тепловим впливам. Великі перепади температур викликають появу теплових напруг, які можуть призводити до прогарів, механічним руйнуванням лінійної частини нагрівача за рахунок термічної деформації. Від цих відмов залежить робота здатність нагрівача. Безвідмовність системи електропостачання і газопостачання СТП з ТГН відноситься до надійності великих систем енергетики, і в цій роботі не розглядаються.

Критерій надійності – це кількісна міра, що характеризує надійність об'єкта.

Пропонується в якості показника безвідмовності прийняти температурну напругу $[\sigma]$. За допомогою цього критерію ми зможемо досліджувати напружено – деформований стан корпусу нагрівача і оцінювати його міцність при проектуванні і в процесі експлуатації.

При роботі трубчаста частина нагрівача значно нагрівається (температура зовнішньої поверхні труби може досягати 450-650 °С). Для правильного розміщення і вибору кріплень, при проектуванні нагрівачів, необхідно враховувати зміну довжини труби внаслідок теплового розширення матеріалу при зміні температури. Проектування і монтаж нагрівачів необхідно виконувати так, щоб труба могла вільно рухатися в межах величини розрахункового розширення. В роботах [5, с. 41-46; 6, с. 381-386] виконаний розрахунок температурного переміщення труби і побудована

математична модель. В роботі [7, с.84-92] досліджувався напружено – деформований стан нагрівача. Процес вирішення задачі поділявся на два етапи: визначення температурного поля і обчислення механічних деформацій і напруг.

На рис.5. приведена лінійна частина нагрівача в циліндричних координатах.

В циліндричних координатах положення точки Р визначається координатами: r, θ, z (рис.5). Координатними поверхнями є циліндри $r = \text{const}$, напівплощини $\theta = \text{const}$, площини $z = \text{const}$. Декартові координати пов'язані з циліндричними співвідношеннями $x_1 = r \cos \theta$, $x_2 = r \sin \theta$, $x_3 = z$.

В циліндричних координатах співвідношення між компонентами деформації $\varepsilon_r, \varepsilon_\theta, \varepsilon_z, \varepsilon_{r\theta} = \varepsilon_{\theta r}$, $\varepsilon_r = \varepsilon_r$, $\varepsilon_{z\theta} = \varepsilon_{\theta z}$ і компонентами вектора переміщення u_r, u_θ, u_z запишемо:

$$\varepsilon_r = \frac{\partial u_r}{\partial r}; \quad \varepsilon_\theta = \frac{1}{r} \left(\frac{\partial u_\theta}{\partial \theta} + u_r \right); \quad \varepsilon_z = \frac{\partial u_z}{\partial z} \quad (1)$$

$$\varepsilon_{r\theta} = \varepsilon_{\theta r} = \frac{1}{2} \left[\frac{1}{r} \left(\frac{\partial u_r}{\partial \theta} - u_\theta \right) + \frac{\partial u_\theta}{\partial r} \right] \quad (2)$$

$$\varepsilon_z = \varepsilon_{zr} = \frac{1}{2} \left(\frac{\partial u_z}{\partial r} + \frac{\partial u_r}{\partial z} \right) \quad (3)$$

$$\varepsilon_{z\theta} = \varepsilon_{\theta z} = \frac{1}{2} \left(\frac{\partial u_\theta}{\partial z} + \frac{1}{r} \frac{\partial u_z}{\partial \theta} \right) \quad (4)$$

Рівняння рівноваги:

$$\frac{\partial \sigma_r}{\partial r} + \frac{1}{r} \left(\frac{\partial \sigma_{r\theta}}{\partial \theta} + \sigma_r - \sigma_\theta \right) + \frac{\partial \sigma_z}{\partial z} + F_r = 0 \quad (5)$$

$$\frac{\partial \sigma_\theta}{\partial r} + \frac{1}{r} \left(\frac{\partial \sigma_\theta}{\partial \theta} + 2\sigma_{r\theta} \right) + \frac{\partial \sigma_{\theta z}}{\partial z} + F_\theta = 0 \quad (6)$$

$$\frac{\partial \sigma_z}{\partial r} + \frac{1}{r} \left(\frac{\partial \sigma_{\theta z}}{\partial \theta} + \sigma_{rz} \right) + \frac{\partial \sigma_z}{\partial z} + F_z = 0 \quad (7)$$

де $\sigma_r, \sigma_\theta, \sigma_z, \sigma_{r\theta} = \sigma_{\theta r}$, $\sigma_r = \sigma_r$, $\sigma_{z\theta} = \sigma_{\theta z}$ – компоненти напруг; F_r, F_θ, F_z – компоненти вектора об'ємної сили \vec{F} .

Закон Гука можна записати як співвідношення між компонентами напруг і компонентами деформацій:

$$\sigma_r = 2\mu \varepsilon_r + \lambda \varepsilon_{\text{ср}} \quad (8)$$

$$\sigma_\theta = 2\mu \varepsilon_\theta + \lambda \varepsilon_{\text{ср}} \quad (9)$$

$$\sigma_z = 2\mu \varepsilon_z + \lambda \varepsilon_{\text{ср}} \quad (10)$$

де $\varepsilon_{\text{ср}} = \varepsilon_r + \varepsilon_\theta + \varepsilon_z = \frac{\partial u_r}{\partial r} + \frac{1}{r} \left(\frac{\partial u_\theta}{\partial \theta} + u_r \right) + \frac{\partial u_z}{\partial z}$.

Таким чином, знаючи термічні деформації, згідно (8), (9), (10), можна розрахувати напружено – деформований стан лінійної частини нагрівача.

Максимальні теплові напруги σ_{\max} , що виникають у стінці оболонки визначають:

$$\sigma_{\max} = \sigma_{\theta} \Big|_{\substack{s=0 \\ z=\pm h/2}} = \frac{1}{2} \alpha E (T_1 - T_2) \left[1 + \frac{1}{\sqrt{3}} \sqrt{\frac{1+\nu}{1-\nu}} \right] \quad (11).$$

Відповідно нормам [8], розрахунок на міцність високотемпературних елементів проводять по критеріям міцності: тимчасовому опору σ_m , границі плинності σ_n і границі тривалої міцності σ_{mm} при робочій температурі.

Номінальну допустиму напругу $[\sigma]$ визначають як найменшу з величини:

$$[\sigma] = \min \left\{ \frac{\sigma_m}{n_s}, \frac{\sigma_n}{n_s}, \frac{\sigma_{mm}}{n_{mm}} \right\},$$

де коефіцієнти запасу дорівнюють $\sigma_m = 2,6$, $\sigma_n = \sigma_{mm} = 1,5$.

Умова міцності: $\sigma_{\max} \leq [\sigma]$ (12) Друга важлива властивість надійності СТП з ТГН – режимна керованість.

Режимна керованість систем теплопостачання, згідно з [1] – це властивість системи підтримувати або переходити в потрібний режим за допомогою керування.

В даний час не існує усталених уявлень про те, яким способом оцінювати режимну керованість СТП з ТГН. Викладені математичні методи корисні для вирішення багатьох розрахункових задач, які виникають при дослідженні надійності систем енергетики, але частина цих методів не дозволить оцінити рівень надійності СТП з ТГН. Разом з тим можемо відзначити роботи, результати яких можуть бути застосовані для оцінки режимної керованості СТП з ТГН [5,6,9,10]. Роботи [9, с.15-22; 10, с.76-91] базуються на розрахунку та керуванні тепловим режимом приміщень.

Виникає необхідність вводити нові критерії режимної керованості. Це призводить до розробки спеціальних математичних моделей і спеціальних методів їх дослідження.

Метод оцінки режимної керованості СТП з ТГН був розроблений на основі існуючих моделей і у стислому вигляді викладений у [11, с.31-32]. Цей метод викладається більш детально в цій роботі.

Розглянемо ряд елементарних подій ω_i $\Omega = \bigcup \omega_i$, де i – порядковий номер події.

Запропонований комплекс режимної керованості k – *теплове недопостачання*

$$k = \sum_i \frac{Q_i^R - \Delta Q_i}{Q_i^R} \times \tau_i, \quad (13)$$

$$Q_i^R = Q_h^R + Q_v^R,$$

$$Q_h^R = Q_h^R(t_i^{ext}),$$

$$Q_v^R = Q_v^R(t_i^{ext}),$$

$$\Delta Q_i = Q_h^R + Q_v^R - Q_h - Q_v \text{ або } \Delta Q_i = 0,$$

де: Q_i^R – необхідна теплова потужність при настанні події і;

Q_{hi}^R, Q_{vi}^R – необхідна потужність для опалення і вентиляції відповідно;

t_i^{ext} – зовнішня температура при настанні події і;

Q_{hi}, Q_{vi} – фактична потужність для опалення і вентиляції відповідно;

ΔQ_i – теплове недопостачання при настанні події і.

Була отримана математична модель гідравлічного та теплового режимів для розрахунку величин Q_{hi}, Q_{vi} . Задача розрахунку теплового та гідравлічного режиму при проектуванні нагрівача була сформульована в [12, с.531-536].

Математична модель теплового і гідравлічного режимів представлена у вигляді системи рівнянь теплообміну і рівнянь руху теплоносія.

Рівняння теплообміну:

$$dQ_{IK} = pD dx \delta_1 (T - T_{wi}) \quad (14)$$

$$dQ_{111} = pD ds c_{p1} \theta (T_{111}^1 - T_{111}^2) \theta^{1-2\theta} \quad (15)$$

$$dQ_{12} = pD ds \frac{\lambda}{\delta} (T_{111}^1 - T_{111}^2) \quad (16)$$

$$dQ_{22} = pD ds c_{p2} \theta (T_{111}^1 - T_{111}^2) \theta^{1-2\theta} \quad (17)$$

$$dQ_{11} = pD ds \delta_2 (T_{111}^1 - T_{111}^2) \quad (18)$$

$$dQ_2 = dQ_{1K} + dQ_{111} \quad (19)$$

$$d(c w F c_p T) = -dQ_1 \quad (20)$$

$$dQ_1 = dQ_2 \quad (21)$$

$$dQ_2 = dQ_{11} + dQ_{12} \quad (22)$$

Рівняння руху:

$$M = c w F = const \quad (23)$$

$$P = c RT \quad (24)$$

$$dP = -\lambda \cdot dy / D \cdot c \frac{n^2}{2} + dM^2 (p_{111} - p) / \rho \quad (25)$$

Де $h=h(x)$ – відома функція.

Тоді $dh = h'(x) \cdot dx$, де $h'(x)$ - відома похідна.

Система рівнянь (14) – (25) представляє математичну модель нагрівача,

починаючи від перетину повного згоряння пального газу до витяжного вентилятора. Ця система звичайних диференціальних рівнянь. Початковими умовами для даної системи будуть значення основних параметрів у перетині повного згоряння пального газу, тобто значення w , p , ρ , T , T_{wi} , T_{wo} . Інші параметри в даному перетині можна легко розрахувати.

Перераховані рівняння математичної моделі повинні бути доповнені природною умовою для сумарних втрат тиску в нагрівачі, яке по суті є рівнянням другого закону Кірхгофа для нагрівачів як гідравлічного ланцюга. Це рівняння можна записати у вигляді:

$$\int dp(x) dx + \sum_i \Delta P_i - \Delta P_a = 0 \quad (26)$$

де під інтегралом – втрати тиску на тертя по шляху руху газоповітряної суміші в нагрівачі, $\sum_i \Delta P_i$ – сума втрат тиску в місцевих опорах по шляху руху газоповітряної суміші, враховуючи втрату тиску повітря в газопальниковому блоці від входу повітря до зрізу газового сопла.

Висновки. Наведена класифікація станів і подій великих систем енергетики може бути перенесена на системи теплопостачання з трубчастими газовими нагрівачами. Запропоновані критерії надійності для безвідмовності і режимної керуваності. Викладені методи їх розрахунку.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Надежность систем энергетики. Терминология: Сб. рекомендуемых терминов. – М.: Наука, 1980. – Вып.95. – 44с.
2. Ионин А.А. Надежность систем тепловых сетей / А.А. Ионин. – М.:Стройиздат, 1989.–268 с.
3. Руденко Ю.Н. Надежность систем энергетики / Ю.Н. Руденко, И.А. Ушаков // М.: Наука, 1989. – 325 с.
4. Надежность систем энергетики и их оборудования: Справочник: В 4-х т. Т.3: Надежность систем газо- и нефтеснабжения / Сухарев М.Г., Бабаев С.Г., Бейлин А.М. и Ионин А.А., Иродов В.Ф. [и др].; под ред. М.Г. Сухарева.-М.: Недра, 1994.- Кн.2.- 287 с.; Т4: Надежность систем теплоснабжения / Е.В. Сеннова, А.В. Смирнов, А.А. Ионин и др. – Новосибирск: Наука,2000. – 351с.
5. Иродов В.Ф. Математическое моделирование элементарного участка системы воздушно-лучистого отопления / Л.В. Солод., А.В. Кобыща // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури.- Дніпропетровськ: ПДАБтаА, 2001.- №4.- С.41-46.
6. Вячеслав Иродов. Расчет температурных удлинений инфракрасного трубчатого газового обогревателя / Валерия Ткачева, Леонтина Солод // Сб. трудов «Теоретические основы строительства», №19 – Днепропетровск, 2011. – С. 381-386.
7. Данишевский, В.В. Термоупругое напряженно – деформированное состояние корпуса газовой горелки / В.Ф.Иродов, В.В.Ткачева // Сб. научн. тр. «Строительство, материаловедение, машиностроение»: Матер. 1-й Междун. научн. – практ. конф. – Днепропетровск: ГВУЗ ПГАСА. – 2013.– С.84–92.

8. Нормы расчета на прочность элементов реакторов, парогенераторов, сосудов и трубопроводов атомных электростанций, опытных и исследовательских ядерных реакторов и установок. – М.: Металлургия, 1973. – 408 с.
9. Хацкевич Ю.В. Разработка алгоритма оперативного управления системами воздушно-лучистого отопления на газовом топливе / Ю.В. Хацкевич // Сб. науч. тр. НГУ. – 2006. – №26, Т. 2 – С. 15–22.
10. Болотских Н. Н. Совершенствование методики расчета систем отопления газовыми трубчатыми инфракрасными нагревателями. // Науковий вісник будівництва: ХДТУБА, ХОТВ АБУ, вип.54, 2009. – с. 76–91.
11. Valeriya Tkachova. Controllability estimation for heating systems with infrares tube heaters // Технологический аудит и резервы производства. – 2013. – ч.1., №5/1(7), С. 31-32.
12. К. Дудкин. Расчет теплового и гидравлического режима при проектировании многоконтурных трубчатых газовых нагревателей / В. Ткачева, В. Данишевский // Theoretical Foundations of Civil Engineering, Polish – Ukrainian transactions. Vol.20. – Warsaw: Warsaw University of Technology, 2013.- P. 531 – 536.

Чорноморець Г.Я.

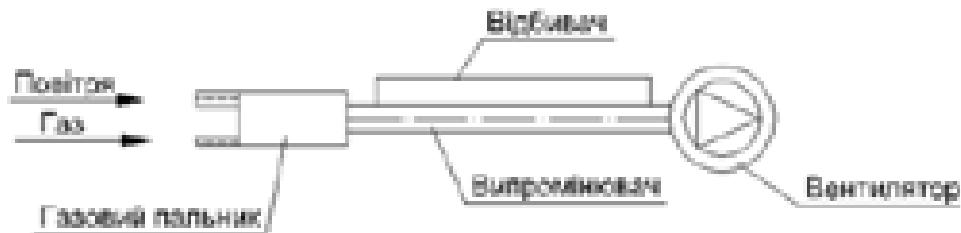
аспірант,

ДВНЗ «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»

ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУБЧАСТИХ ГАЗОВИХ НАГРІВАЧІВ ДЛЯ РОЗТАШУВАННЯ У БУДІВЕЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЯХ

Ключові слова: трубчасті газові нагрівачі/ tube gas heaters, будівельні конструкції/ building structures, математична модель/ mathematical model, рівняння теплопровідності/ equation of heat conductivity.

Системи опалення та вентиляції дозволяють створити оптимальні умови мікроклімату в будь-яких приміщеннях. За рахунок застосування відносно ново-

го теплогенеруючого обладнання можна досягти необхідних комфортних умов. Актуальним для нинішнього етапу розвитку теплопостачання є використання децентралізованих систем, наприклад трубчастих газових нагрівачів, які одночасно є джерелами теплопостачання та опалювальними приладами.

Перспектива застосування трубчастих нагрівачів обумовлена їх ефективністю – наявністю значної променистої складової в тепловому потоці, який генерується обігрівачами, що дозволяє підтримувати більш низьку температуру внутрішнього повітря при дотриманні комфортних умов в опалювальних приміщеннях; наявністю повітря із продуктами згоряння газу як теплоносія, що дозволяє динамічно регулювати теплове навантаження при переході від робочого часу до неробочого часу і навпаки.

Відомо багато різних технічних рішень з використання систем променевого опалення, які складаються з газового паливника, трубчастого випромінювача та витяжного вентилятора, котрі використовуються з метою опалення та обігріву. Загальний вигляд інфрачервоного трубчастого газового обігрівача приведений на рис.1.

Рис.1. Схематичний вигляд традиційного інфрачервоного трубчастого газового обігрівача

(рис.2), що містить газовий паливник з патрубками для подачі повітря та газу, трубчастий лінійний нагрівач, вентилятор, розміщений іззовні приміщення та додатково обладнаний газоповітряним ежектором, патрубок для активного середовища якого

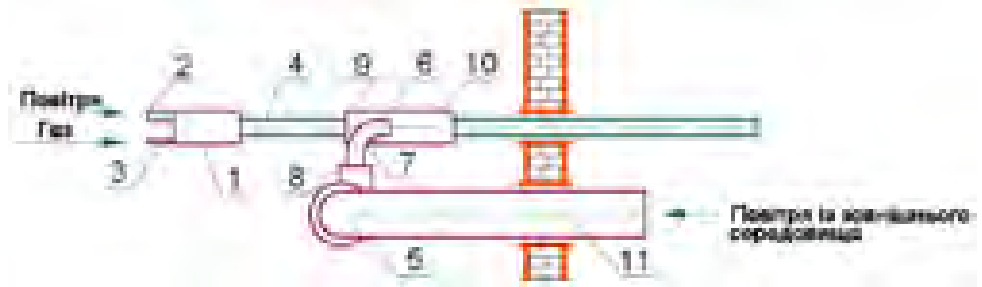

Рис.2. Схема пристрою для газового опалення

1- газовий паливник; 2- патрубок для подачі повітря; 3- патрубок для подачі газу; 4- трубчастий лінійний нагрівач; 5- вентилятор; 6- газоповітряний ежектор; 7 патрубок для активного середовища; 8- вихідний патрубок вентилятора; 9- патрубок для пасивного середовища ежектора; 10- вихідний патрубок ежектора.

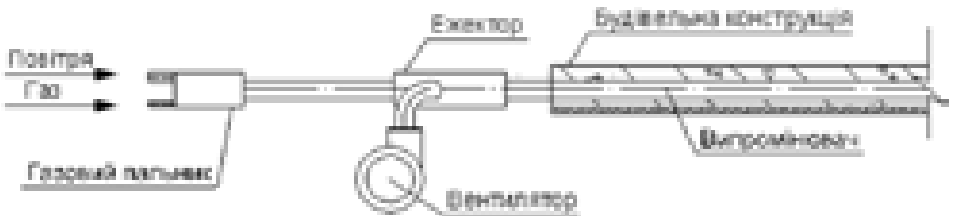

Рис.3. Схема лінійного трубчастого нагрівача у будівельній конструкції

з'єднаний з вихідним патрубком вентилятора, патрубок для пасивного середовища ежектора та його вихідний патрубок з'єднаний з трубчастим нагрівачем.

Науковий та практичний інтерес представляють такі технічні рішення, коли трубчастий нагрівач розташований всередині будівельної конструкції. Для дослідження і конструювання подібних систем доцільно мати математичну модель для розрахунку теплових і гідравлічних режимів.

Спочатку розглядається математичне моделювання трубчастого газового нагрівача з традиційною лінійною схемою, але з можливістю розташування каналів усередині будівельної конструкції. Схема представлена на рис. 3.

Відомі роботи з удосконалення конструкцій і математичного моделювання трубчастих газових нагрівачів, вільно розміщених у будівельній конструкції [2, с. 161–165; 3, с. 130–132]. На їх підставі можна сформулювати математичну модель трубчастого газового нагрівача, канали якого розташовані у будівельній конструкції. Роботи [4, с. 395–399; 5, с. 441–446] по математичному моделюванню та вибору оптимальних параметрів проектування трубчастих газових нагрівачів з розміщенням газоповітряних каналів у будівельній конструкції.

Розглядається трубчастий лінійний нагрівач, з розміщенням газоповітряних каналів у просторі підлоги, принципова схема якого представлена на рис. 4. Конструктивне, детальне рішення розміщення каналів газоповітряної суміші в просторі підлоги наведено на рис. 5. Над нагрівачем передбачена верхня кришка у вигляді

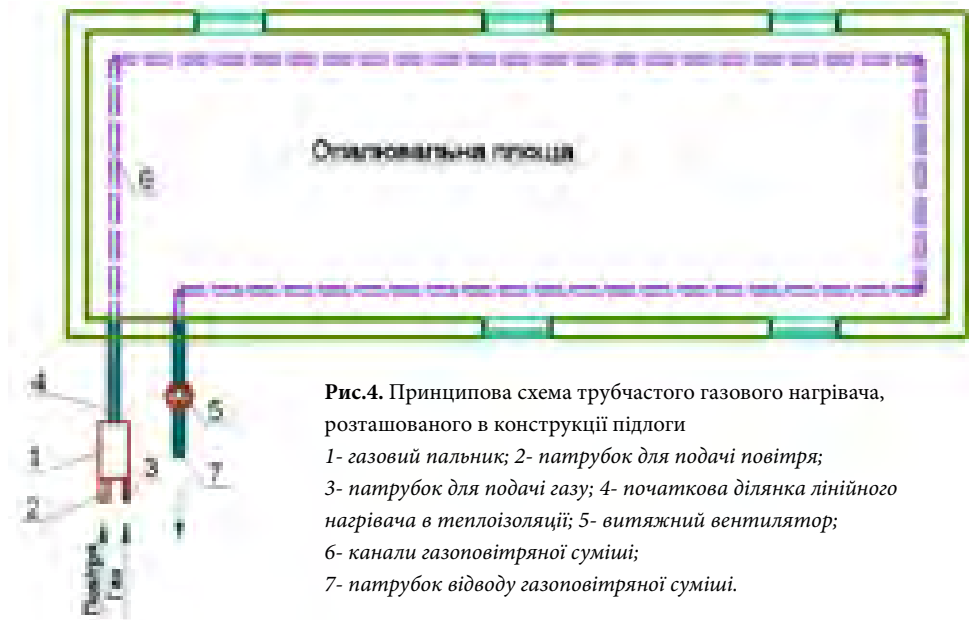
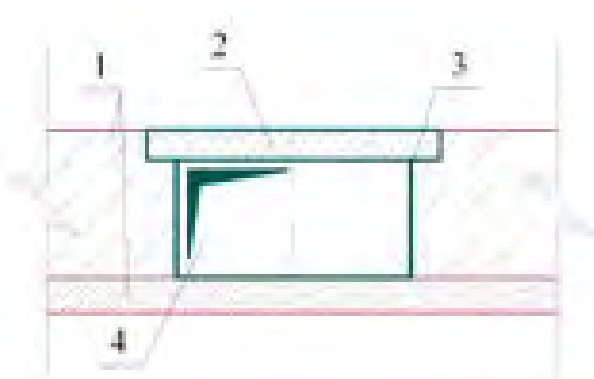

Рис.5. Канал газоповітряної суміші у просторі підлоги

пластини, яка повинна забезпечувати близьку до постійної величини температуру зовнішньої поверхні нагрівача.

Слідуючи [6, с. 238–243], математичну модель трубчастого газового нагрівача у будівельній конструкції можна представити у вигляді:

$$\dot{G} = \rho w F = \text{const} \quad (\text{ф. 1})$$

$$p = \rho R T \quad (\text{ф. 2})$$

$$dp = -A \cdot \frac{dx}{\alpha_1} \cdot \rho \frac{w^2}{2} \quad (\text{ф. 3})$$

$$dQ_1 = \pi D_1 dx \alpha_1 (T - T_{\text{вн}}) \quad (\text{ф. 4})$$

$$dQ_2 = \pi D_1 d\alpha c_p \rho_g (T^4 - T_{wi}^4) \quad (\text{ф. 5})$$

$$d(\rho w F c_p T) = -dQ_1 - dQ_2 \quad (\text{ф. 6})$$

$$dQ_1 = Q_0 / S_f 2\pi \cdot r_f(x) dx \quad \text{при } 0 < x \leq L_f \quad (\text{ф. 7})$$

$$dQ_0 = Q_0 / S_f 2\pi \cdot y_f(x) dx \quad , \quad \text{при } 0 < x \leq L_f \quad (\text{ф. 8})$$

де: ρ – щільність газоповітряної суміші, w – середня лінійна швидкість руху газоповітряної суміші в каналі, F – площа поперечного перерізу каналу, p , T – абсолютні тиск та температура газоповітряної суміші в даному перетині, R – газова постійна, залежна від складу газоповітряної суміші після повного згоряння горючого газу, dp – перепад тиску газоповітряної суміші у нагрівачі на ділянці довжиною dx , A - коефіцієнт тертя, D_1 – еквівалентний діаметр каналу нагрівача, dQ_1 – тепловий потік від газоповітряної суміші до стінки каналу, переданий конвекцією, α_1 – коефіцієнт тепловіддачі від потоку газоповітряної суміші до стінки каналу, T_{wi} – температура внутрішньої поверхні стінки каналу в даному перетині, dQ_2 – тепловий потік від газоповітряної суміші до стінки каналу, переданий випромінюванням, c_0 – коефіцієнт випромінювання абсолютно чорного тіла, ϵ_g – ступінь чорноти матеріалу каналу, c_p – теплоємність при постійному тиску газоповітряної суміші, dQ_0 – тепловий потік, що надходить у газоповітряну суміш при згорянні горючого газу, S_f – площа поверхні смолоскипа, y_f – радіус фронту горіння, L_f - довжина зони горіння газу, які можуть бути визначені за допомогою емпіричних рівнянь.

Рівняння теплопровідності у будівельній конструкції:

$$\frac{\partial^2 T}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 T}{\partial y^2} = 0 \quad (\text{ф. 9})$$

де: T – температура в середині конструкції,

x, y – лінійні координати у перетині.

Граничні умови для (ф. 9) мають вигляд:

$$-\lambda(\partial T / \partial x)_{x=0} = dQ_1 + dQ_2 = \alpha_1(T - T_{wi}) + c_0 \epsilon_g (T^4 - T_{wi}^4) \quad (\text{ф. 10})$$

$$-\lambda(\partial T / \partial x)_{x=L} = \alpha_2(T_{no} - T_{wi}) + c_0 \epsilon_{no}(T_{no}^4 - T_{wi}^4) \quad (\text{ф. 11})$$

де: λ – коефіцієнт теплопровідності матеріалу будівельної конструкції, α_2 – коефіцієнт тепловіддачі від стінки каналу в опалювальний простір, T_{no} – температура зовнішньої поверхні стінки каналу, – ступінь чорноти матеріалу будівельної конструкції, T_0 – абсолютна температура навколишнього середовища в опалювальному приміщенні, – проекція градієнта температури за напрямком нормалі до стінки будівельної конструкції.

Розроблена математична модель трубчастого газового нагрівача, розташованого у будівельній конструкції, яка містить систему звичайних диференціальних рівнянь (ф. 1-8) із змінням параметрів вздовж осі трубчастого теплообмінника і

рівняння теплопровідності (ф. 9) для розподілу температури по перетину будівельної конструкції підлоги, пов'язаних граничними умовами (ф. 10, 11). А також розроблено алгоритм для розрахунку теплообміну між газоповітряною сумішшю в каналі будівельної конструкції трубчастого нагрівача і опалювальним простором. Розрахунок зроблений з використанням методів еволюційного пошуку [7, с. 16-30].

Чисельні розрахунки теплових режимів для трубчастих нагрівачів, розташованих у вільному просторі опалювального приміщення і будівельній конструкції, показали можливість впливу будівельної конструкції на розподіл теплового потоку, що свідчить про доцільність таких технічних рішень.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Патент 63793 Україна (UA), МПК F24D 10/00. Пристрій для газового опалення/ К.В. Дудкін, В.Ф. Іродов, Г.Я. Чорноморець (Україна); заявник ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури». –№ 02070772; Заявл. 25.02.2011; Опубл. 25.10.2011. Бюл. № 20. – 4 с.: іл.
2. Дудкин К.В. Многоконтурные трубчатые газовые нагреватели как средства повышения безопасности воздушно-лучистого отопления/ К.В. Дудкин, Ю.В. Хацкевич, Л.В.Солод, Г.Я. Черноморец // Строительство, материаловедение, машиностроение: Сб. науч. трудов. – Днепропетровск, 2011. – №62. – С. 161–165.
3. Іродов В.Ф. Математическое моделирование и расчет инфракрасного трубчатого газового обогревателя / В.Ф. Іродов, Л.В.Солод, // Строительство, материаловедение, машиностроение: Сб. науч. трудов. Вып. 52.- Дн-вск., ГВУЗ ПГАСА, 2010. – С. 130–132.
4. Чорноморець Г.Я. Математичне моделювання трубчастих газових нагрівачів, розташованих у будівельних конструкціях/ Г.Я. Чорноморець, В.Ф. Іродов // Науковий вісник будівництва: Зб. наук. праць. – Харків, 2012. – №68. – С. 395–399.
5. Черноморець Г.Я. Выбор параметров проектирования трубчатых газовых нагревателей, расположенных в конструкции пола/ Г.Я. Черноморець, В.Ф. Іродов // Строительство, материаловедение, машиностроение: Сб. науч. трудов. – Днепропетровск, 2013. – №68. – С. 441–446.
6. Черноморець Г.Я. О расчете теплообмена между газозвдушной смесью в канале строительной конструкции трубчатого нагревателя и отопляемым пространством/ Г.Я. Черноморець, В.Ф. Іродов // Строительство, материаловедение, машиностроение: Сб. науч. трудов. – Днепропетровск, 2013. – №70. – С. 238–243.
7. Стратан Ф.И. Эволюционные алгоритмы поиска оптимальных решений// В кн.: Стратан Ф.И., Іродов В.Ф. Методы оптимизации при проектировании систем теплогазоснабжения. – Кишинев: Штиинца, 1984.- С. 16-30.

Ghulyan K.Ed.

Assistant, Armenian State Institute of Physical Culture

Pirumyan G.P.

Professor, Doctor of Technical Sciences, Yerevan State University

TRANSBOUNDARY MOVEMENT OF NUTRIENTS AND SOME METALS IN THE AKHURYAN RIVER (ARMENIA) WATER

Abstract. The values of the transboundary movement (TM) and the TM anthropogenic component of nutrients and some metals (Fe, Cu, Mn, Cr, V, Al, Ni, Zn) in the Akhuryan river water were determined.

Keywords / Ключевые слова: transboundary movement/трансграничный перенос, anthropogenic component/антропогенная составляющая, nutrients/биогенные вещества, metals/металлы.

INTRODUCTION

Hydrochemical analysis of Akhuryan river water and complex assessment of the degree of the Akhuryan river water pollution by the water quality index methods [1] were done, but the study of the contents of pollutants hasn't been implemented yet. The contents and the movement of pollutants in the Akhuryan river water is very important as the Akhuryan is a transboundary river and pours into the transboundary Araks river. For this purpose, in the Akhuryan river, the values of the transboundary movement (TM) and the TM anthropogenic components [1] were calculated.

MATERIAL AND METHODS

Water samples were taken from three monitoring points established by the Ministry of Nature Protection of the Republic of Armenia (32nd observation site – 8 km bellow Ashocq city, 34th observation site – 5 km bellow Gyumri city and 35th observation site – 500 m bellow Ervandashat village) 6 – 8 times each year in the period of 2007 – 2009 [2]. Water sampling, sample preservation and storing were done by the standard techniques accepted in hydrochemistry [2, 3, 4].

The water quality parameters (nutrients, metals, etc.) were analyzed by the standard methods accepted in ecological studies [3, 4, 5]. The degree of the Akhuryan river water pollution was assessed by the values of the transboundary movement (TM) and the TM anthropogenic component [1].

RESULTS AND DISCUSSION

The calculations were done for the 32nd, 34th and 35th *observation* sites of the Akhuryan river taking into consideration the fact that these sites are located in the upstream, the midstream and the downstream respectively, and the 32nd and 34th *observation* sites are situated bellow large residential areas, the 35th *observation* site is situated in the river mouth. It is necessary to state that the 35th *observation* site is located after (bellow) the joining of the 4 main transboundary right side tributaries.

The values of the transboundary movement (TM) and the TM anthropogenic com-

Table 1

Akhuryan river flow volumes and the values of the transboundary movement (G) of nutrients

Nutrients	Observation site's number		Flow volume in the period of 1977-78 x106/m3/		G 1977-78 /ton/		Flow volume in the period of 1983-84 x106/m3/		G 1983-84 /ton/		Flow volume in the period of 2007 x106/m3/		G 2007 /ton/		Flow volume in the period of 2008 x106/m3/		G 2008 /ton/		Flow volume in the period of 2009 x106/m3/		G 2009 /ton/	
	32	34	32	34	32	34	32	34	32	34	32	34	32	34	32	34	32	34	32	34	32	34
NO ₃	32	429,8	657,5	192,8	256,6	176,9	548,4	178,2	112,3	165,3	130,6	34	649,7	1598,3	185,2	542,6	256,6	1385,6	215,2	400,3	247,7	455,8
	35	2837,7	3972,7	698,4	1082,5	922,7	7012,5	679,4	491,2	479,1	340,2	32	429,8	90,3	192,8	96,4	176,9	10,6	178,2	4,6	165,3	1,0
	34	649,7	493,7	185,2	29,6	256,6	12,3	215,2	24,8	247,7	27,3	34	649,7	1494,3	185,2	740,7	256,6	213,0	215,2	378,8	247,7	881,9
NO ₂	32	429,8	90,3	192,8	96,4	176,9	10,6	178,2	4,6	165,3	1,0	34	649,7	822,9	698,4	34,9	922,7	13,8	679,4	27,2	479,1	9,6
	35	2837,7	822,9	698,4	34,9	922,7	13,8	679,4	27,2	479,1	9,6	32	429,8	520,0	192,8	252,5	176,9	97,3	178,2	78,4	165,3	59,5
	34	649,7	493,7	185,2	29,6	256,6	12,3	215,2	24,8	247,7	27,3	34	649,7	1494,3	185,2	740,7	256,6	213,0	215,2	378,8	247,7	881,9
NH ₄	32	429,8	520,0	192,8	252,5	176,9	97,3	178,2	78,4	165,3	59,5	34	649,7	1494,3	185,2	740,7	256,6	213,0	215,2	378,8	247,7	881,9
	35	2837,7	3149,8	698,4	1005,6	922,7	4,6	679,4	156,3	479,1	86,2	32	429,8	3149,8	698,4	1005,6	922,7	4,6	679,4	156,3	479,1	86,2
	34	649,7	8855,4	185,2	2981,2	256,6	3233,2	215,2	2849,3	247,7	3666,6	32	429,8	6124,1	192,8	2862,5	176,9	1993,7	178,2	2056,4	165,3	2368,8
Si	32	429,8	6124,1	192,8	2862,5	176,9	1993,7	178,2	2056,4	165,3	2368,8	34	649,7	8855,4	185,2	2981,2	256,6	3233,2	215,2	2849,3	247,7	3666,6
	35	2837,7	43132,7	698,4	9218,3	922,7	8027,5	679,4	7724,8	479,1	5864,2	32	429,8	43132,7	698,4	9218,3	922,7	8027,5	679,4	7724,8	479,1	5864,2
	34	649,7	8855,4	185,2	2981,2	256,6	3233,2	215,2	2849,3	247,7	3666,6	32	429,8	214,9	192,8	18,9	176,9	38,9	178,2	14,8	165,3	13,9
P	32	429,8	214,9	192,8	18,9	176,9	38,9	178,2	14,8	165,3	13,9	34	649,7	779,6	185,2	44,4	256,6	97,5	215,2	52,7	247,7	54,5
	35	2837,7	2951,2	698,4	62,8	922,7	470,6	679,4	57,1	479,1	43,1	32	429,8	2951,2	698,4	62,8	922,7	470,6	679,4	57,1	479,1	43,1
	34	649,7	779,6	185,2	44,4	256,6	97,5	215,2	52,7	247,7	54,5	34	649,7	779,6	185,2	44,4	256,6	97,5	215,2	52,7	247,7	54,5

ponent of nutrients were calculated for the periods of 1977 – 78, 1983 – 84 and 2006 – 2009 [6]. In the calculations, the monitoring data of 1977 – 78 [7] and 2007 – 2009 [8] were considered as a relative hydrochemical background. The calculations for the period of 1983 – 84 were done in order to compare with the contents of substances moved in 1977 – 78 for assessing the impact of Akhuryan reservoir built on the river (the reservoir began operation in 1982).

Table 1 shows that the river flow volume before (34th observation site) and after (35th observation site) Akhuryan reservoir, before and after the reservoir operation was changed according to the following regularity: in the periods of 1977 – 78 and 1983 – 84, the flow volume in the 35th observation site was about 4 times higher than the flow volume in the 34th observation site but in the same observation sites, the flow volume in the period of 1983 – 84 was about 4 times lower than the flow volume recorded in the period of 1977 – 78.

It is necessary to mention that the contents of nutrients moved by the river in the periods of 1977 – 78 and 1983 – 84 were changed according to the same regularity: in the period of 1977 – 1978, the contents of nitrogen compounds in the 35th observation site

Table 2

Annually values of the TM anthropogenic component of nutrients (%) by different background concentrations (Gb)

Nutrients	Year	Observation site 32		Observation site 34		Observation site 35	
		Gb 2007-09	Gb 1977-78	Gb 2007-09	Gb 1977-78	Gb 2007-09	Gb 1977-78
NO3-	2007	85	51	91	55	94	81
	2008	27	-	75	-	36	-
	2009	42	-	75	-	35	-
NO2-	2007	90	-	83	-	50	-
	2008	72	-	93	-	83	-
	2009	19	-	94	-	64	-
NH4+	2007	90	-	93	-	-	-
	2008	87	-	96	-	75	-
	2009	83	-	98	36	68	-
Si	2007	-	-	-	-	-	-
	2008	-	-	-	-	-	-
	2009	6	2	8	8	-	-
P	2007	61	-	77	-	83	-
	2008	-	-	64	-	-	-
	2009	-	-	61	-	4	-

were 2 times higher than their contents in the 34th observation site, the contents of silicium and phosphorus in the 35th observation site were 4 times higher than their contents in the 34th observation site, and in the period of 1983 – 84, the contents of all nutrients in the 35th observation site were 1.5 times higher than their contents in the 34th observation site.

Therefore, processes occurred in the reservoir didn't have a significant effect on chemical composition of the river water (despite the fact that after the creation of a reservoir in a river, biological processes are changed compared with biological processes occurring in the river, and the primary formation of biota is somewhat catastrophic: drastic changes in flora and fauna, the formation of coasts, the digestion of nutrients [9]).

The nutrient transboundary movement (TM) study results of 2007 – 2009 showed that in case of an increase in the flow volume an increase in TM values was observed from the source of the river to the mouth (Table 1). The highest TM values of ammonium ion in 2007 – 2009, nitrite and nitrate ions in 2009 were registered in the 34th observation site (this was used as an indicator parameter that indicated the degree of the river water pollution in the site below Gyumri city).

The results of the study of the TM anthropogenic component showed that the highest contents of the nutrients of anthropogenic origin moved by the Akhuryan river annually were also recorded in the 34th observation site (Table 2).

Thus, it is possible to conclude that the high TM values in case of the low anthropogenic component values were conditioned by an increase in the river flow. This is more visible when the TM and hydrological study results of 1977 – 78, 1983 – 84 and 2006 – 2009 are compared with each other.

The TM values of metals were determined by the Akhuryan river hydrological and

hydrochemical data of 2007 – 2009. According to the TM values of metals, about 3 tons of copper and nickel, 3,5 tons of chromium, 11 tons of vanadium, 55 tons of manganese, 186 tons of aluminium and 1000 tons of iron were moved by the Akhuryan river flow annually. According to the anthropogenic component values, metal content moved through the 34st observation site of the Akhuryan river and conditioned by anthropogenic factors was the following: 20% of copper content, 21% of nickel content, 31% of chromium content, 13% of vanadium content, 62% of manganese content, 33% of aluminum content and 34% of iron content. The other part of metal content was conditioned by natural processes.

The degree of metal pollution along the river was mainly assessed as “medium”, and the aforementioned percentages indicated that the natural background contents of metals in the river site located bellow Gyumri city and affected by anthropogenic factors were changed and became a background changed by anthropogenic impact.

The results of the study of the TM anthropogenic component of nutrients having different background concentrations, showed that the anthropogenic component values calculated by $G_{b(1977-78)}$ were much lower than the anthropogenic component values calculated by $G_{b(2007-2009)}$ or mainly zero. It may have been conditioned by the fact that the Akhuryan river flow volume in 1977 – 78 was 2,5 times higher than the river flow volume in 2007 – 2009. Therefore, the data obtained before 1980 aren't advised to use as a background concentration for calculating the anthropogenic component value of the rivers of Armenia as the flows of the rivers of Armenia have decreased significantly during the last 30 years.

REFERENCES

1. Никаноров А.М. “Организация и функционирование мониторинга качества воды р.Северский Донец на территории России и Украины”, Ростов-на-Дону: Гидрометеиздат 2004, 374с.
2. Наблюдательные пункты качества воды в Армении: Министерство охраны природы Республики Армения. Е.:Агенство гидрометеорологии и мониторинга окружающей среды, 2003, 20с.
3. Фомин Г.С. «Вода, контроль химической, бактериальной и радиационной безопасности по международным стандартам», М.:Энциклопедический справочник, 2002, 370с.
4. Руководство по химическому анализу поверхностных вод суши. Главное управление гидрометеорологической службы при Совете Министров СССР. Л.:Гидрометеиздат, 1977, 542 с.
5. Standard methods for examination of water and wastewater, 20th edition. Ed. by Clesceri L.S., Greenberg E.A., Eaton A.D. Washington, 1998, 352 p.
6. Гулян К.Э.Определение трансграничного воздействия на реку Ахурян. Мониторинг природных экосистем. Третья Всероссийская научно-практическая конференция: Сборник статей / МНИЦ ПГСХА. – Пенза: РИО ПГСХА, 2009, стр. 96-99
7. Обзоры загрязненности окружающей среды Республики Армения 1977-2007. Ереван: Агенство мониторинга окружающей среды, 50 с.
8. “On the water quality providing standards, depending on the terrain specifications, for any water basin management areas”. On 27 January 2011 the Government of N75-N, Appendix 6 (in Armenian)
9. Сузюмов Е.М., Ципоруха М.И. Открывая тайны океана. М.:Знание, 1991.

Ничик О.В.

доцент кафедри Біохімії та екологічного контролю

Васильєва А.А.

студентка Національного університету харчових технологій,

м.Київ, Україна

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Наука «екобіотехнологія» сформувалась в 80-і роки минулого століття, а свою сучасну коротку і містку назву отримала зовсім недавно. Синонімами «екобіотехнології» являються назви «біотехнологія навколишнього середовища» або «природоохоронна біотехнологія».

Поштовхом до виділення екобіотехнології в окрему галузь послужили, по-перше, масивний антропогенний вплив на всі природні середовища та їх компоненти на сучасному етапі, по-друге, стрімкий розвиток біотехнологій. На цей час розроблені, використовуються та інтенсивно впроваджуються у практику біотехнологічні методи очищення промислових та комунальних стічних вод, переробки відходів промислових підприємств (хімічних, радіоактивних, будматеріалів, скла, гуми, пластмас та ін.), транспорту, сільського господарства, побутових відходів, біологічних агентів тощо. Особливий інтерес для екобіотехнології становлять органічні речовини як сировина для отримання різних продуктів мікробіологічного синтезу.

Всі біотехнологічні процеси базуються на мікробіологічних процесах, і головна дійова «особа» і інструмент, який забезпечує проходження тих чи інших реакцій — це мікроорганізми — дуже важлива гілка живого світу. Все життя на Землі починалось з розвитку мікроорганізмів. Завдяки їм стабілізувались сучасні цикли азоту, кисню, вуглецю, сірки. А ще виникли перші фотосинтезуючі мікроорганізми, які забезпечили формування кисневої атмосфери на Землі і розвиток вищих рослин.

Але найважливіша роль мікроорганізмів на сьогоднішній день — це деструкція. Все те, що виробляється на Землі живими істотами — мікроорганізмами, рослинами, тваринами і людиною, зрештою утилізується мікроорганізмами, тобто розкладається до простих речовин: вуглекислоти, молекулярного азоту, солей інших елементів. Таким чином, мікроорганізми — це чистильники планети, які забезпечують стабільність функціонування нашої біосфери. У зв'язку з розвитком науки і техніки, міст і великих промислових підприємств у XX столітті дуже сильно збільшився вплив людини на біосферу. Антропогенний фактор в біосфері Землі набуває все більшого і більшого значення. Саме йому приписують такі явища, як забруднення водойм (річок, морів, океанів і Світового океану в цілому), атмосфери та ґрунтів. Ґрунтові та підземні води розносять забруднення на дуже великі відстані.

Про які забруднення може йти мова і чим може допомогти екобіотехнологія? В першу чергу, це забруднення, які називаються біодеградуєчими, тобто ті забруднення, які можуть розкладатись в результаті життєдіяльності мікроорганізмів. Майже на будь-яку органічну речовину, не властиву природі (ксенобіотик), знаходиться мікроорганізм або група мікроорганізмів, які розкладають її до простих сполук. Зокрема, гербіциди та пестициди, які так широко застосовуються в сільському

господарстві, можуть розкладатись під дією мікроорганізмів.

Що включає «екобіотехнологія»? В першу чергу, технології пов'язані з очищенням стічних вод. Є побутові стічні води, муніципальні стічні води — ті, які являються сумішшю побутових стічних вод, стічних вод підприємств, які знаходяться в області чи регіоні, і специфічних промислових стічних вод, які схильні до біологічного очищення. Перетворити брудну воду на чисту можна тільки за допомогою мікроорганізмів в умовах активної аерації (активного постачання повітрям). Тому що мікроорганізми, які використовують кисень з повітря для окислення тих чи інших органічних сполук, можуть використовувати їх в дуже низьких концентраціях. І тому чиста вода, яка підходить для скидання в рибогосподарські водойми, непридатна для пиття. Її можуть злити в навколишнє середовище після очищення — в річку, в озеро або безпосередньо в море. Існують мікроорганізми, які живуть без доступу до кисню — кисень їм не потрібен і навіть шкідливий, це анаеробні мікроорганізми, найдавніші мешканці нашої планети. Вони можуть розкласти органічні сполуки без участі кисню і при цьому виробляти метан і водень. Сьогодні водень — другий енергетичний біогенний субстрат, який привертає велику увагу. Метан та водень являються важливими альтернативними джерелами енергії.

Об'єднавши зусилля аеробних і анаеробних організмів, можна знизити дороге очищення стічних вод і обробку відходів, отримавши метан. Існують міські очисні споруди на яких близько п'ятдесяти відсотків енергетичних витрат покривається за рахунок використання біогенного метану, отриманого безпосередньо на станції.

Колосальну екологічну проблему становить забруднення навколишнього середовища важкими металами у місцях їх видобутку та переробки. Однак існують мікроорганізми, які допомагають отримувати метали з того, що вже відпрацьовано і складовано у відвали, тобто викинуто. При цьому вдається запобігти забрудненню ґрунтів, поверхневих і ґрунтових вод важкими металами і додатково видобувати з відходів цінні метали, наприклад, золото.

Серед методів екобіотехнології найбільш поширені біодеструкція (напр. для переводу радіонуклідів або важких металів в розчинну форму), біовилужування (для видалення важких металів), біомодифікація, біорекультивація, біологічне очищення в аеротенках, біотенках, на біофільтрах, в анаеробних реакторах тощо. У фармацевтичній галузі способи екобіотехнології використовуються у виробництві біотехнологічних лікарських приператів для переробки, знешкодження й утилізації твердих та рідких відходів.

Слід також пам'ятати, що проблему екології не можна вирішувати в масштабах однієї країни чи групи країн, оскільки шкідливі антропогенні забруднення, що виробляються в індустріально розвинених регіонах і країнах, в результаті природної циркуляції водних і повітряних мас поширюються по всій території Землі.

Література

1. Запольський А.К., Українець А.І. Екологізація харчових виробництв: Підручник. – К.: Вища шк., 2005. – 423с.
2. Мельничук М.Д., Коломієць Ю.В. Екобіотехнологія. – К.: Український Фітосоціоцентр, 2010. –92 с.

Доровская М.С.

Магистр 1 курса

специальность прикладная математика и информатика

физико-математический факультет

СФ БашГУ, Россия

Научный руководитель Хасанов М.К.

Кандидат физико-математических наук, доцент

преподаватель кафедры прикладной математики и механики

физико-математического факультета, СФ БашГУ, Россия

МАТЕМАТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ ГАЗОГИДРАТА В РЕЗУЛЬТАТЕ НАГНЕТАНИЯ ПАРНИКОВЫХ ГАЗОВ В ПОРИСТЫЙ ПЛАСТ

Аннотация. В работе рассматривается математическая модель образования газогидрата в результате нагнетания парниковых газов в пористый пласт насыщенный газом и водой.

Ключевые слова: газовые гидраты, пористая среда, парниковый эффект, проницаемость, газ.

Keywords: gas hydrates, porous media, the greenhouse effect, permeability, gas.

В 2006 году группой голландских исследователей в связи с угрозой глобального потепления была предложена идея подземной газогидратная консервация парниковых газов, которая обеспечивает высокий уровень безопасности хранения и не требует больших энергетических затрат. Очевидно, что любые технологические идеи использования газогидратов должны быть подкреплены соответствующими расчетами, основанными на обоснованных теоретических моделях.

К настоящему моменту отсутствует полное понимание картины физических процессов, сопровождающих образование газовых гидратов в пористой среде и необходимое для технологического использования газогидратов. Это в первую очередь объясняется значительными трудностями, которые возникают как при математическом моделировании данных процессов, так и их экспериментальном исследовании. Как показывают эксперименты по получению гидрата в лабораторных условиях, технологическое производство гидрата, сталкивается со значительными трудностями, и, в первую очередь, с чрезвычайно большими временными масштабами протекания процесса [2].

В данной работе исследуется математическая модель образования газогидрата в результате нагнетания парниковых газов в природный пласт, насыщенный газом и водой. Предполагается, что полубесконечный пористый пласт в начальный момент времени насыщен газом и водой, давление и температура которых в исходном состоянии соответствуют термодинамическим условиям существования их в свободном состоянии. Через границу пласта закачивается такой же газ, причем его давление и температура соответствуют условиям разложению газогидрата и поддерживаются

на границе области постоянными. При постановке данной задачи полагается, что в результате закачки газа образуется три характерные области: ближняя, где поры заполнены газом и гидратом, промежуточная, в которой газ, вода и гидрат находятся в равновесии, и дальняя, которая заполнена газом и водой. В промежуточной зоне происходит образование гидрата [1].

При образовании газогидрата в пористом пласте возникают зоны, в которых газ, вода и гидрат могут находиться в различных состояниях. На поверхностях разрыва между этими зонами, где терпят скачки насыщенности фаз, а также потоки массы и тепла, выполняются соотношения, следующие из условий баланса массы и тепла.

В работе получены решения, описывающие распределения основных параметров в каждой из трех областей пласта. В результате анализа полученных данных установлены основные закономерности образования газогидратов в пористых пластах в зависимости от давления, температуры и водонасыщенности пласта, а также в зависимости от интенсивности закачки газа. Показано, что образование газогидрата может происходить как на фронтальной поверхности, так и в протяженной области. Получены критические условия, разделяющие эти два режима образования газогидрата. Установлено, что протяженность объемной области увеличивается с ростом давления, под которым нагнетается газ и величины проницаемости пласта, а температура этой области вследствие выделяющегося при гидратообразовании тепла поднимается выше исходной температуры пласта даже при подаче холодного газа.

Литература

1. Хасанов М. К. Гималтдинов И. К., Столповский М. В. Особенности образования газогидратов при нагнетании холодного газа в пористую среду, насыщенную газом и водой // Теоретические основы химической технологии.–2010.–Т. 44, № 4.–С. 442–449
2. Шагапов В. Ш., Хасанов М. К. Мусакаев Н. Г. Образование газогидрата в пористом резервуаре, частично насыщенном водой, при инъекции холодного газа // Прикладная механика и техническая физика. – 2008. – Т 49, № 3. – С.137–150.
3. Шагапов В.Ш., Хасанов М.К., Гималтдинов И.К., Столповский М.В. Численное моделирование образования газогидрата в пористой среде конечной протяженности при продувке газом // Прикладная механика и техническая физика. – 2011. – Т. 52, №4. – С.116 – 126.

Сидоренко Марія Олексіївна

(гр. БТЕК IV-4)

Науковий керівник: к.т.н., доцент Ничик О.В.
Національний університет харчових технологій
УДК 504.064.3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Проблеми формування та реалізації екологічної політики в нашій країні розглядалися багатьма вченими, серед яких М.І. Долішній, Ю.Ю. Туниця, І.М. Синякевич, В.Я. Шевчук та ін., проте на шляху становлення цивілізованих інструментів регіональної політики необхідна інформація про стан довкілля надалі вимагає зосередження уваги на відсутності чітко і методично вірно налагодженої інформаційної системи екологічного моніторингу. Тому вивчення теоретичних засад організації екологічного моніторингу в Україні набуває в наш час особливої актуальності.

Розвиток інформаційних систем екологічного управління є прерогативою держави, корпорацій і одним з основних напрямів національної політики інформатизації. Чітко налагоджена система екологічного моніторингу дає загальне уявлення про особливості сучасного екологічного стану, основні напрямки державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Проблему координування зусиль зі збору, нагромадження і переробки даних про стан довкілля усвідомили більшість країн ще у 60-х рр., проте вперше визначення поняття «моніторингу» було прийнято на конференції з охорони навколишнього природного середовища під егідою ООН у Стокгольмі.

Під моніторингом природного середовища тоді прийнято було розуміти комплексну систему спостережень, оцінки і прогнозу змін стану навколишнього середовища під впливом антропогенних факторів. Цей термін з'явився як доповнення до терміну «контроль стану навколишнього природного середовища». Тепер екологічний моніторинг розуміється як державна система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки [4, с. 376]

Отже, актуальність і невідкладність вирішення проблем моніторингових досліджень полягають в тому, що вони не зведені в єдиний комплекс, не піддаються єдиній економічній оцінці, саме тому не можуть ефективно виконувати узагальнюючу функцію оцінки стану і рівня використання ресурсів, з тим щоб прогнозувати зміни і розробляти рекомендації для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації господарської діяльності і природокористування в окремих регіонах, хоча й існує низка відомчих спостережних систем за станом довкілля.

Державна система моніторингу в Україні забезпечується Міністерством екології та природних ресурсів та іншими спеціально уповноваженими державними органами, підприємствами, установами та організаціями, діяльність яких призво-

дять або може призвести до погіршення стану середовища.

У системі моніторингу, що здійснюється залежно від рівнів його проведення розрізняють три форми екологічного моніторингу навколишнього природного середовища: глобальний (або національний), регіональний і локальний. [1, с. 46].

Глобальний здійснюється на території країни в цілому,

регіональний – у межах адміністративно-територіальних одиниць, на територіях економічних і природних регіонів,

локальний відповідно на території окремих об'єктів (підприємств, міст, ділянок ландшафтів та ін.)

За ступенем екологічної небезпеки територія України поділяється на зони, для яких встановлені нормативи, що дають змогу чи забороняють види господарської діяльності з врахуванням екологічних, соціальних і економічних умов. За цих умов основним завданням держави є забезпечення стратегії дотримання законодавчих стандартів гранично допустимих концентрацій визначених пріоритетних антропогенних забруднюючих речовин. Тому, залежно від призначення, за спеціальними програмами в Україні здійснюються такі види моніторингу [4, с. 383-384]:

загальний моніторинг – це оптимальні за кількістю та розміщенням параметри й періодичність спостережень за довкіллям, які дають змогу на основі оцінки і прогнозування стану довкілля підтримувати прийняття відповідних рішень на всіх рівнях відомчої та загальнодержавної екологічної діяльності;

кризовий моніторинг – це інтенсивні спостереження за природними об'єктами, джерелами техногенного впливу, розташованими в районах екологічної напруженості, у зонах аварій та небезпечних природних явищ із шкідливими екологічними наслідками, для забезпечення своєчасного реагування на кризові й надзвичайні екологічні ситуації і прийняття рішень щодо їх ліквідації, створення нормальних умов для життєдіяльності населення і господарювання;

Отже, для ефективного функціонування системи моніторингу потрібно:

– переглянути головну мету діяльності Міністерства охорони навколишнього природного середовища України доповнивши її принципом попередження настання надзвичайних і кризових ситуацій;

– привести у відповідність до потреб нинішньої екологічної ситуації в Україні принципи функціонування системи державного моніторингу навколишнього середовища;

– систематизувати роботу суб'єктів моніторингу, створивши центральний орган для здійснення контролю й аналізу отриманих результатів всіх напрямків досліджень;

– забезпечити перехід до єдиної науково-методичної бази проведення спостережень та оброблення результатів та зведення їх в порівнюваних коефіцієнтах;

– удосконалити та автоматизувати збір, аналіз та обробку результатів спостережень за всіма складовими довкілля, забезпечення прогнозування змін у навколишньому природному середовищі;

– зміцнити матеріально-технічну базу діючих мереж спостережень;

– вдосконалити систему освоєння коштів місцевих природоохоронних коштів та спрямування їх на попередження надзвичайних ситуацій, а не ліквідацію наслідків.

На сьогодні, вперше в Україні створено фундамент регіональної системи екомоніторингу, вона ґрунтується і залежить від автоматизованості загальної системи спостережень . Автоматизовані системи спостереження і контролю атмосферного повітря (АСКНС-АГ) або (АНКОС-АГ) призначені для постійного , безперервного контролю за змінними у часі та просторі характеристиками забруднення і метеорологічними параметрами повітряного басейну. Їх встановлення підкреслює узагальнений вплив , на довкілля який може чинити підприємство. [2, с. 100]

Припускається , що в 2014 році автоматизованих систем спостережень стене ще більше на 2-3 пости контролю і вони будуть встановлені в також в Луганську , а в подальшому – у всіх 14 містах обласного значення і на головних підприємствах – забруднювачах. Всі їх буде підключено до єдиної системи , щоб мати загальну картину і контролювати діяльність підприємств, а також їх вплив на довкілля та життєдіяльність людини. У тому числі і для того , щоб у випадку, коли природі буде заподіяна шкода – вчасно зупинити і покарати того , хто шкодить.

Маючи таку автоматизовану систему моніторингу, можна точно і доказово відстежити, хто завдає шкоди середовищу, і притягнути його до відповідальності. Знаючи це, розуміючи невідворотність покарання, власники і керівники підприємств будуть мінімізувати викиди. А тому, екологи прогнозують, що до 2017 року загальний обсяг шкідливих викидів на території країни скоротиться на 20 відсотків.

Це дуже важливо для України , оскільки минуле нашої країни нагадує нам про себе кожного дня і буде давати знати про себе ще десятки років. Саме для цього потрібно мати функціональну структуру, яка б комплексно і узагальнено проводила програму робіт з контролю за навколишнім природним середовищем , налагоджену та синхронну роботу всіх систем спостережень , узгодженість термінів , масштабів проведення спостережень із не типовими гідрометеорологічними ситуаціями. Але перш за все повинна бути проінформованість населення не тільки на території окремої держави , але й Світу в цілому.

Нажаль, це тільки прогнозується, в той час як ми маємо невпинно діяти і розвиватись , брати приклади з країн система моніторингу яких розвинута над потужно. Щоб в кінцевому результаті по всіх куточках країни встановити такі пости які б були автоматичними , функціональними, дієвими та об'єднаними в одну структуру.

Інтеграція суб'єктів екологічного моніторингу в єдину систему та розробка єдиної методології збирання, оброблення, нагромадження і передавання моніторингової інформації, налагоджене функціонування діючих моніторингових служб дадуть змогу практично втілити принципи організації та проведення державного екологічного моніторингу і тим самим будуть сприяти реалізації екологічної політики в Україні.

Література

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», від 25 червня 1991.
2. Клименко М. О., Прищеп А. М., Вознюк Н.М. Моніторинг довкілля: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 360 с. (Альма -матер)
3. Конституція України. — К.: Атіка, 2007.
4. Постанова «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля», від 30 березня 1998.

ПОД- СЕКЦИЯ 3. История.

Самотоев А.С.

Аспирант кафедры экологии и природопользования. Место учебы: ГОУ ВПО Ставропольский государственный университет, кафедра экологии и природопользования. г. Ставрополь, ул. Пушкина 1. Россия, 355009

СТАНОВЛЕНИЕ ПРАВОВОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ В СФЕРЕ ГИДРОГРАФИЧЕСКИХ И ГИДРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ДОРЕВОЛЮЦИОННОЙ РОССИИ.

Ключевые слова/ keywords: гидрографическая сеть, поверхностные воды, исторический анализ, государственное управление, правовое регулирование, гидрографические исследования/ hydrographic network, superficial waters, the historical analysis, government administration, legal regulation, hydrographic studies.

Россия входит в число богатейших водными ресурсами стран, богатство которой отличительная черта нашей страны: 20% мировых запасов пресной воды, 2,5 млн. рек, более 2 млн озёр. Но из-за неравномерности их территориального распределения перед государством стояли трудности по максимально эффективному использованию этого важнейшего для жизнедеятельности страны ресурса.

К концу XX века эта проблема была решена органами власти путем освоения поверхностных вод на территории современной России, построившей на своей территории 30 тыс. водохранилищ и 37 тыс. крупных систем межбассейнового перераспределения стока.

Вследствие преобразований, перед страной появилась новая проблема, имеющая порой катастрофический характер: наводнения, заиливание водоемов, береговая абразия, перегрев воды и т. п.. Перед органами государственной власти возникла задача создания такой правовой системы, которая бы во-первых, стимулировала научно – исследовательскую деятельность в области гидрологических исследований искусственных водных объектов в вопросах безопасности их эксплуатации, а во-вторых, позволяла бы максимально эффективно внедрять эти результаты научных изысканий. Данная правовая система совершенствуется и по наши дни. В виду устаревания искусственных водных объектов в связи с приближением закладываемых сроков их эксплуатации, модернизация государственного менеджмента в сфере водопользования и связанной с ней научной деятельностью, стала важной проблемой, как для ученых гидрологов, так и водопользователей и водохозяйственных организаций.

Решить поставленную задачу невозможно без понимания сути проблемы, истории ее возникновения, анализа предпосылок, исторического развития государственного менеджмента, а именно, правового регулирования научно-исследовательской деятельности и его изменение в связи с интенсивным освоением поверхностных вод и переориентацией социально-политических векторов развития страны.

В ходе проведенных исследований, предложена следующая периодизация исторического развития правового управления в сфере изучения ресурсов поверхностных вод с XI по конец XIX вв.:

Начальный период накопления опыта регулирования водопользовательской и водоохранной деятельности (XI – начало XVIII вв.)

Имперский период зарождения регулирования гидрографических исследований (XVIII - начало XX вв.)

Дореволюционный этап предлагается разделить на два периода: первый- с XI века до создания Российской Империи Петром I в 1721 г. и второй – от XVIII века до революции 17 года XX века.

Первый период можно считать начальным этапом становления подходов по государственному управлению природными и в том числе водными ресурсами. С образованием государства с централизованным управлением народные обычаи и традиции природопользования стали заменяться частнособственническим отношением к поверхностным водам страны. Сведений о водоохраной деятельности сохранилось очень мало. В Русской правде говорится о первых попытках создания водоохраных зон вдоль рек [6]. Б. Г. Петров[4] отмечает, что в XVI веке Иваном Грозным были приняты указы о признании некоторых водоохраных лесов у побережья рек заповедными с запрещением на них хозяйственной деятельности. В Соборном уложении, принятом царем Алексеем Михайловичем в 1649 г. устанавливается ответственность владельцев рек за состоянием мостов, регулируется возможность построения плотины для мельницы в тех случаях, когда река используется для судоходства или перекрытие реки привело бы к затоплению соседних, не принадлежащих собственнику земель[11]. Так же в уложении устанавливался порядок приобретения в собственность новых бесхозных водоемов:

«А будет которой помещик приищет где пустые озера или в реках рыбные ловли порозжие, а не поместные, и не вотчинные, и не оброчные, и учтет о тех водах бити челом государю в поместье за четвертную пашню, и такие воды всяким помещиком отдавати в поместье за четвертную пашню по рассмотренью».

Этот период можно охарактеризовать как время бессистемного разрозненного управления отдельными водными объектами, основанного на наивных бытовых знаниях и представлениях. Происходит становление частнособственнических отношений к поверхностным водам. Ресурсы естественной гидрографической сети используются в основном для мельниц, удовлетворения бытовых потребностей, полива, лесосплава и транспорта. Отчего имеет место быть все увеличивающееся загрязнение рек отходами, обмеление и вырубка прибрежных лесов. Охрана вод заключается в защите частных интересов водопользователей. Однако на основе наивных экологических представлений, а именно осознания некоторых особенностей водности рек осуществляются первые попытки государственного регулирования создания водоохраных прибрежных лесных массивов.

Второй период начинается с преобразований Петра I. Рост промышленности, народонаселения диктовал свои требования по формированию нового направления законодательства, а именно создания нормативно-правовых актов регулирующих водные отношения для повышения эффективности эксплуатации водных объектов и их защиты от хозяйственной деятельности. По распоряжению Петра I

Указом правительствующего Сената от 8 февраля 1724 года учреждается Петербургская Академия Наук (с 1803 г. — Императорская Академия наук). Государем издаются указы запрещающие сбрасывать на территорию рек мусор, ужесточается ограничение по вырубке лесов вдоль рек[10].

Происходит расширение сферы государственного контроля в управлении поверхностными водами, хотя и контрольные функции оставались за собственниками прибрежной территории, что в последствии стало проблемой для государства, когда вставал вопрос о строительстве тех или иных мелиоративных сооружений. Появляются первые официальные документы, регулирующие вопрос использования поверхностных вод которых как путей сообщения на законодательном уровне[2] В продолжение транспортной политики издается *Устав путей сообщений*[12], положения которого регулировали как мероприятия связанные с судоходством, так и в вопросы охраны вод от загрязнения, правил сплава леса, порядка устранения загрязнений. Получает развитие практика выделения водоохранно-защитных лесов: в 1888 году принимается «Положение о сбережении лесов»[5]. Данный закон поделил леса в стране на три категории, в том числе водоохраные, на территории которых установил особые нормы ограничения ведения хозяйства.

Интенсификация хозяйственной деятельности предопределила необходимость проведения ирригационных мероприятий. Предпринятая иницируемой Академией Наук в 1894 г. экспедиция по крупным рекам европейской части России выявила проблему истощения поверхностных вод. Это поставило задачу разработки нового законодательства, которое бы жестко регулировало не только судоходные акватории, но и все остальные водотоки, с охраной прибрежных территорий от разрушения[10]. Столыпинская аграрная реформа, передав часть земель во владение крестьянам, была направлена так же на решение проблемы отчуждения прибрежных зон для строительства гидротехнических сооружений. Но она не решила проблемы, так как теперь уже новые собственники стали препятствовать необходимым мелиоративным мероприятиям[8].

В итоге, Россия к 1917 году имела ряд проблем, а главной была трудность работы с частными собственниками прибрежных зоны водных объектов. Органы власти были парализованы и не могли проводить необходимые как для развития страны в целом, так и для решения конкретных местных задач мелиоративные мероприятия. А между тем технический прогресс, рост народонаселения, урбанизация, рост промышленности требовал скорейшего решения «водного вопроса», стране необходимы были новые каналы, водохранилища, обводнительно-оросительные системы. Касательно водоохранной деятельности сформировалась практика зонирования прибрежных территорий и ограничение хозяйственной деятельности в зонах, оказывающих непосредственное влияние на водный объект. Предусматривалась ответственность собственников береговых территорий за состоянием земель. Однако подобное регулирование не приносило желаемых результатов. Для решения стоящих перед страной проблем, необходимо было ограничить частную собственность на береговые территории.

Этот период так же характерен интенсивными гидрографическими исследованиями[3], в том числе заключающимися в гидрографических описаниях неисследованных водных объектов, результаты которых являлись предпосылками

правовых актов, регулирующих водные отношения в сфере использования поверхностных вод в качестве транспортной сети. Важность использования в этих целях речной сети в условиях резко повышающейся интенсивности эксплуатации водных объектов продиктовала необходимость выхода Высочайшего Манифеста от 20 ноября 1809 года, учреждавшего создание в 1809 г. Института корпуса инженеров путей сообщения[1]. На него возлагались в том числе задачи как по проектированию и сопровождении строительства, и эксплуатации водных путей сообщения, так и по подготовке специалистов для реализации этих проектов. Данный Институт был первой высшей школой в России. В середине XX века Высочайшим рескриптом Императора Николая I учреждается Русское географическое общество. Основное финансирование деятельности общества было принято осуществлять из Государственного казначейства[12]. Данным обществом были инициированы научно-исследовательские систематические узкоспециальные отраслевые исследования и экспедиции, связанные с именами таких исследователей, как: К. И. Костепков, К. М. Бэр, Н. Я. Данилевский, Н. Я. Динник и др. К концу XIX столетия Русским географическим обществом был собран значительный картографический материал, с достаточно высокой точностью отражающий гидрографию России, в том числе ее Европейской части[7].

Урбанизация и рост народонаселения, резко повысив хозяйственную нагрузку на водные объекты, привела к пониманию острой необходимости санитарной охраны водоемов. Решение этой проблемы на законодательном уровне началось с указов Петра первого и для описываемого периода завершилось в учреждении в 1891 г. Московской городской санитарной станции. К концу XIX века, с первым опытом строительства мелиоративных и появления масштабных задач использования поверхностных вод для орошения засушливых областей первые крупные гидрологические исследования, обозначив проблему истощения водных ресурсов, стали непосредственно создавать запросы на принятие водоохраных правовых актов.

Таким образом, дореволюционный этап характеризуется как время зарождения правового регулирования научной деятельности. Происходит переход от наивных бытовых экологических представлений о поверхностных вод к первоначальным инициируемым госструктурами научно-обоснованным постановкам проблем истощения рек и водоемов. Интенсификация хозяйственной деятельности привела к развитию и бурному росту гидрографических исследований территории России. Новые полученные знания о гидрографических объектах обусловили необходимость правового регулирования охраны и эксплуатации гидрографических сетей. Научно-исследовательская деятельность выступает как источник информации для правовой системы водного комплекса страны. Управление самой научно-исследовательской деятельностью на уровне правового регулирования этого периода прослеживается в создании научных и технических учреждений, таких как создание Императорской Академии Наук, учреждение Института корпуса инженеров путей сообщения и Московской городской санитарной станции и инициации научно-исследовательских экспедиций.

Список литературы

1. Житков С. М. Институт инженеров путей сообщения Императора Александра I [Журнал]. - СПб : Типография Министерства Путей Сообщения, 1899 г.

2. Загоскин Н.П.. Русские водные пути и судовое дело в до-Петровской России [Книга]. - Казань : Лито-типография И. Н. Харитоновна, 1910.
3. Мишвелов Е. Г., Самогоев, А. С. Изучение водоресурсного потенциала юга России с древнейших времен до конца XIX века [Журнал] // Вестник Ставропольского государственного университета. - Ставрополь : Издательско-полиграфический комплекс Ставропольского государственного университета, 2011 г. - 74.
4. Петров Б. Г.. Географические аспекты организации водоохранных мероприятий на крупных равнинных водохранилищах : На примере Куйбышевского : диссертация ... кандидата географических наук : 25.00.23 [Книга]. - Ярославль : [б.н.], 2004.
5. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание третье [Книга]. - СПб : Государственная типография, 1890. - Т. VIII : стр. 1167.
6. Русская Правда Правда Русская или законы великих князей Ярослава Владимировича и Владимира Всеволодовича Мономаха [Книга]. - [б.м.] : типография Святейшего Правительственного Синода, 1792.
7. Самогоев А.С.. ИСТОРИЯ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ВОДОРЕСУРСНОМ ПОТЕНЦИАЛЕ НА ТЕРРИТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ПРЕДКАВКАЗЬЯ [Журнал]. - 2011 г.
8. Сафонов В. Ф., Комитет по землеустроительным делам. Краткий очерк за десятилетие: 1906-1916 [Книга]. - Петроград : [б.н.], 1916.
9. Свод законов Российской Империи [Книга]. - СПб : Типография второго отделения Собственной его Императорского Величества канцелярии, 1857. - Т. 12.
10. Сиваков Д.О.. Водное право России и зарубежных государств [Книга]. - Москва : Юстицинформ, 2010.
11. Тихомиров М.Н., Епифанов, П.П.. Соборное Уложение 1649 года [Книга]. - Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1961.
12. Устав Русского Географического Общества [Книга]. - С.-Петербург : Типография министерства внутренних дел, 1850.

URBANITY AND TERRITORIAL -URBANITY STRUCTURE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Summary

In this article it is investigated questions of urbanization and demographic structures of the cities of Uzbekistan. Questions of globalization and urbanization of the population of Uzbekistan in modern conditions are investigated.

Keywords: urbanization, globalization, demographic structures, region

In modern conditions of globalization and an urbanization, modernization of economic, settlement and demographic structures the great value has complex research of city settlements taking into account their size and a functional profile. Thus distribution of the cities and settlements on a mankind expresses urbanity and security of regions with the cities, first of all the large identifies their territorial and urbanity structure. In turn these a set – nodal structures serve as some kind of indicator or the spokesman of features of the territorial organization and concentration of production and moving.

In Uzbekistan development of an urbanization and its material, economical and geographical basis, i.e. the cities, formation of their territorial systems have the regional features. These features are caused by a natural and geographical situation, existence and interaction of flat and mountain territories, deserts and oases, employ natural and resource and demographic potential. In this context it is important to emphasize that limitation suitable for placement of production and moving of people land and water, in particular water resources indicates the need and objectivity of the accelerated development of city forms of settlements.

Urbanization development in the republic is characterized by the following lines:

- uneven replenishment of a city network in a historical retrospective;
- undulating change of the general level of an urbanization, share of urban population;
- the desegregations of city moving caused by emergence of big number of small city settlements;
- existence of profile-weak, functionally undeveloped or monospecialized cities and settlements;
- depressive condition of the cities centers of the fuel (coal) and textile industry;
- prevailing value of a natural increase of the population in dynamics of demographic development of the city district;
- some easing internal rural and city migration with change of a constant residence, etc.

The modern network of city moving of Uzbekistan consists of 119 cities of 1065 city settlements. The number of the last sharply increased in 2009 when within Gosprogramma's realization «Year of development and welfare of the village» it was transferred to the category

of city settlements about 1000 rural settlements. Such «recruits» especially was much in the Fergana, Kashkadarya, Surkhan-Darya, Andijan and Namangan areas. All this brought to striking shift in hierarchy and geography of the cities of the republic.

Positioning of the big and large cities in the general system, their place and a role shows development of urbanity structure. They define the latest tendencies in development of globalization processes and an urbanization phenomenon as a whole. However in Uzbekistan, owing to the last urban development acts expressiveness of large urban moving becomes hardly noticeable. Nowadays there are only 17 cities with number of inhabitants more than 100 thousand people in everyone. From them 11 it is considered actually big cities, 5-large. The last are presented by such cities, the 5-large. The last are presented by such cities, as Namangan, Samarkand, Andijan, Bukhara and Nukus. Sheathe the list or a rating of the cities unconditionally the capital of the republic – Tashkent with the population of 2,3 million people heads. In this regard it is the largest in the Central Asian region, the fourth after Moscow, St. Petersburg and Kiev. Development of geopolitical and geo-economics, business, financial and other international functions of Tashkent in days of independence allows to consider him as one of probable candidates for family of the world or global cities in the long term. Nowadays in it 7,7% of all and 15,4% urban population of the republic concentrate.

The cities of Samarkand, Nukus and, obviously, Fergana is the urbanity centers of sub regional level: respectively, Southwest Uzbekistan, Lower reaches of Amu Darya and Fergana Valley. As nodal elements of spatial system of an urbanization and basic framework Navoi, Termez, Margelan, Angren, Almalyk and Chirchik act as well other big cities Karshi, Urgench, Kokand, Djizzak.

These large rodsky forms of moving, generally are much or multifunctional, most often they carry out functions of a regional administrative center. Kokand, Margelan, Angren, Almalyk and Chirchik will be that only. The specified cities in economic space of Uzbekistan act as the pronounced industrial centers defining industrial shape of the country. Especially it concerns to Angren, Almalyk and Chirchik main thing to outposts of the industry of the capital region.

At the same time some regional centers, for example, Djizzak and, especially Termez need strengthening city-forming, first of all secondary sector hydro economics. As for only, to the small city, the regional center to Gulistan, in it it is necessary to increase or accelerate its welfare and demographic development, improvement organization regional and the area serving function.

In a context of spatial development of urbanization not without interesting the analysis of its territorial structure in a section of administrative areas is. In this regard capital and Fergana areas are obviously distinguished from other regions of Uzbekistan.

As a whole it is possible to sum up that the urbanity structure of the Republic of Uzbekistan is on formation stages, spatial regulation which is of great importance in management of compound social and economic process what the modern urbanization is.

УРБАНИСТИЧЕСКАЯ И ТЕРРИТОРИАЛЬНО–УРБАНИСТИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Аннотация

В данной статье исследуются вопросы урбанизации и демографических структур городов Узбекистана. Исследованы вопросы глобализации и урбанизации населений Узбекистана в современных условиях.

Ключевые слова: урбанизация, глобализация, демографические структуры, регион

В современных условиях глобализации и урбанизации, модернизации экономических, расселенческих и демографических структур большое значение имеет комплексное исследование городских поселений с учетом их величины и функционального профиля. При этом распределение городов и поселков по людности выражает урбанистическую а обеспеченность регионов городами, прежде всего крупными идентифицирует их территориально-урбанистическую структуру. В свою очередь эти сет- узловые структуры служат своего рода индикатором или выразителем особенностей территориальной организации и концентрации производства и расселения.

В Узбекистане развитие урбанизации и его материальной, экономико-географической основы, т.е. городов, формирование их территориальных систем имеют свои региональные особенности. Эти особенности вызваны природно-географической обстановкой, наличием и взаимодействием равнинных и горных территорий, пустынь и оазисов, используемых природно-ресурсного и демографического потенциала. В этом контексте важно подчеркнуть, что ограниченность пригодных для размещения производства и расселения людей земельно-водных, в особенности водных ресурсов указывает на необходимость и объективность ускоренного развития городских форм поселений.

Развитие урбанизации в республике характеризуется следующими чертами:

- неравномерное пополнение городской сети в исторической ретроспективе;
- вольнообразное изменение общего уровня урбанизированности, т.е. доли городского населения;
- разукрупнение городского расселения, вызванное появлением большого число мелких городских поселков;
- наличие слабопрофилированных, функционально неразвитых или моноспециализированных городов и поселков;
- депрессивные состояние городов-центров топливной (угольной) и текстильной промышленности;
- преобладающее значение естественного прироста населения в динамике демографического развития городской местности;

- некоторое ослабление внутренних сельско-городской миграции с изменением постоянного места жительства и др.

Современная сеть городского расселения Узбекистана состоит из 119 городов 1065 городских поселков. Число последних резко возросло в 2009 г., когда в рамках реализации Госпрограммы «Год развития и благосостояния села» была переведена в разряд городских поселков около 1000 сельских населенных пунктов. Таких «новобранцев» особенно было много в Ферганской, Кашкадарьинской, Сурхандарьинской, Андижанской и Наманганской областях. Все это привело к разительным сдвигом в иерархии и географии городов республики.

Позиционирование больших и крупных городов в общей системе, их место и роль показывает развитие урбанистической структуры. Именно они определяют новейшие тенденции в развитии глобализационных процессов и феномена урбанизации в целом. Однако в Узбекистане, в силу последних града образовательных актов выраженность крупногородского расселения становится малозаметной. Ныне здесь имеются всего 17 городов с числом жителей более 100 тыс. человек в каждом. Из них 11 считается собственно большими городами, 5-крупными. Последнее представлены такими городами, как Наманган, Самарканд, Андижан, Бухара и Нукус. Общей список или рейтинг городов безоговорочно возглавляет столица республики- Ташкент с населением 2,3 млн. человек. В этом отношении он является крупнейшим в Центрально-Азиатском регионе, четвертым после Москвы, Санкт-Петербурга и Киева. Развитие геополитических и геоэкономических, деловых, финансовых и других международных функций Ташкента в годы независимости позволяет считать его одним из вероятных кандидатов в семейство мировых или глобальных городов в перспективе. Ныне в ней концентрируется 7,7% всего и 15,4 % городское население республики.

Города Самарканд, Нукус и, очевидно, Фергана является урбанистическими центрами субрегионального уровня: соответственно, Юго-западного Узбекистана, Низовьев Амударьи и Ферганской долины. Узловыми элементами пространственной системы урбанизации и опорного каркаса выступают также и остальные большие города-Карши, Ургенч, Коканд, Джизак, Навои, Термез, Маргилан, Ангрэн, Алмалык и Чирчик.

Эти крупного родские формы расселения, в основном, являются много или полифункциональными, чаще всего они выполняют функции областного административного центра. Насчитаются таковым только Коканд, Маргилан, Ангрэн, Алмалык и Чирчик. Указанные города в экономическом пространстве Узбекистана выступают как ярко выраженные промышленные центры, определяющие индустриальный облик страны. Особенно это касается Ангрэну, Алмалыку и Чирчику-главным формам индустрии столичного региона.

В то же время некоторые областные центры, например, Джизак и, особенно Термез нуждаются в укреплении своего градообразующего, прежде всего вторичного сектора градоэкономики. Что же касается единственному, небольшому городу, областному центру Гулистану, то в нем необходимо наращивать или ускорить его социально-культурное и демографическое развитие, совершенствование районоорганизующую и района обслуживающую функцию.

В контексте пространственного развития урбанизации не без интересным является анализ ее территориальной структуры в разрезе административных об-

ластей. В этом отношении столичная и Ферганская области явно выделяются среди других регионов Узбекистана.

В целом же можно подытожить, что урбанистическая структура Республики Узбекистан находится на стадии формирования, пространственное регулирование которой имеет большое значение в управлении сложным социально-экономическим процессом, каковым является современная урбанизация.

ПОД- СЕКЦИЯ 6. Теория, практика и методы

Popil D.

Magister dziennikarstwa, wykładowczyni na wydziale dziennikarstwa, na Lwowskim Narodowym Uniwersytecie im. Iwana Franki

RECEPCJA POSTMODERNIZMU W MEDIALNEJ PRZESTRZENI POLSKI ORAZ UKRAINY. WSPÓLNE I ODMIENNE CECHY.

SUMMARY

This article presents an attempt to rethink the relationship of postmodernism in two cultural paradigms: Ukrainian and Polish. The comparison of the genesis of postmodernism in Ukraine and Poland is discussed. Author focuses on comparative analysis of media reception of postmodernism in the press of both countries.

Słowa kluczowe / Keywords: postmodernizm / postmodernism, narodowa specyfika / national specificity, recepcja / reception, współczesna prasa / modern Press.

Rozważając o postmodernizmie przede wszystkim trzeba krótko wyjaśnić, o co będzie chodzić w celu uniknięcia terminologicznych i semantycznych nieporozumień. Tak, więc w tej publikacji będziemy pisać o odbiorze mediów postmodernizmu w prasie ukraińskiej i polskiej.

Ale najpierw kilka słów o pochodzeniu postmodernizmu. A właśnie, jako styl, postmodernizm rozpoczął swoje istnienie z amerykańskiej architektury na końcu lat 70-tych na początku 80-ych XX wieku. Stąd przeskoczył do literatury, sztuki i kina.

Do Ukrainy i Polski postmodernizm trafił nieco później przez skomplikowane okoliczności historyczne w obu krajach. Postmodernizm występuje, jako reakcja na kryzys klasycznego modernizmu. Pochłania nie tylko cechy modernizmu, ale także inne istniejące dotychczas style, jednocześnie ich zaprzecza i *kontynuuje*.

Główne cechy postmodernizmu to: pastisz, pojęcie gry, fragmentaryczny tekst (hipertekst), cytowanie, zniknięcie autora w tekście (śmierć autora), eklektyzm, rozpuszczenie rzeczywistości.

Dla wielu współczesnych ukraińskich i polskich badaczy i krytyków, wszystkie ce-

chy wymienione powyżej i sam postmodernizm do dzisiaj są postrzegane dwuznacznie, a dla niektórych, są w ogóle obce dla kultur narodowych Ukrainy i Polski.

Ukraińscy badacze, krytycy, dziennikarze często argumentują, że ukraiński postmodernizm przychodzi nie po modernizmie, a raczej po komunizmie i totalitaryzmie. Ukraiński eseista, pisarz Jurij Andruchowicz w artykule „Dezorientacja na miejscowości”, pisze, że modernizm w ukraińskiej praktyce został brutalnie przerwany przez dyktaturę totalitarną, wojny światowe, że postmodernizm dotarł do tego miejsca, jako „pustka najbardziej obiecująca”[1]. Modernizm na Ukrainie rzeczywiście likwidował się, więc nie jest w pełni rozwinięty, dlatego też nie przygotował on odpowiednio dobrego gruntu i płynnego przejścia do postmodernizmu. Polska widziała podobną sytuację. Włodzimierz Bolecki pisze, że postmodernizm zaczął otwierać się w Polsce w rzeczywistości w tym samym czasie, kiedy był zniszczony komunizm, więc okazało się, że zmiany polityczne zbiegły się z zmianami artystycznymi i estetycznymi. Według autora, „kiedy nowa era potrzebuje nowej nazwy, gdy brakuje jej w polityce, wpadają na nią w literaturze i sztuce”[2, s. 31]. Tak, więc, krytyk myśli o nowym stylu, jako wydarzeniu, które nie mają żadnej realnej podstawy. Dla autora postmodernizm to tylko – era zmian, politycznych i estetycznych, gdzie postkomunizm automatycznie zmienia się w postmodernizm.

Jednak należy zauważyć nieco o polskim modernizmie, chociaż rozwijał się on, w nie najlepszy dla nowego stylu czas, ale przygotował on dla polskiego postmodernizmu lepszy fundament niż ukraiński, bo nie był tak prześladowany i niszczone jak ukraiński.

Teraz należy określić datę powstania postmodernizmu ukraińskiego i polskiego. Na Ukrainie zaczyna się, postmodernizm na początku lat 80-tych. W Polsce, która jest topograficznie bliżej do Zachodu, początki postmodernizmu można przypisać do późnych lat 60-tych i wczesnych 70-tych. Ale raczej chodzi tu tylko o same przenikanie pojęcia. W tym czasie, postmodernizm w polskiej prasie dyskutowano jedynie, jako obca teorie i praktykę. Badacze zgadzają się, że postmodernizm 60-70-lat w Polsce miał niewielką wartość, jako pojęcie. Anna Nasiłowska pisze o niemożliwości normalnego postrzegania w tym czasie postmodernizmu Polska: „interpretacja nowej sztuki, jako wyrastającej z przesytu konsumpcyjnego, stagnacji dobrobytu społeczeństwa postindustrialnego czy znudzenia brakiem barier – brzmiała jak bajka o żelaznym wilku”[3].

Dynamiczniej zaczyna rozwijać się i nieco lepiej akceptować się społeczeństwom postmodernizm na Ukrainie od 1990 roku, w Polsce po 1989 r., ponieważ w obu krajach akurat w te lata poprawiają się warunki społeczne i polityczne. Wynika bardzo duże zapotrzebowanie w teorii jeszcze obcego, a nie bardzo dobrze rozumianego zjawiska i stylu. Aktywnie zaczyna się rozwijać omówienie postmodernizmu w prasie obu krajów. Należy podkreślić, że do tego czasu ani jeden styl nigdy nie był tak omawiany w mediach jako postmodernizm.. Jurij Andruchowicz w swoim artykule „Powrót literatury” trafnie pisze, „to w końcu nastał czas, gdy postmodernizmu u nas nie krytykuje tylko leniwy albo martwy”[4]. Podobne zdanie znajdujemy w polskiej wersji, gdzie Andrzej Szahaj również myśli o pozytywnych zmianach w kierunku przedmiotu postmodernistycznych dyskusji i pisze o tym: «że wreszcie zaczęli jeden za drugim wychodzić artykuły o polskim kontekście postmodernizmu» [5, s. 113]. Tak więc w obu krajach zaczynają wynikać debaty na temat postmodernizmu, zwykle odbywa się to na stronach krytyki literackiej, nie tak często w zwykłej prasie. W ukraińskiej prasie szybko zaczyna się odczuwać wyraźny podział między zwolennikami postmodernizmu i jego przeciwnikami. Ostatni przekonani w obcości postmodernizmu i że stanowi on zagrożenia dla ukraińskiej

kultury, historii i narodowej tożsamości w ogóle. Sergij Kwit w publikacji «W granicach, poza granicami i na granice», pisze: «Są te izmy i posty – znaki teraźniejszego czasu zamieszania, sztuką nieczystego sumienia, która niesie w sobie nadmierną spekulację, co atakuje język, a z nim i całą narodową myśl. Wszystko to niszczy kulturę ukraińską» [6, s. 63]. Piotr Iwanyszyn w artykule «Postmodernizm i tożsamość narodowa» pisze także, że postmodernizm zabiera z świadomości i nieświadomości narodowej i nieświadomości immanentne archetypy Boga, Ukrainy i wolności. „W związku z tym tożsamość narodowa jest zniszczona, co prowadzi do pogłębienia wynarodowienia i dehumanizacji współczesnego pokolenia” [7, s. 127]. A. Bahan i S. Huzar piszą, że postmodernizm jest z natury «wszystkożernym», że jest tak, «że toleruje i popiera wszystko do zła całkowicie bez zasad. Postmodernizm jest postrzegany, jako «maska» wolności, za którą kryje się brak duchowości i zasad” [8, c. 121].

W ogóle, publikacji, które oceniają postmodernizm, jako negatywne zjawisko, szkodliwe dla ukraińskiej przestrzeni kulturowej jest dużo więcej niż pozytywnych artykułów. Istnieje tendencja w kierunku utworzenia recepcji neutralnej postmodernizmu, ale jeszcze jest słaba. Andrzej Krasnjaszczyh w artykule «Słowo w stronie obrony biednego postmodernizmu» pisze, że postmodernizm odgrywa rolę «Kozła ofiarnego» z kilku powodów. Jednym z nich jest jego obcość w kulturze słowiańskiej (ukraińskiej, rosyjskiej, białoruskiej). Jednakże, autor zauważa, że realizm jest z natury też «importowany», z czego wtedy wynika, że pewne tendencje i style zakorzeniają się w kulturze, a inne nie? «Postmodernizm w teorii pasuje do słowiańskiej kultury, jednak ze swoją ekstrawagancją i wielokulturowością nigdy nie będzie miał do siebie spokojnego stosunku» [9].

Częściowo możemy się zgodzić z autorem i stwierdzić, że wschodni Słowianie mają z postmodernistyczną teorią i praktyką gorzej, bo jak inaczej wytłumaczyć fakt, że w polskich mediach na temat postmodernizmu jest dużo mniej negatywnych myśli i opinii. A przyczyną może być właśnie w tym, że Polska jest bliżej do kultury Zachodu. Oczywiście recepcja postmodernizmu w polskiej prasie nie jest też całkowicie gładka i jednolita. Często krytycy piszą o polskim postmodernizmie w kontekście innych, nie rzadko poprzednich stylów. Na przykład, K. Uniłowski widzi jakieś postmodernistyczne cechy w pracach modernistycznych autorów takich jak Witold Gombrowicz, Bruno Schulz i Stanisław Witkiewicz. M. Pęczak pisze odwrotnie że: „postmoderniści teraz zaczęli się z powrotem modernizować” [10, s. 46], a według L. Stommy, nie można zmodernizować tych, którzy nie istnieją, a krytyk twierdzi: „że postmodernizm nigdy nie istniał w Polsce” [11, s. 98]. R. Kluszczynski w swojej publikacji «Awangarda w ponowoczesności» ma zdanie że: «postmodernizm – to tylko tymczasowe zburzenie modernistycznego porządku” [12, s. 127]. Autor uważa, że postmodernizm, następując krok po modernizmie, zastępuje go chyba w świecie koncepcji i pomysłów. Ale w świecie zjawisk, zawartych w rzeczywistości, postmodernizm, według krytyków, dalej dzieli przestrzeń wartości i zasad modernizmu. Piotr Kajewski uważa, „że postmodernizm to tylko imitacja awangardy” [13, s. 68]. Inne rozważania na temat publikacji «Polski antypostmodernizm» opisuje Marek Wilczyński (nazwa nie oznacza, że autor występuje przeciwko postmodernizmowi, lecz wyjaśnia i krytykuje myśli tych, co cały czas rzucają się na postmodernizm). Autor pisze: «postmodernizm – nie jest kolejnymi awangardą lub futuryzmem, które wzywali, aby zapomnieć o przeszłości, wysadzić w powietrze biblioteki i galerie. Na odwrót, postmodernizm czuje się w muzeum i bibliotece bardzo ładnie i przytulne, choć i robie tam swoje (nie)porządki” [14, s. 8].

Widzimy więc, że idea polskiego postmodernizmu jest bardzo zróżnicowana i nie-

jednorodna. Jednakże żaden autor nie oskarża postmodernizm, jako antynarodowego wroga, który grozi literaturze i kulturze polskiej.

Podsumowując, chcielibyśmy zwrócić uwagę, że pomimo podobnych historycznych warunków powstania postmodernizmu w Polsce i na Ukrainie, postmodernizm ma różny odbiór w mediach, w obu krajach. Główną różnicą to jest ocena postmodernizmu, czyli ukraiński paradygmat postmodernizmu oceniano bardziej krytycznie i negatywnie niż w Polsce. Również autor chciałby podkreślić, że w polskiej prasie w ostatnich latach debaty na temat postmodernizmu występują rzadziej. Bardziej widoczne są analizy dzieł literackich i artystycznych. W ukraińskiej prasie są nadal dość często aktualne emocjonalne dyskusje na temat tego czy jest postmodernizm zły czy dobry, i jak jego nadal traktować.

Więc spróbujemy stwierdzić, że kultura polska przyjęła, przemyślała postmodernistyczną teorię i praktykę szybciej i jeśli można tak powiedzieć, mniej więcej spokojnie współistnieje z nim. Na Ukrainie, w pewnym sensie, postmodernizm nie jest jeszcze do końca zrozumiany i zaakceptowany. Chyba to wymaga czasu i większej tolerancji do czegoś nowego.

BIBLIOGRAFIA:

1. Андрухович Ю. Дезорієнтація на місцевості. Час і місце [Електронний ресурс] / Ю. Андрухович // Український центр. – 2003. – [Цит. 2009, 4 квітня]. – Режим доступу: <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=684&read=true>
2. Bolecki W. Postmodernizowanie modernizmu / W. Bolecki // Teksty drugie. –1997. – № 1/29(43/44). – S. 31-45.
3. Nasiłowska A. Lem i rozmyty postmodernizm w Polsce [Електронний ресурс] / A. Nasiłowska; Odra. – [Цит. 2009, 25 квітня]. – Режим доступу: <http://odra.okis.pl/article.php/766>
4. Андрухович Ю. Повернення літератури [Електронний ресурс] / Ю. Андрухович; Ї. – 2002. – [Цит. 2009, 7 квітня]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/andr-pl.htm>
5. Szahaj A. Nieznośna lekkość postmodernizmu / A. Szahaj // Twórczość. – 1992. – № 9–12. – S. 113– 115.
6. Квіт С. У межах, поза межами й на межі / С. Квіт // Слово і час. – 1999. – №3. – С 63–64.
7. Іванишин П. Постмодернізм і національно-духовна [w:] Українські проблеми, ред. П. Іванишин, 1999, № 1–2, с. 127.
8. Баган О. У лабіринті постмодернізму [w:] Українські проблеми, ред. О. Баган, Є. Гузар, 1999, Ч. 1, с. 120–122.
9. Краснящих А. О бедном постмодернизме замолвите слово http://www.russ.ru/krug_chteniya/o_bednom_postmodernizme_zamolvite_slovo (dostęp 20.06. 2009).
10. Pęczak M. Głos przedostatni Postmoderniści zmodernizowali się / M. Pęczak // Polityka. – 2001. – №14 (2292). – S. 45–47.
11. Stomma L. Nieistniejąca filozofia / L. Stomma // Polityka – 2001. – № 16(2294). – S. 98.
12. Kluszczyński R.W. Awangarda w ponowoczesności. Dryfowanie pojęć / R.W. Kluszczyński // Kultura Współczesna. – 2004. – № 1(39). – S. 127–137.
13. Kajewski P. Dotyk ducha postmodernizmu / P. Kajewski // Odra. – 1994. – № 2(381). – S. 67–68.
14. Wilczyński M. Antypostmodernizm polski / M. Wilczyński // Czas kultury. –1994. – № 5–6. – S. 4– 8.

Яковлева Т.Б.

кандидат филологических наук, кафедра РФИМПРЯ
Оренбургского Государственного университета

Фионова А.А.

11Ж(6)ОП

К ВОПРОСУ О ЖАНРАХ В ГЛЯНЦЕВЫХ ИЗДАНИЯХ

Ключевые слова: глянецовые издания/glossy magazines, аналитическое интервью/analytic interview, профессиональная этика/professional ethics, моделировать беседу/ simulate a conversation, жизненный мир респондента / life-world of the Respondent.

Для журналиста беседа с человеком, с очевидцем событий, является одним из самых продуктивных методов получения информации. Однако следует учитывать, что интервью – это многогранный жанр журналистики, который может с легкостью балансировать между своей информационной и аналитической природой. Основываясь на утверждении А. Тертычного, что интервью, как и другие эмпирические методы, применяется для получения исходных сведений, необходимых для подготовки не только информационных выступлений, но и аналитических, мы предлагаем рассмотрение интервью аналитического, исследовательского, которое несет не только вопросно-ответную форму изложения информации, а полноценное изучение журналистом респондента, его среды, его мира. Очевидно, что качественное исследовательское интервью должно быть ориентировано на то, чтобы увидеть и понять мир с точки зрения собеседника, раскрыть смысл внутренних переживаний человека, прежде чем давать ему объяснение. Следовательно, готовым продуктом деятельности журналиста в итоге будет не количественная информация, а качественный, содержательный текст. Объектом нашего внимания с этой точки зрения стали глянецовые оренбургские издания – журналы «Planeta 56» и «Люди и Вещи».

Исходя из определений словарей Ушакова и Ожегова, мы остановились на рабочем понятии «исследовательского интервью» как *пространстве конструирования знания*. Интервьюер сам моделирует течение беседы, заставляя респондента раскрываться и выдавать ту информацию, которую на начальном этапе разговора он рассказывать не планировал. Таким образом, журналист проникает во внутренний мир собеседника, анализирует собранную информацию и в результате представляет на суд аудитории *принципиально новое знание*.

Норвежский психолог Стейнар Квале в своей книге «Исследовательское интервью» пишет: «Качественные исследования нашли широкое применение в некоторых практических областях, таких как маркетинговые исследования, феминистские исследования и психоанализ». В некоторых направлениях качественные исследования считаются прогрессивными, а количественные – проявлением консерватизма. Это объясняется тем, что качественные исследования чувствительны к человеческой

ситуации, они предполагают эмпатический диалог с исследуемыми людьми и могут вносить свой вклад в их освобождение и усиление.

Качественные интервью сегодня широко используются в маркетинговых исследованиях, призванных предсказывать и контролировать поведения потребителя. Здесь важно уйти с уровня поверхностного значения продукта и пробиться к более скрытым, символическим значениям, которые он имеет для потенциального потребителя. В результате такого рода частных исследований было, к примеру, выявлено, что автомобиль для потребителя есть не только способ передвижения, а это еще и символ «выражения желаний». Феминистские исследования – это «исследования женщин», направленные на то, чтобы понять жизнь и переживания «слабой половины человечества». В то время как прямолинейные мужские взгляды могут быть зафиксированы опросником, мир женщин лучше изучать с помощью качественного глубинного интервью.

На наш взгляд, важно выделить основные аспекты качественного исследовательского интервью. *Темой* такого интервью является обыденный жизненный мир респондента и его отношение к нему. *Цель* интервью – описать и понять те аспекты его, которые человек переживает как центральные. *Задачей* исследовательской деятельности журналиста является понимание и прояснение того, что скажет респондент. Необходимо понимать его речь не только на уровне *фактов*, но и на уровне *смысла*, а также уметь воспринимать то, что осталось «*между строк*». Исследовательское интервью не должно быть «*жестким*» в своем течении. *Преднамеренная наивность* и отсутствие априорных предположений делают интервью более открытым неожиданным явлением, чем при использовании заранее заготовленных вопросов. Интервьюер должен быть любопытен и чувствителен ко всему тому, что говорится и не говорится. Так же следует помнить, что интервью буквально переводится как «*между взглядами*», а это значит, что журналист и респондент, так или иначе, воздействуют друг на друга в процессе беседы. Качественное исследовательское интервью, проведенное на должном уровне, может стать для интервьюируемого нетривиальным обогащающим опытом.

Общеизвестно, что гляцевые издания сегодня – это достаточно популярный информационный ресурс не только для женщин, но и для мужчин, для молодежи и для людей взрослого поколения. Красивые фотографии и реклама – это еще не все, что можно найти в глянце. Он может быть развлекательным и развивающим. «Будущее глянца в его интеллектуализации», – заявляет редактор журнала «Люди и Вещи» Антон Бурлуцкий. Интервью часто выполняет «познавательную» функцию в местных гляцевых изданиях, ведь его героями становятся в основном личности известные творческие, успешные, на жизнь которых читателю хотелось бы посмотреть с другой, новой стороны.

Обратимся к интервью с Сергеем Сотниковым, редактором Geometria.ru в Оренбурге, напечатанное в декабрьско-январском номере журнала «Люди и Вещи» за 2011-2012 год. Несмотря на то, что самому сайту тогда исполнилось 5 лет (день рождения и послужил информационным поводом), беседа была посвящена (по большей части) его редактору. Сергей рассказывал о своих друзьях, семье, увлечениях и о многом другом. Таким образом, людям, сколько-нибудь интересующимся культурной жизнью Оренбурга, было интересно и полезно узнать об одной из медийных

личностей своего города не только со стороны профессии, но и со стороны личной жизни. Так же мы обращаем внимание на работу журналиста в этом интервью, на то, как умело и «не прямо» он задавал вопросы (вернее сказать, выдвигал тезисы), заставляя своего респондента мыслить образами и погружаться в воспоминания. Например, «Сергей, тема сочинения – «Мой путь в журналистику», «Думаю, и студенческая практика у тебя была не совсем обычная», «По-моему, тебе очень повезло с родителями». Ответы на эти вопросы получились развернутыми и яркими. Таким образом, по прочтении этого интервью, сформировался четкий и интересный образ главного героя. Жизненный мир респондента раскрылся читателю, и новое знание получено, а значит – цель достигнута. Следовательно, интервью можно квалифицировать как исследовательское.

Следующее интервью, которое мы предлагаем в качестве примера, было напечатано в мартовском номере «Люди и Вещи» за 2013 год. Это беседа с одной из ведущих на «Радио RECORD» Катей Стебневой. В отличие от предыдущего интервью, здесь разговор шел о работе девушки. Но вот парадокс, посредством этой беседы выясняется, что работа для Екатерины – это и есть ее жизненный мир, тот самый мир, который является темой исследовательского интервью. Работа – это не рутинное выполнение обязанностей для девушки. «Радио, – говорит она, – это эмоции, которые испытываешь, когда поднимаешь фишку микрофона, несравнимые ни с чем». Еще в ее жизни есть друзья и машина, которую она ласково называет «моя Малышка». Это интервью является примером того, как через профессию можно раскрыть характер человека.

Еще пример, который заслуживает внимания – небольшое интервью, посвященное персоне модельера Вячеслава Зайцева. Именно *персоне*, личности в контексте профессии. Посредством вопросов (нужно сказать, не самых ожидаемых), которые задает журналист, перед читателем предстает его внутренний мир. Внимание интервьюера направлено не на работу Зайцева, а на его отношение к миру, к миру через призму творчества. Вячеслав Михайлович – человек, который искренне гордится своей русской природой, своей страной, заботится о продолжении своего дела. Он делится своими представлениями о прекрасном, говорит о том, что он ценит в женщинах и мужчинах и даже заканчивает интервью стихотворными строчками, которые убедительно иллюстрируют его жизненную позицию.

Известно, что жанр интервью может существовать как в чистом виде, так и в синтезе с каким бы то ни было другим жанром. Это утверждение как нельзя лучше иллюстрирует материал, напечатанный в мартовском номере журнала «Planeta 56» за 2013 год. Следуя классической теории жанров, этот текст можно причислить скорее к портретному очерку, но в нем присутствуют вкрапления интервью, исследовательского интервью. Название очерка – «Любимый жанр художника Григорьева», но речь в тексте идет не только о жанре. Безусловно, материал написан на основе интервью с самим Ю. Григорьевым, и журналист провел полноценный анализ собранной информации, чтобы заключить текст в рамки очерка. Художник погружается в свой внутренний мир и то и дело наталкивается на живописные воспоминания, о которых рассказывает журналисту: «К нам в оренбургское училище председателем дипломной комиссии приезжал из Питера художник Быстров. Вывезли мы его на природу, он там этюды писал. И он сказал: «У вас такое небо восхитительное». Или следующее: «У меня в деревне красивейшая

река – старица Сакмары. А неподалеку небольшое озерцо с плотинкой. Ну озеро и озеро. Местами даже на болото смахивает. И вот побывал я там однажды вечером. Увидел закат, вечернее небо. И я как глянул через это все на неприметное озерцо – это же такой источник вдохновения! И столько всего там можно написать. Я и написал – и озеро в грозу, и закат на озере, и утро на озере. Небо все решает в пейзаже, все». Заслуга журналиста состоит в том, что он попытался встать на место респондента и увидеть мир его глазами. Это получилось, ведь читатель чувствует «цвет» каждого слова, а значит, конечная цель достигнута – исследование удалось.

Мы обращаем внимание на еще один пример аналитического интервью «По ту сторону кадра». Беседа с Сергеем Широковым – режиссером отборочных туров детского «Евровидения» и большинства развлекательных программ канала «Россия». («Люди и Вещи», март, 2012) Примечательным в здеь является то, что журналиста интересует не только рабочая деятельность режиссера, но и его личная жизнь. Ставя перед респондентом «правильные» вопросы, журналист задает аналитический тон разговора и заставляет своего собеседника самостоятельно копаться в причинах, по которым он работает на телевидении. В процессе беседы выясняется, что Широков все детство мечтал стать клоуном, позже занимался музыкой и пробовался в юмористическом речевом жанре. Невольно режиссер начинает трактовать свои увлечения, как стремление быть в центре внимания. «Но я видел себя только на сцене, поэтому решил прийти на телекастинг», – говорит о себе Сергей Широков. Журналист *подтолкнул* собеседника «покопаться» в себе и восстановить причинно-следственные связи. Возможно, респондент в процессе беседы отметил для себя что-то новое, чему не придавал значения ранее. А если так, то это значит, что исследование было проведено на должном уровне.

Это только часть нашей работы, целью которой мы определили анализ оренбургских глянцевого издания на предмет наличия в них исследовательского интервью, интервью качественного, с глубинным проникновением в жизненный мир опрашиваемых. Характер исследования объективно потребовал рассмотрения и спецификм оренбургского глянца в целом. Первая особенность наших журналов в том, что все они «о нас» и «для нас». Главные герои – это интересные люди нашего города. Мероприятия, о которых идет речь в журналах, проходят в Оренбурге. Тексты и фотографии готовятся нашими журналистами и художниками. Конечно, не все пока идеально, но редакторы оренбургского глянца стремятся к лучшему. Если будущее журналов подобного рода в качественном изменении контента, то первый шаг в этом направлении – это и есть интервью, в основе которого психологический анализ.

Литература:

1. Журнал «Planeta -56» – рекламно-информационное издание, Оренбург. Россия. Выпуски 2012 года.
2. Журнал «Люди и вещи. Shopping» – Оренбург, Россия. Выпуски 2012-2013 гг.
3. Квале С. Исследовательское интервью. — М.: Смысл, 2003. -301 с.
4. Ким. М. Н. «Жанры современной журналистики» – Издательство Михайлова В. А.- 2004.
5. Тертычный А. А. «Жанры периодической печати: Учебное пособие» – «Аспект Пресс».- М. 2000.

СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ В СОВРЕМЕННЫХ СМИ

Ключевые слова: социальная журналистика/social journalism, благотворительными организациями/charitable organizations, государственные структуры /governmental bodies, government authorities.

В последнее время социальная журналистика становится необходимым, а порой даже основополагающим, элементом практически любого печатного периодического издания, как федерального, так и регионального масштаба. Все чаще в СМИ поднимаются проблемы, связанные с деятельностью детских домов, неблагополучных и малообеспеченных семей, детей, нуждающихся в дорогостоящем лечении. Обострение многих социальных проблем в стране произошло в результате распада СССР, последовавшими за ним политическим и экономическим кризисами, и сейчас государственные структуры не в силах справиться с увеличением их числа. Именно поэтому в общественной среде создаются негосударственные организации, помогающие нуждающимся людям. Все чаще средства массовой информации стали подключаются к работе благотворительных фондов, плотно с ними сотрудничать, а так же создавать свои собственные проекты помощи детям-сиротам, больным и нуждающимся. И вот это уже положительная тенденция.

Например, анализ подборки номеров газеты Известия за 2012 год показал, что практически в каждом так или иначе затрагиваются вышеуказанные темы. Рассматривается как финансовая, политическая, нормативно-правовая стороны проблемы, так и морально-этическая.

В конце 2012 года президент России издал указ об увеличении с 13 тыс. до 100 тыс. рублей единовременного пособия при усыновлении ребенка-инвалида, ребенка в возрасте старше семи лет, а также братьев и сестер, являющихся кровными родственниками. Министерство образования и науки запрашивает 300 миллионов рублей у Министерства финансов для реализации данной программы. «Известия» приводят небольшую статистику, а так же мнение эксперта по этому поводу. Детей входящих в «особую категорию» в России насчитывается около 170 тысяч, при этом сумма, запрашиваемая Минобрнауки, предполагает выплаты только 3,5 тысячам усыновленных. Таким образом, на 2013 год запланировано усыновление лишь незначительной доли детей тех категорий, что упомянуты в Указе президента. Директор благотворительной организации по поддержке сирот SOS Children's Villages Андрей Слабжанин замечает, что повышение выплат за усыновление детей инвалидов, – необходимый шаг на пути к тому, чтобы сироты, обреченные на проживание в детдомах, смогли обрести семью. А получается, что Минобрнауки уже изначально определило количество семей, которые получат выплаты за опеку.

Работа в данном направлении не останавливается. В начале этого года президент назначает главу Совета Федерации В. Матвеевко председателем Координационного совета по реализации Национальной стратегии действий в интересах детей на 2012-2017 годы. Третье лицо государства дает развернутое интервью Российской газете. На вопрос о том, что предполагается сделать для сокращения количества детей-сирот, Валентина Ивановна отвечает достаточно подробно: «Ни в коей мере не хочу обижать сотрудников детских домов, они выполняют не просто необходимую, но и очень благородную работу. Но, конечно же, для ребенка-сироты лучше всего, чтобы он обрел настоящую семью...» и т.д. По сути, ответа на поставленный вопрос так и не последовало.

Проблем в сфере опекуна более чем достаточно, и не только в связи с недостаточно оформленной нормативно-правовой базой, нехваткой внимания уполномоченных лиц, но также и с тем, что подбор опекунов порой оставляет желать лучшего.

Российская газета приводит ужасающую статистику: «Только в 2011 году российскими судами было отменено 6700 решений о передаче детей-сирот на воспитание в семью. Из них более 4600 – по инициативе приемных родителей, более 800 – в связи с ненадлежащим выполнением ими обязанностей по воспитанию, 33 – из-за жестокого обращения с детьми».

Причины отказа от усыновленных детей порой бывают очень разными. Молодая пара подала в суд заявление об отмене усыновления трехлетнего Вани, который успел прожить в новой семье не больше не меньше пять месяцев. Как в итоге оказалось, ребенок им понадобился только лишь для получения ипотечного кредита, но поскольку в получении кредита им отказали, то ребенок вновь оказался ненужным. На фоне всего этого Государственная дума разрабатывает законопроект, по которому всех желающих стать приемными родителями обяжут проходить психологический тест. Одни эту инициативу поддерживают, другие отвергают. И у первых и у вторых аргументы довольно убедительные. Остается вопрос: «А станет ли от этого меньше проблем?..»

На данный момент Государственные структуры не способны решить проблемы связанные с усыновлением, помощью детям-сиротам, поэтому в последнее время возрастает количество негосударственных благотворительных фондов, которые берут на себя организацию различного рода мероприятий, сбора средств тяжело больным детям, а так же детям из малообеспеченных семей. Заинтересованность СМИ в освещении деятельности данных организаций лишней раз говорит о том, что журналистика несет в себе помимо прочих еще и функцию благотворительную. И пока политики сражаются за детское счастье, волонтеры спокойно делают свое дело.

Ульяновский региональный благотворительный фонд «Дари Добро» совместно с членом Общественной палаты Александром Гезаловым провели в одном из детских домов «социальный ЕГЭ». В Российской газете вышел большой и подробный материал по этому поводу. Выпускники детского дома «Соловьиная роща» должны были продемонстрировать свои способности жить самостоятельной, взрослой жизнью. Девушки показывали кулинарные способности, готовили различные блюда, ходили за покупками, планировали домашний бюджет.

Вообще проблема неподготовленности выпускников детдомов к взрослой жизни стоит остро. По инициативе фонда «Дари добро» в детдоме начинают гото-

вить ребят ко взрослой жизни с седьмого класса. Старшие водят в садик младших, сами ходят в школу без сопровождения взрослых. В планах фонда «Дари добро» – тиражировать «социальный ЕГЭ» в других детдомах.

Подобные мероприятия проводит благотворительный фонд социальной адаптации воспитанников детских домов «Крылья», чья деятельность очень подробно освещается в журнале Русский Репортер. По инициативе фонда в один из подмосковных отелей заселили сорок детей из четырех детских домов, разделили их с помощью жеребьевки на четыре группы, выдали по камере и стали учить снимать кино. В мае этого года из лучших фильмов, снятых детьми, сделают отдельную программу фестиваля короткометражек «Свое кино», который пройдет в Москве в кинотеатре «Художественный». Фонд «Крылья» обещает, что по этим картинам можно будет понять, как сами сироты представляют свои проблемы. Как эти проблемы представляются все остальные, уже известно.

С 26 октября по 22 декабря 2012 года фонд «Крылья» провел образовательную программу для детей сирот «Школа журналистики». Основная цель развития у ребят ответственности, самостоятельности и коммуникативных способностей. В программе приняли участие 51 воспитанник из 5 детских домов. Лучшие материалы были помещены на страницах журнала Русский Репортер. Дети писали о Родине, танцах, музыке, любимых животных. Учились правильно задавать вопросы, вести беседу.

В сентябре 2012 года журналом «Русский Репортер» был проведен спецпроект. В нем определялись самые авторитетные деятели России. На первом месте по версии журнала оказалась руководитель благотворительного фонда «Подари жизнь» Чулпан Хаматова. Этот факт лишний раз говорит о том, что современные Российские СМИ большое значение придают благотворительной деятельности, работе волонтеров.

О работе фонда «Подари жизнь» рассказывалось в февральском номере газеты Известия. Совместно с брендом профессиональной посуды для кухни Røndell на лечение больных раком детей было выделено 25 миллионов рублей. За три года сотрудничества фонда с брендом посуды удалось подарить шанс на выздоровление более 60 детям.

Если же говорить о местной прессе, то она представлена довольно широким контентом, освещающим обозначенные проблемы. В основном же это сбор средств тяжело больным детям. Газета «Оренбургская неделя» плотно сотрудничает с Оренбургским благотворительным фондом «Наши дети», который был создан в феврале 2008 года. Газета очень часто публикует материалы, в которых рассказывается о работе фонда, но главное, – это обращение к читателям с просьбой о помощи нуждающимся детям. На сайте издания есть раздел «Нужна помощь», в котором рассказывается о тяжелобольных детях, объявляется сбор средств, публикуются реквизиты, на которые можно перечислить деньги.

«Колготки, пеленки, игрушки» — так называется материал Галины Фоминой в 45 номере Оренбургской недели от 31 октября 2012 года. «Деткам-отказникам в возрасте от одного года до трех нужны подгузники, колготки, пеленки фланелевые, детские шампуни, детское жидкое мыло или средство для купания» и пр.. Стоит заметить, сотрудничество издания с благотворительным фондом вполне эффективное.

Таким образом, мы отмечаем следующее: средства массовой информации сегодня играют огромную роль в формировании общественного мнения, побуждают людей к определенным действиям. От того, какую информационную политику ведут издания, зависит настроение общества и отношение его к реалиям мира. В последнее время периодические издания (и не только) очень большое значение уделяют освещению проблем детей-сирот, малообеспеченных, а так же детей, нуждающихся в дорогостоящем лечении. Соответственно, это мотивирует людей к тому, чтобы активно самим принимать участие в благотворительных акциях.

Из журналистских материалов становится очевидным, что проблема сиротства в России стоит остро, нуждается в совершенствовании и разработке четкой законодательной базы. При этом важно отметить, что активизация общества, благодаря СМИ, приобрела новый размах. Люди не остаются равнодушными, не остаются равнодушными и журналисты. Проблема поднимается в газетах и журналах достаточно часто. Но говорить о проблеме – это одно, гораздо важнее действовать. И журналисты действуют.

Литература:

1. Засурский Я.Н. Искушение свободой. / Я.Н. Засурский. М., 2008.
2. Назаров М.М. Массовая коммуникация и общество. / М.М. Назаров. М., 2006.

Полежаев Ю.Г.

аспирант

Классического частного университета

ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РІВНІ (НА МАТЕРІАЛАХ ТРЕВЕЛ-ВИДАНЬ)

Ключові слова/Keywords: імідж країни / image of the country, міжнародна журналістика / international journalism, міжнародні ЗМІ / international media, журналі-тревелогои / magazines-trevelog.

Сучасна людина живе в інформаційному просторі, в значній мірі створюваному засобами масової інформації (ЗМІ). За допомогою ЗМІ формується суспільна думка – стан масової свідомості, що містить у собі приховане або відкрите ставлення до суспільних подій, виражає позицію схвалення або засудження з тих чи інших значущих проблем, насаджує певні норми суспільних відносин.

Важливу роль у виявленні, представленні та відстоюванні суспільно-групових інтересів відіграють друковані ЗМІ. В арсеналі журналістів є безліч засобів і методів впливу на масову аудиторію читача, особливо великі в цьому сенсі можливості сучасних друкованих засобів масової інформації, які представляють свою країну на світовій арені.

Майже всі країни світу ведуть активну інформаційну діяльність на міжнародній арені, беруть участь в обміні громадсько-політичною чи культурологічною інформацією. Ця діяльність постійно розширюється, змінюються її напрями, цілі, а також методи. Це пов'язано насамперед із економічними, соціальними, політичними, технічними факторами внутрішньої політики самих країн, які є суб'єктами інформаційної діяльності. На масштаби міжнародного обміну інформацією впливають зміни, які відбуваються в міжнародних обставинах, а також розширення та поглиблення усіх видів міжнародної співпраці.

Насамперед звертаючись до історичного досвіду, треба відзначити, що міжнародні ЗМІ можуть слугувати наступним цілям інтересам міжнародної співпраці, поглибленню взаєморозуміння країн, довіри, добросусідства та партнерства. Але в

деяких ситуаціях міжнародна преса, телебачення, радіомовлення можуть стати фактором, що дестабілізує стан міжнародних подій, можуть провокувати гострі стосунки між країнами. Практика доводить, що, використовуючи в міжнародному мовленні майже всю палітру сучасних жанрів журналістики, головною якісною відмінністю від інформування, спрямованого на власну аудиторію, залишається наявність великої кількості інформаційного, інформаційно-аналітичного, культурологічного, спортивного, і, звичайно, туристичного контенту, а також відсутність «суто розважальних», «суто рекламних» матеріалів.

Особливу роль у цій системі відіграють міжнародні тревел-видання. «Журнали-тревелогі», або журнали мандрів, і сьогодні є перспективним і актуальним сегментом преси подорожей в Україні та світі, оскільки пізнання світу – іманентна потреба людини, тому люди подорожували завжди, як писав експерт Всесвітньої туристичної організації Джафар Джафарі у праці «Феноменологія туризму». Про це свідчать записи стародавніх народів, які населяли Середній і Далекі Схід, Середземномор'я. Історія доводить, що представники панівної верхівки у Греції, Римі та Китаї часто відправлялись у поїздки для розваг, знайомства зі світом, із торговельною чи дипломатичною метою.

У світовій літературі з давніх пір наявний жанр тревелогу (англ. «travelogue», від англ. «travel» – дорога, мандрівка, подорож на транспорті, пов'язана з великими територіальними переміщеннями, і грец. «logos» – слово, вчення, наука – розповідь про мандрівку, подорож). Існує в англійській і інше значення подорожі – «journey», пов'язане з дорогою.

Існують різні варіанти написання цього терміна українською мовою – «травелог» і «тревелог». На український ґрунт цей термін потрапив у 2001 р. з книгою О. Еткінда «Росія і Америка в травелогах і інтертекст» [6].

Оскільки «Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English» подає travelogue (British English), що читається як тревелог, і travelog (American English) – travelog(ue) [ˈtrʌv(ə)lɒg] – фільм, книга або лекція про місця відвідувані або з досвіду мандрівника; читається як тревелог або тревелаг [7, с. 1385], тому вважаємо за доцільне в дослідженні вживати термін «тревелог».

На відміну від терміна «тревелог» слово «подорож» (мандрівка, поїздка, яку здійснює людина) має нечітку, об'ємну та розмиту структуру, адже слово «подорож», «мандрівка» позначає одночасно і поїздку, і книгу про поїздку, тому ми послуговуємося словосполученнями «література подорожей», «література мандрів», або «книга мандрів», «книга подорожей», «книга подорожніх нарисів».

В американському літературознавстві існують такі синонімічні жанрові назви «travel book» і «book of travel». Слово «тревелог» вживається дуже широко і відразу вказує на письмову фіксацію того, що в цій поїздки сталося.

Масштаби інформаційної діяльності різних держав на міжнародній арені протягом ХХ століття бурхливо розширювалися і продовжують розширюватися сьогодні. Це зумовлено багатьма причинами: переворотними змінами у світі; характером, напрямками, формами й методами ідеологічної боротьби, яка тривала протягом минулого століття; науково-технічним прогресом; процесами сучасної глобалізації; змінами, які відбуваються у світі сьогодні; розширенням і поглибленням взаєморозуміння, довіри й партнерства.

Багато країн використовують можливість звернутися через туристичні та бортові (інфлайти) журнали до аудиторії, що знаходяться за кордоном, вплинути на суспільну думку в інших країнах, за допомогою радіо ефіру намагаються підтримувати зв'язки зі своїми співвітчизниками за кордоном, розповісти про національну самобутність, туристичні зони, архітектурні пам'ятки України.

Від часу здобуття незалежності Україна з держави, яку у світі повністю асоціювали з її північним сусідом, перетворилася на країну, котра усвідомлює, що кожен її регіон має вдале географічне розміщення, потужні природні ресурси, визначну історичну й культурну спадщину, а сьогодні ще й унікальну можливість гідно та професійно представляти європейській і світовій спільноті свої туристичні, рекреаційні зони, які асоціюються з брендом «Україна»: зручне кліматичне розташування, курортні зони, Азовське і Чорне море, карпатські гірськолижні курорти, кримський субтропічний клімат, унікальні ландшафти, острів Хортиця, пам'ятка архітектури Кам'яні могили, річка Дніпро тощо.

Нині імідж України зазнав значних трансформацій і, на жаль, придбав негативний контекст (чорнобильська катастрофа, новобогданівські вибухи, зсуви в Карпатах, екологічно забруднені зони тощо). Зауважимо, що поняття «іміджу» порівняно нове в науці, активно вивчається, тому єдиного визначення, яке б урахувало всі його аспекти, поки що немає. Так, одні довідкові видання розкривають його зміст як «цілеспрямовано сформований за допомогою комунікації (ЗМІ, рекламні технології, інші способи спілкування) образ кого-небудь (наприклад, політика) або чого-небудь (фірми, підприємства, товару)» [4, с. 42], інші – як «емоційно привабливий образ, що склався у масовій свідомості і має характер стереотипу» [7, с. 134] чи як «уявлення про щось раніше видиме... конкретне або абстрактне, що дуже нагадує... в уяві про інше» [5, с. 56]. Щодо українських видань, то словник іншомовних слів за редакцією С. Єрмоленко подає визначення «іміджу» як «цілеспрямовано сформований образ (якої-небудь особи, предмета, явища і т. ін.) з метою емоційно-психологічного впливу на кого-небудь для популяризації, реклами тощо» [2, с. 243].

Виходячи з того, що імідж є важливою складовою зовнішньої політики кожної держави, а погана репутація або взагалі її відсутність у сучасному світі є вагомою нестачею для країни, яка прагне бути конкурентоспроможною на міжнародній арені [1], ми проаналізували українські тревел-видання, що розраховані на іноземну аудиторію й спробували визначити якісний показник іміджу України.

Аналіз публікацій свідчить про те, що більшість туристичних та інфлайт-ЗМІ мають рекламний характер і опікуються формуванням позитивного іміджу України не цілеспрямовано, а хаотично і фрагментарно.

Вихід на міжнародну арену українських туристичних видань нерідко стикається з проблемою фінансового характеру, тому нерідко про «імідж» України «опікуються» іноземні ЗМІ, зокрема російські, в яких дедалі частіше формується негативний образ нашої держави. В таких проаналізованих тревел-виданнях російського виробництва, що представлені в міжнародному інформаційному просторі, як: «GEO» (журнал про далекі країни, невідомі дороги й, неймовірні пригоди); «National Geographic» (журнал про природу і людину, подорожі по країнах, побут, культуру, історію і міфології людей в усіх куточках планети), «Вокруг света» (щомісячний журнал подорожей, пригод, відкриттів, країнознавства, природних

наук, винаходів і спостережень) та інших («Иммиграция и туризм», «Сто дорог», «Отпуск») за 2007–2008 роки жодного разу не згадувався потенціал нашої держави, її історичні й культурні надбання. Увага до України прикута, на жаль, лише тоді, коли в ній відбуваються якісь сенсаційні події, що частіше за все стосуються корупції, злочинності та політичних перипетій.

У представлених виданнях повідомлення про Україну не є регулярними, оскільки власні кореспонденти видання зазвичай працюють не в Україні, а в Москві й висвітлюють ситуацію в сусідній із нею державі лише попутно, до того ж частіше через призму бачення ситуації російськими ЗМІ. Враховуючи цей фактор, а упереджене ставлення російських ЗМІ до України особливо зміцнилося за останні два роки [3], неважко передбачити ступінь об'єктивності закордонного кореспондента.

Позитивний досвід у формуванні іміджу України на міжнародній арені відіграє Асоціація журналістів «Туристичний прес-клуб України», яка щороку проводить близько 10 прес-турів туристично привабливими українськими землями. Їх мета – знайомство з новими можливостями відпочинку в Україні та сприяння представникам засобів масової інформації в отриманні інформації про відпочинок та оздоровлення у нашій державі.

Одним із основних заходів асоціації є щорічний Фестиваль туристичної журналістики України, який відбувається в одному з туристичних центрів чи курортів України. Так, наприклад, перший фестиваль відбувся у вересні 2006 року на курорті «Буймерівка» (Сумська область). Наступними місцями проведення Фестивалю стали: 2007 р. – курорт «Буковель», 2008 р. – Херсонська область, 2009 р. – АР Крим, 2010 р. – Полтавська область, 2011 р. – Херсонська та Київська області. За 2006–2011 рр. Учасниками Фестивалю стали близько 200 журналістів, що представляють провідні телеканали, друковані засоби масової інформації та інтернет-проекти. Понад 400 публікацій, радіорепортажів та телесюжетів з'явилося за результатами проведення цих фестивалів.

За ініціативи Асоціації спільно з Польським офісом туристичної інформації у 2010 році започатковано Міжнародний журналістський форум «Україна-Польща», всеукраїнський конкурс туристичних світлин «Фотокраїна» тощо. Такі заходи позитивно впливають на формування іміджу України не лише в світі, а й серед мешканців нашої держави. На разі гостро постає питання відпочинку українців, які, на жаль, віддають перевагу відпочинку за кордоном (Єгипет, Туреччина, ОАЕ, Польща, Чехія тощо).

Серед українських туристичних видань, що опікуються формуванням позитивного іміджу України, виокремлюємо такі: журнал «Мандри»; журнал «Турист-UA»; щорічний каталог ділового туризму в Україні «Конференц-сервіс в Україні»; щорічне видання «Отдых на просторах Украины»; журнал «Український туризм»; газета «Українська туристична газета»; журнал «Карпати. Туризм. Відпочинок»; журнал «Пригоди-UA»; інфлайт (бортовий журнал літака) «Меридіан»; інфлайт «Роза ветров» та ін.

Серед національних акцій щодо формування позитивного іміджу України варто виокремити спеціалізовану експозицію DISCOVER UKRAINE, в рамках якої національні компанії презентують власні програми туризму в Україні. Мета заходу – продемонструвати світові, що Україна – це і з дитинства знайомий Крим, і каштани на Хрещатику, це живописні гірськолижні курорти Карпат, і кав'ярні історичного Львова...

Насамкінець, варто нагадати, що туризм – це не лише історико-культурні та природні надбання, але й вміння їх популяризувати та створювати належну ту-

ристичну інфраструктуру. Залишається лише сподіватися, що цю думку поділяють не лише тревел-видання і туристичні компанії, а й держава. Формування позитивного іміджу України – це важливе завдання загальнонаціонального масштабу. Воно потребує спільних дій влади та опозиції, державних органів і громадських організацій, бізнесових структур і засобів масової інформації, мільйонів громадян України і чисельної української діаспори за кордоном.

Образ країни, представлений в міжнародних ЗМІ, служить певною знаковою формою для вираження етнокультурної ідентичності. Сучасний образ України перебуває в стадії формування, що пов'язано з глобальними трансформаціями нашого суспільства, що відбуваються в результаті економічних, політичних, правових, соціальних реформ з 80-х рр. ХХ в.

Значимість теми дослідження особливо явно проявляється в світлі тих злободенних проблем, з якими стикається Україна, як на внутрішньому національному рівні, так і на рівні взаємовідносин з іншими країнами (газова проблема, стосунки з МВФ, вступ до ЄС, міжнародна реакція на проблеми демократії). Звернення до вивчення образу України в сприйнятті представників інших культур дозволяє наблизитися до пізнання специфіки різних культур.

У сучасну епоху, завдяки розширенню інформаційних каналів та технічних засобів виникає можливість для штучного формування образу будь-якої країни. Певна інтелектуальна еліта в разі соціально-економічного замовлення здатна створити ряд знаково-символічних текстів, втілених в контекст політичних, соціальних, культурних, релігійних та інших практик. Звідси і формується складне науково-дослідницьке завдання – дослідити традиції формування образів сучасних країн і їх народів, виявити основні тенденції динаміки національних образів в світі.

Особливо ця проблематика актуальна для української науки. Особливо важливо виявити ті характерні компоненти образу України, які могли б служити ідеалам і цінностям, основоположним для прогресивного всієї країни.

А професіоналізм тревел-журналістів, вміння майстерно презентувати все найкраще, що є в нашій країні, якісні світлини з краєвидами нашої багатой на природну красу української землі, надасть можливість і надалі піднімати авторитет України в світі.

Література:

1. Блэк С. PR: международная практика / С. Блэк. – М. : Новости, 1997. – 354с.
2. Енциклопедія корпоративного управління. – Київ, 2006.
3. Почепцов Г. Профессия: имиджмейкер /Г. Почепцов. – К., 1998. – 275 с.
4. Словник журналіста: терміни, мас-медіа, постаті / За заг. ред. Ю. Бідзілі. – Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – 224 с.
5. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Єрмоленко – Харків : Фоліо, 2006. – 652 с.
6. Эткинд А. Толкование путешествий. Россия и Америка в тревелогах и интертекстах. / А. Эткинд. – М. : Новое литературное обозрение, 2001. – 483 с.
7. Benton R. E., Woodward G. C. Political Communication in America. – N.V. Praeger, 1985.
8. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, sixth edition, Oxford University Press, 2000. – 1780 p.

Kungurova O.G.

PhD Kostanai State University, Kazakhstan

Kudritskaya M.I.

PhD, Kostanai State Pedagogical Institute

TO THE PROBLEM OF JOURNALISM PERSONNEL QUALITY IN KAZAKHSTAN

Keywords: media, journalism education, journalism personnel.

Currently, in many countries, including Kazakhstan, there arose a question about the lack of personnel in the media. Professionals are sought to meet the demands of modern media business. In Kazakhstan, there are now more than 20 universities, training experts for the media. If we consider the fact that every university suggests training in the specialty “Journalism”, then annually in the country a considerable number of journalists and media sphere specialists should appear. However, not all of the graduates of these institutions get a job according to their specialty. So not every editorial board in Kazakhstan is staffed exclusively with qualified media specialists. Moreover, there is even a kind of negative attitude towards the latter, especially if they do not have experience in the media. Thus, some editors prefer not to hire graduates of the specialty “Journalism” on principle, favoring instead experienced professionals in other fields – politics, economics, law, and so on.

Ya.Zasursky – in the recent past the Dean of the Journalism Faculty in Moscow State University, who is still an iconic figure in journalism education, admits: “The situation is complicated with journalistic staff worldwide, which is associated with the expansion of the media business, its “digitization” and the emergence of new professional specializations within one industry. Under these conditions, a significant adjustment to the system of training journalists is required, and it has been realized worldwide. Thus, there have recently been several major international meetings, and in Oxford, for example, the Institute of Journalists has been established, which is engaged in research in this sphere and prepares highly qualified personnel. So, in this situation, what steps need to be taken in the field of journalism education? Ya.Zasursky includes the following:

1. training of journalists in accordance with the advent of new technologies: journalists must be prepared for the realities of the digital time.

2. Exercise strict initial selection of students for journalism faculties.

3. Bear in mind that the structure of journalism is changing in the direction of greater depoliticization and the appearance of additional professions.

4. The teaching staff of universities should be financially supported; successful and talented young professionals have to be attracted to the field; quality textbooks ought to be actively published.

5. Create a system of summer and winter schools, various programs refresher training “ on a case study “ because one’s own practice is not enough – you need to study journalism at the experience of others on specific articles .

Rapidly changing time is introducing its own corrections into each sphere. Level of modern media, for the most part either yellow or glossy leaves much to be desired. Hence

another problem appears: a journalist, getting into real media environment, rapidly loses his motivation for development and not spoiled by quality journalism reader gladly swallows whatever he is offered. “[1]

If these problems are projected to Kazakhstani regions, the situation appears even more dismal. Editor in Chief of Kostanay regional weekly “Nasha Gazeta” O.Kolokolova states: “Modern journalism education, in my opinion, is not systematic enough. It reminds me of a patchwork quilt: a little bit to learn, a little bit more, and the relationship is forgotten about. All theoretical knowledge should serve a practical purpose – the novice journalist who has just come out of the university walls should be able to prepare journalistic material. However, graduates have a very rough idea of their profession. How to change the situation? There is a need to develop a state program for training journalists with the inevitable bias in practice. I like the Western system of journalists training, when, for example, a study conducted in the different genres is suggested at every course, but with the inevitable deepening from course to course.

Over the past three years our editorial office have joined 4 specialists with higher education in journalism. I, as editor in chief, am not satisfied with the level of any of them. They do not know how to write, collect material, develop a database of their newsmakers ... It will take a long time to mold professionals from them. They will become professionals, maybe in a year or two, or maybe never. It depends on their abilities, interest and willingness to work on themselves. But all this, in my opinion, should be done on the stage of higher education journalistic training. It would be good to have the students from the first year in an editorial cooked porridge, like assistants, non-staff. “

Thus, the devaluation of journalism education is directly related to the devaluation of professional journalism itself. And while the problem of personnel training in the media is directed to universities; until the state attempts are integrated for the solution of creation an equivalent ratio of “higher education (theory) – editorial board (practice),” there will be no more fully professional journalists in the media sphere among university graduates.

References:

1. According to the materials of the round table “Personnel media: problems and solutions // Courier print, № 28, 2006.

ПОД- СЕКЦИЯ 2. Изобразительное искусство.

Александров А.В.

Соискатель уч.степ. кандидата искусствоведения,
МГАХИ им. В.И.Сурикова, Москва

**ПРИТЯГАТЕЛЬНАЯ СИЛА
ХУДОЖЕСТВЕННОГО МИРООЩУЩЕНИЯ ЮРИЯ БУЛАНОВА.**

Ключевые слова/keywords: наив/ naive, примитив/ primitiv, художник/ artist, художественное мышление/ artistic thinking, владимирская школа живописи/ Vladimir School of Painting, неопримитивизм/ neo-primitivism

Юрий Буланов – один из тех молодых художников, чье творчество утверждает право на преемственность традиций и продолжение в развитии Владимирской школы пейзажной живописи. Уникальность его почерка заключается в чувственно-эмоциональной изящности и яркости полных декоративной стилизации композиций. Впервые внимание любителей живописи привлекли его работы, представленные художником на областной художественной выставке в 2010 году, и с того времени продолжают притягивать интерес, разжигать любопытство к творчеству художника как профессионала и как личности. Дело не только в том, что молодой (скорее по своему стажу в искусстве, нежели по возрасту – Юрий Евгеньевич родился в Коврове в 1965 году) живописец обратился к декоративно-примитивистским традициям мастеров Владимирской школы, сколько в удивительной способности художника путем творческой стилизации передать свое отношение к родной природе владимирской земли, сохранить какую-то особую звонкость в пейзаже, присущую ведущим мастерам школы.

Юрий Буланов не имеет художественного образования и, казалось бы, должен быть причислен к категории наивных живописцев, чье художественное мышление, по словам В.Н.Прокофьева «предполагает незатронутость воздействием ученого артистизма, художественное сознание, так сказать, «незасоренное» посторонними ему образами» [4] .

Как тут не вспомнить слова известного петербургского специалиста И.Я.Богуславской: «Наивное искусство» прежде всего, свойственно всякому любительству, самодеятельному, личному, непрофессиональному творчеству, не прошедшему определенной выучки, школы мастерства и создающему свои работы лишь силой природной одаренности. Такое любительское творчество существовало во все времена и сопровождало и профессиональное «высокое», и народное искусство, ориентируясь на традиции того или другого» [1,с.6].

Как известно, художественное мышление любого живописца представляет собой совокупность природного дарования, собственного мироощущения и «учености», т.е. приобретенной системы знаний и навыков.

Знания и навыки приобретаются с опытом опосредованного общения. Современная система художественного образования нацелена на то, чтобы дать учащимся

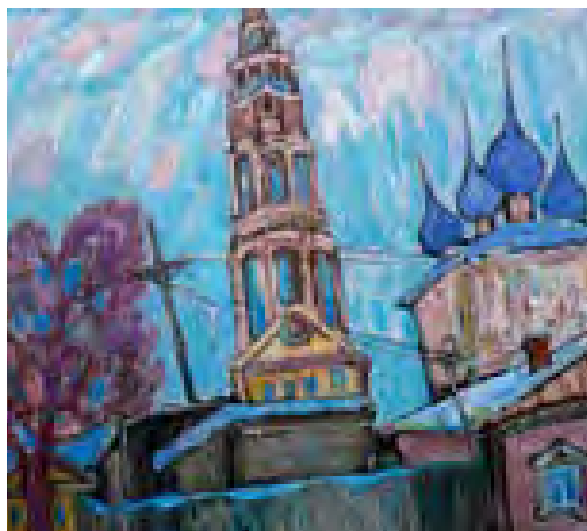

Рисунок 1. «Мартовский перезвон».

Рисунок 2. «Монастырская площадь»

Юрий Буланов относится к тому типу художников, которые, по меткому наблюдению К.Богемской, «в молодости овладели техническими профессиями, но затем обратились к живописи, пытаясь заполнить ощущаемый духовный вакуум» [2, с.73], и пришли в искусство по истинному призванию, по велению души, по своему мироощущению, которое живописец хочет передать зрителю. Эта тенденция свойственна творческим личностям.

Конечно, художественные критики могли бы усмотреть, что в работах Ю.Буланова в какой-то степени сказывается отсутствие наработанных в учебных заведениях профессиональных навыков, что проявляется в первую очередь в рисунке, в недостаточной твердости линий и порой робком мазке. Но разве это так важно? Разве в живописи, например, Н.Гончаровой, М.Ларионова, П.Кончаловского, имев-

художественные метазнания и обобщенные представления об особенностях изобразительного искусства, средствах изобразительной выразительности, способах художественного отображения действительности; сформировать умения самостоятельно планировать, анализировать, оценивать художественно-проблемную ситуацию и сознательно использовать разнообразие изобразительно-технические средства, техники и изобразительный материал адекватный задуманному художественному образу.

Но вместе с тем, эта система (в советские времена это было особенно заметно) производит «одинаковых» художников и тут главным критерием, отличающим истинного творца, является именно природное дарование и художественное мировоззрение.

Чистый, не засоренный «ученостью», тип дохудожественного мышления («как вижу – так рисую»), присущий наивам, можно встретить в современном информационном обществе, пожалуй, лишь в детском творчестве.

Рисунок 3. «Зима. Дом.»

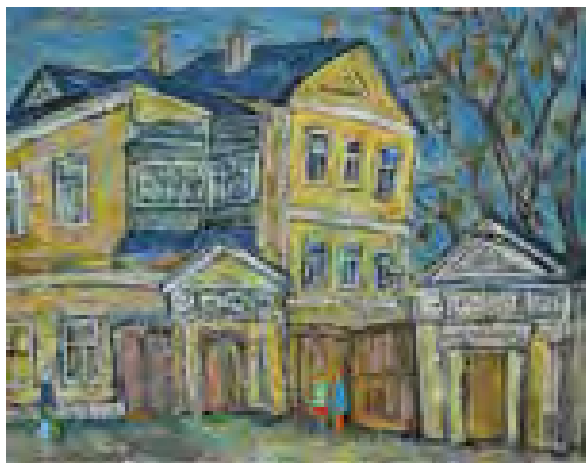

Рисунок 4. «Старый дом.»

ших блестящее художественное образование, рисунок академичен? Недостатки произведений Буланова, при подходе к ним с позиций «ученого искусства», скорее становятся достоинствами при рассмотрении их с позиций примитива. «Эффект искусства заключается в преодолении банальности. Искусство всегда неожиданно» [3,с.146]. Художественное произведение воспринимается главным образом благодаря эстетическому свойству, вследствие чего полотна Юрия Буланова обладают притягательностью и художественной силой. Несмотря на то, что большинство своих пейзажей-обобщений Буланов создает в условиях мастерской, лишь изредка прибегая к натурной этюдной живописи на пленэре, что, по мнению А.Н.Рылевой, является признаком наива [5], произведения Юрия Буланова наивными назвать нельзя.

С одной стороны, может показаться, что художник не создает ничего нового – те же, характерные для владимирцев начала шестидесятых годов, непритязательные пейзажи, провинциальные города и деревеньки, покосившиеся са-

райчики, та же свойственная владимирским пейзажам декоративность. Известный владимирский художник, «неопримитивист – восьмидесятник» В.П.Севостьянов поясняет: «В работах Юрия Буланова есть прямая связь с народными картинками, образной трактовкой и желанием понять и разобраться в истоках владимирской пейзажной школы». И далее он продолжает: «Упрощенное наивное восприятие формы, характерное для народного творческого мышления, прослеживается в работах Юрия Буланова» [6].

С другой стороны, обращение к декоративным традициям позволяет художнику не выглядеть маргиналом на фоне современного искусства Владимира и вписаться в существующее художественное сообщество. При этом, наивное непо-

средственное восприятие природы переходит через творческое преломление в его сознании в обобщенный картинный образ русского пейзажа, по-новому прочувствованного, по-новому пластически выраженного.

Кроме работы над пейзажем, Юрий Буланов весьма успешно пробует свои силы в жанре натюрморта и портрета.

Именно природное дарование остается определяющим в творческих поисках этого живописца, как и его известного земляка – народного художника России В.Г. Кокурина, о котором Юрий Буланов всегда говорит с особой теплотой и уважением: «Общение с ним стоило мне, наверное, своего рода высокого художественного образования в понимании искусства. Умение замечать суть вещей я во многом перенял у него» [7].

Не пройдя академической выучки художник, подобно В.Г. Кокурину, не испытал на себе «насильственную» трансформацию своего художественного мышления. Юрию Буланову свойственен чувственно-эмоциональный тип опыта, приобретаемый, главным образом, через наблюдение за явлениями, событиями окружающей действительности, общение с профессиональными художниками.

Будучи ранее коллекционером живописи, хорошо знакомым с особенностями Владимирской живописной школы, свою первую картину Юрий Буланов написал в 2009 году, испытав, по словам самого художника, «непреодолимое желание взять кисти и выразить свои чувства», пересказать на холсте свое отношение к окружающему миру. Не являясь профессиональным художником, Юрий Буланов быстро прогрессирует в своем творчестве и становится непременным участником всех областных выставок во Владимире. В 2011 году во Владимирском областном Центре изобразительных искусств состоялась первая персональная выставка произведений этого замечательного живописца.

Не вызывает сомнений, что Юрий Буланов является продолжателем тра-

Рисунок 5. «Осенний берег».

Рисунок 6. «Осенние краски».

диций пейзажа знаменитой Владимирской школы живописи, которая находится в области примитива – «третьей культуры», функционирующей одновременно и во взаимодействии с двумя другими – с непрофессиональным фольклором и учено-артистическим профессионализмом [4,с.13].

Продолжая ее декоративно-упрощенческие традиции, Буланов не подражает мастерам школы, не копирует их творческую манеру. Он творчески интерпретирует находки В.Я.Юкина, например, в работах «Теплый день» (2010), «Бабушкина банька» и «Осеннее движение» (2011) и В.Г.Кокурина в работе «Мартовский перезвон», 2011(Рис.1). Он близок им по духу, но его цветовая палитра более сдержанна. В то же время, в творчестве Юрия Буланова можно найти отголоски неопримитивистских течений, зародившихся в изобразительном искусстве Владимира в 70-х годах и получивших развитие в восьмидесятые, например, «Монастырская площадь», 2010 (Рис.2), «На прогулке» (2011), «Зима.Дом», 2011 (Рис. 3), а также едва уловимое влияние постимпрессионистов (Сезанн, Ван-Гог): «Майский полдень» (2009), «Старый дом», 2012 (Рис.4), «Ее портрет» (2012).

Специалисты и любители искусства не могут не обратить внимания на произведения «Осенний берег», 2012 (Рис.5) и «Осенние краски», 2013 (Рис.6), где художественное мироощущение Юрия Буланова проявляется особенно ярко, не могут не заметить одаренности, и в то же время, неудовлетворенности художника, находящегося в постоянных творческих поисках.

В.П.Севостьянов, его друг и наставник, как-то записал в своем дневнике: «У художника есть две дороги: одна к музею, другая – к рынку». Юрий Буланов, занимающийся живописью в качестве своего хобби в свободное время, не стремится к показной подражательности известным художникам, к слащавой кичевой красивости, не эксплуатирует эффектные примитивистские приемы. Художник пишет, как чувствует, постоянно развиваясь, и этим он привлекает современного зрителя.

Список литературы:

1. Богуславская И.Я. Народное искусство и художники русского авангарда. Заметки специалиста. – Спб., 1992-1993., С.6
2. Богемская К.Г. Понять примитив. Самодеятельное, наивное и аутсайдерское искусство в XX веке. – Спб.: Алетейя, 2001. – 185с.
3. Манин В.С. Неискусство как искусство – СПб, Аврора, 2006, – 272с.
4. Прокофьев В. Н. О трех уровнях художественной культуры Нового и Новейшего времени // Примитив и его место в художественной культуре Нового и Новейшего времени: Сборник статей. – Наука, М., 1983 – 206с.
5. Рылева А.Н. Балдина О.Д. Два взгляда на наивное искусство.- Спб., «Дмитрий Буланин», 2011 – 383с.
6. Юрий Буланов. Живопись [альбом]/ Владимир Севостьянов «О Юрии Буланове» – Владимир, Транзит-икс.
7. Цит. по : www.bulanov-art.ru

ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ ЖЕНСКОЙ КРАСОТЫ В ИЛЛЮСТРАЦИИ США 1885-1915 ГГ.

Ключевые слова: женский образ, модная иллюстрация, «девушка Гибсона», «икона стиля».

Keywords: female figure, fashion illustration, “Gibson girl”, “style icon”.

Иллюстрация как специфический канал модной коммуникации, который к началу XX в. уже сформировал свои основные задачи, стала выполнять, прежде всего функции средства рекламы. Основными факторами для ее создания стали: передача и обмен информацией о значимости модного; демонстрация образцов богатства и роскоши в рамках определенного стиля жизни; своеобразная регламентация, указывающая, что и как носить; демонстрация творческого потенциала содружества кутюрье и художника-иллюстратора. Очень важным обстоятельством, на фоне которого развивалась модная реклама, было становление и развитие культуры потребления, и если в Европе идеализированные женские образы, предлагали мечту об иллюзорном, то модная иллюстрация в Америке диктовала иные идеалы.

Сохраняя важную социокультурную роль в обществе, привлекая к сотрудничеству талантливейших художников – графиков и живописцев, иллюстрация популярных изданий и модных журналов Америки не только выразительно проявляла свои исключительные черты, но и развивалась в собственном направлении, отличном от европейского.

Еще в викторианскую эпоху иллюстраторы популярных изданий стали оказывать большое влияние на социум. Чаще всего они черпали идеи и вдохновение в образах знаменитостей, актеров или музыкантов, которые имели статус кумиров – «икон стиля» своего времени как в поведении, так и в одежде. В частности, в 1890-х годах и первом десятилетии XX в. американцы видели звезд в образах, созданных Чарльзам Даной Гибсоном. Свой первый рисунок Гибсон опубликовал в 1886 г. в журнале «Life» Джона Эмеса Митчелла (John Ames Mitchell), с которым сотрудничал впоследствии в течение 30 лет. Он рисовал также иллюстрации практически для всех крупных изданий Нью-Йорка, таких как: «Harper’s Weekly», «Scribners» и «Collier’s», иллюстрировал вышедшую в 1898 г. книгу Энтони Хоупа (Anthony Hope) «Пленник замка Зенда» и её продолжение «Руперт из Хенцау» [1].

Созданный в 1890 г. девичий образ, который читатели нарекли «Gibson girl» – «девушка Гибсона», принес художнику известность. Прообразом для него стали сестры Ирэн Лэнгхорн – будущая супруга художника и Нэнси Астор, первая женщина-парламентарий в британской Палате общин. Обе красавицы, вышедшие из некогда богатой семьи в Вирджинии, обладали сильным характером, волей, имели прекрасное образование, стремились к независимости и, в то же время, сохраняли тонченность, изысканный вкус и привлекательную женственность [2]. Очевидно,

именно такой идеал женской красоты был востребован американским обществом, провозглашающим «равные возможности» для мужчин и женщин. Это была совсем еще юная девушка, одетая по моде – изящно и стильно, но, в отличие от европейского идеала женщины серебряного века – идеализированного и загадочного, – абсолютно «реальная», без фантазийных изысков и украшательства.

Гибсон изображал своих героинь модно одетыми, открытыми в общении и разносторонне развитыми женщинами, равными в правах с мужчинами. Девушка Гибсона была высокой, худой, с узкой талией, большой грудью и широкими бедрами. Она имела длинную шею и большие выразительные глаза. Волосы были высоко зачесаны и уложены в причёску «буфант» (bouffant), «помпадур» (pompadour) или шиньон «водопад локонов», которые пользовались в то время особой популярностью. Силуэт костюма, подобный песочным часам, достигался за счёт корсета. Визуализация образа в целом отображала моду на величественную, юную, отличную от эфемерной, доминирующую в Европе, красоту. Именно такой образ на долгие годы стал типичным в модной иллюстрации Америки. Его копировали и повторяли многие другие художники-графики, используя во всевозможной рекламе как наиболее популярный и востребованный образ.

Ч.Д. Гибсон для своих работ обычно использовал тушь и перо, которые позволяли ему передавать особую тонкую пластику и гармоничность изгибов мастерски прорисованного женского тела. Он умело демонстрировал, как прекрасные девушки не только наслаждаются свободой – любят и любимы, но и умеют очаровывать и превосходить. Мимика, жесты и позы в иллюстрациях Ч.Д. Гибсона играют определяющую роль в раскрытии замысла каждой отдельной истории, в передаче эмоционально-чувственных состояний сюжета. Темы иллюстраций – это сцены из обычной повседневной жизни, близкие и понятные практически любому читателю: подготовка к балу, свидание, прогулка и т.д. «Девушку Гибсона» считают первым национальным стандартом женской красоты в Америке. Женщины и девушки старались быть похожими на этих рисованных красавиц ставших «иконами стиля». Поэтому они спешили на теннисный корт или на поле для гольфа, учились ездить на велосипеде и мечтали о независимости. Известно, что даже «принцесса Америки» – дочь президента США Теодора Рузвельта, – Элис Рузвельт Лонгворт носила причёску в стиле «Gibson girl» и участвовала в автогонках [2].

Девушка Гибсона как идеальная модель была достаточно соблазнительной. Ее образ оставался популярным практически в течение двадцати лет, предшествующих первой мировой войне. И только после войны эта популярность пошла на убыль. Благодаря этому женскому образу появилось такое понятие, как клише или прототип. «Gibson style» – «стиль Гибсона» включал, прежде всего, образные, художественно-стилистические и формально-пластические особенности визуально-графической коммуникации в рекламе моды. Современные исследователи иллюстрации моды считают Ч.Д. Гибсона родоначальником практически всех существующих направлений фэшн-иллюстрации. В такой стилистике изображений работали многие малоизвестные американские художники-иллюстраторы начала века, печатали плакаты, реклам, открытки, календари и т.д. С началом первой мировой войны «девушки Гибсона» вышли из моды, поскольку женщины новой исторической эпохи предпочитали более практичные костюмы и платья, пригодные для работы в госпиталях и на

фабриках. Однако, образы, созданные Ч.Д. Гибсоном легли в основу заимствования дальнейших работ иллюстраторов, в частности сохранились характерная независимость, практичность и социальная активность, спортивное телосложение, изысканный модный гардероб, стильность причесок и макияжа девушек. Серия работ автора создала предпосылки к дальнейшему формированию американской модной иллюстрации как отдельно стоящего явления интересного для изучения в контексте развития рекламного образа.

Литература:

1. Чарльз Дана Гибсона [Электронный ресурс] : <http://blog.i.ua/community/1952/893827>
2. «Девушки Гибсона» – кумиры американцев 1890 – 1920 гг. [Эл. ресурс]: <http://www.liveinternet.ru/users/4231626/post228931229/>
3. Blackman, Cally. 100 years of Fashion Illustration / C. Blackman. Laurence King Publishing, 2006. – 385 p.
4. Morris, Bethan. Fashion Illustrator / B. Morris. – Laurence King Publishing Ltd, 2010. – 241 p.

Мосина Вера Романовна

к.п.н., професор,

Московський державний гуманітарний
університет імені М.А.Шолохова,

НОЦ «Інноваційні технології в художественному освіті»

**ПОНЯТІЙНА СИСТЕМА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ВИДІННЯ В КОНТЕКСТЕ
ПРОФЕСІОНАЛЬНО-ТВОРЧЕСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
CONCEPTUAL SYSTEM OF ARTISTIC VISIONS IN THE CONTEXT OF
PROFESSIONAL CREATIVE ACTIVITY**

***Анотація.** В статті представлені результати виконаних науково-дослідницьких робіт по розробці моделі аналізу творчостей мистецтва на основі міждисциплінарного підходу. Підготовлений аналітичний огляд вітчизняного і зарубіжного досвіду аналізу і інтерпретації творчостей мистецтва. Проаналізовані твори образотворчого мистецтва з позицій процесу створення і особливого художественного бачення автора.*

***Abstract.** The article presents the results of research work on the development of the model analysis of works of art based on a the interdisciplinary approach. Prepare the analytical overview of domestic and foreign experience analysis and interpretation of works of art. Analysis of a work of fine art from the perspective of the creation process and the particular artistic vision of the author.*

Ключеві слова/Key words: аналіз і інтерпретація творчостей мистецтва/analysis and interpretation of works of art; мова мистецтва/language arts; композиція творчості/the composition of the work; художественне бачення/artistic vision; значення і зміст творчості/the meaning and content of the work.

Поняття «художественного бачення» представляє собою одне з центральних понять теорії мистецтва і теорії сприйняття. В професійній творчій діяльності доводиться стикатися з різницею в трактуванні цього поняття. Порівняльний аналіз показує, що розходження точок зору по цьому питанню досить велике. Категорія «художественного бачення» лежить в основі всіх мистецтв, являючись відображенням представлень про творчість. На наш погляд, відчуття художественного бачення складає основу всієї семантики мистецтва. Поняття «художественного бачення», як і інші ключові категорії естетики, є універсальним і реалізується во всіх видах мистецтва. «Художественне бачення» виступає як одна з конкретизацій творчості, що особливо наочно проявляється в образотворчому мистецтві.

Глибина художественного бачення впливає на всі образотворчі засоби творчості мистецтва: геометричну перспективу, колір, світ, лінію, зовнішню форму предметів, композицію, статику і динаміку зображеного, повітряну і кольорову перспективу і т.д. Виявлено, що кожна епоха оперує власним способом «художественного бачення» і їй притаманна своя достатньо

интуитивная конструкция художественного пространства. Переход от одной культурной эпохи к другой означаетмену в стиле «художественного видения» и, значит, радикальный поворот в трактовке художественного пространства. [3, с. 19]

Анализ античного, средневекового искусства и искусства Нового времени позволяет увидеть определенные устойчивые тенденции в истории представлений о художественном видении. В числе таких тенденций – всё более тесное слияние в искусстве пространства и времени.

Рассмотрение категорий «видения» и «художественного видения» как объектов научного исследования предполагает наличие соответствующих каждому из них понятийно-терминологических систем. Эти системы взаимосвязаны, однако имеют свои различия. Основой определения понятийной системы, описывающей видение художника, является процесс восприятия, практика профессиональной и творческой деятельности, а также практика профессионального становления художников.

Однако большинство понятий, описывающих свойства и характеристики профессионального видения не подвергались научному анализу. В нашем исследовании мы рассматриваем ключевые понятия профессионального художественного видения в свете современных научных данных, определяем их содержание и внутренние связи. Обозначенная ситуация обеспечивает своеобразный диалог между рассмотрением художественной формы произведения с позиции ее создания и с позиции ее истолкования.

В искусствознании и художественной психологии сложилась традиция анализа понятий художественного языка с точки зрения закономерностей изобразительной деятельности и соответствующего опыта. [1;2;3;7;10]. В свою очередь, понятийная система изобразительного языка нередко переносилась на описание (и даже психологический анализ) самой изобразительной деятельности, соотнося ее содержание художественно-языковым явлениям. Тем не менее, понятийная система, при помощи которой описываются явления художественного видения художника, обладает некоторыми особенностями и не может быть сведена исключительно к понятийному историко-культурному тезаурусу художественных языков [5, с. 67].

При анализе понятийной системы художественного видения художника одной из наиболее сложных задач является соотнесение прикладных и теоретических аспектов содержания каждого понятия. В процессе обучения и творческой работы художников, компоненты понятийной системы художественного видения практически не выходят за пределы выразительных устоявшихся метафор, обладающих вполне определенным значением.

Развитие искусствознания, художественной психологии и художественной педагогики, предполагает современное научное обоснование понятий и понятийных взаимосвязей. С позиций психологии вектор изучения заключается в том, чтобы выявить, какие психических процессы влияют на способность различать изобразительные характеристики цветотональных отношений или колорита, как психологически организованы разные виды и уровни изобразительной деятельности. Разные формы художественного видения опираются на общие психические механизмы восприятия, мышления, памяти и пр. Тем не менее психологические процессы и функции действуют в особых, «изобразительных» условиях, приводящих к функционированию специфических художественно-психологических феноменов.

Главная особенность художественного видения заключается в том, что оно не только видение, но больше чем видение. Его работа требует сложных зрительных-двигательных-осозательных и других связей. Художественное видение предстает тонкой со-настроенностью разных психоэмоциональных систем, синергетическим действием. На работу художественного видения влияют свойства личности, ее мотивы, креативные качества, творческие стратегии и т. п.

Анализ феномена «художественное видение художника», в первую очередь, требует уточнения основных характеристик содержания понятия «художественное видение». В практике обучения изобразительному искусству, а, нередко, и в методической литературе, «художественное видение» отождествляется с визуальным восприятием, то есть «художественное видение» акцентирует в художнике способность воспринимать, воображать и воспроизводить. В более широком смысле художественное видение – способность воспринимать и понимать смысл взаимосвязей цвета и тона в произведениях изобразительного искусства, то есть, полноценно воспринимать и создавать художественные образы.

Узкое и широкое значения понятия напрямую связывают художественное видение с выразительностью и смыслообразованием в изобразительном искусстве. Так, художественное видение может быть приравнено к визуальному восприятию именно потому, что цветотональные отношения берут на себя основную функцию смыслообразования в изобразительном искусстве. Что дает возможность сформулировать следующее определение: художественное видение- способность различать и представлять характеристики и свойства цветов, тона, цветотональных структур и колорита, имеющие выразительное и смыслообразующее значение в изобразительном искусстве.

Существенную роль предложенное определение художественного видения играет при анализе профессиональных качеств художника и одаренности. Художники считают, что различение качеств цвета и тона, имеющее смыслообразующее значение в изобразительном искусстве, неразрывно связано с настроенностью восприятия в процессе создания произведения изобразительного искусства, с чем, в сущности, так или иначе связано профессионально ориентированное художественное обучение и воспитание.

Список литературы.

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. М., 1974
2. Вёльфлин Г. Основные понятия истории искусства. М., 2007.
3. Виппер Б.Р. Введение в историческое изучение искусства. М., 1970.
4. Геворгян Н.Р. Очерки по теории композиции. М., 2009.
5. Даниэль С.М. Искусство видеть. М., 1990.
6. Максимова Н.В. Изучение аллегории в изобразительном искусстве в процессе подготовки художников-педагогов //Педагогика искусства. 2011. №3.
7. Мосина В.Р. Цвет в средневековой живописи // Вестник МГГУ им. М.А. Шолохова, 2009, №4.
8. Мосина Вал.Р. Изобразительное искусство и формирование эстетического и социокультурного пространства//Социально-гуманитарные знания, 2007, №1.
9. Серова Т.А. Особенности творческого метода Исаака Ильича Левитана// Казанская наука, 2012, №6.
10. Унковский А.А. Цвет в живописи. М., 1983.

Мосина Валентина Романовна

к.п.н., профессор

Московский государственный гуманитарный
университет имени М.А. Шолохова,

Научно-образовательный центр

«Инновационные Технологии в художественном образовании»

КАТЕГОРИЯ КОМПОЗИЦИИ В ИСКУССТВЕ CATEGORY COMPOSITION IN ART

Аннотация. В статье рассматривается значение категории композиция в искусстве, представление о композиции как фокусе художественного творчества. Подготовлен аналитический обзор опыта анализа категории композиции. Выявляется композиционное единство как фактор целостности произведения искусства.

Abstract. In the article the category value composition in art of composition as the focus of artistic creativity. Prepare the analytical experience analysis category. Is a composition unity as a factor in the integrity of works of art.

Ключевые слова/ Key words: композиция/ composition, изобразительное искусство/ graphic arts, произведение искусства / a work of art, творчество/ creativity, целостность/ the integrity of the, художественное образование/ artistic training.

Теория композиции насчитывает многовековую историю, ей посвящено большое количество научных трудов. Однако до настоящего времени многие положения в теории композиции продолжают оставаться спорными. Причина этого, на наш взгляд, заложена как в трактовке, так и в многозначности самой категории композиции. Композиция (от лат. compositio) означает: связывание, составление, упорядочение, примирение, сопоставление, противопоставление, построение, сочинение.

В изобразительном искусстве категория композиции трактуется как наука, как учебный предмет, как художественная форма произведения искусства, как вид художественного творчества, как результат творческого акта художника и др. Иначе говоря, в уникальных свойствах композиции фокусируются многие стороны художественного творчества, в том числе и такие, как процесс сочинения произведения изобразительного искусства.

Теоретики композиции, такие как В. А. Фаворский, М.В. Алпатов, К.Ф. Юон, Е.А. Кибрик, Л.Ф. Жегин, В.А. Успенский, С.М. Даниель и многие другие пытались сформулировать и обосновать основные законы и правила композиции, исходя из законов формообразования, всеобщих законов природы, общества, человека. Однако, единства по этим вопросам так и не было найдено. Например, М. Манизером было выдвинуто 10 композиционных правил, А. Лаптевым – пять, А. Дейнекой – десять, В. Яковлевым – двенадцать общих законов композиции и сорок частных правил композиции тематической картины, Н. Ростовцевым – восемь законов, В. Ковалевым – пять законов, два правила, а также закон сочинения и закон картины.

М. В. Алпатов категорию композиции раскрывает посредством рассмотре-

ния следующих композиционных элементов: линии и пятна, симметрии и равновесия, геометрических форм, цветовых и световых пятен, обрамления и т.д., выявляя композиции световые, цветовые, линейные, композиции пространства, объемов и т.д. Композиционные задачи он определяет тремя важнейшими свойствами художественной формы живописного произведения такими как: трехмерное пространство, ее поверхность и зрительное воздействие изображения.

Однако же в теории композиции все же существует один признак, по которому достигнуто единство взглядов – это целостность. В.А. Фаворский говорит о зрительной целостности разнопространственного и одновременного, Б.А. Успенский и Л. Ф. Жегин – о синтезе зрительных позиций, К.Ф. Юон – о целостности конструкции, единой структуре.

Н.Н. Волков представляет целое как единство, ограниченное кадром и утверждает, что оно не может меняться с прибавлением или удалением, перемещением или заменой любого элемента целого. Он указывает на двойственность связей между целым и его компонентами: «Связи, создающие композиционное целое – это, во-первых, конструктивные связи. В картине это аналогии и контрасты цвета и линий, выделение главного пятна, предмета, ряды и контрасты в положении главных предметов, пространственный строй и т.п. ...во-вторых, смысловая целостность. Конструктивный центр чаще всего и смысловой узел. Функция конструктивных связей в картине – создавать и укреплять смысловые связи».

В работах С.М. Даниэля основное внимание уделяется не столько рассмотрению самих композиционных форм, сколько принципам их порождения. Особого внимания заслуживает подход С. М. Даниэля к композиции с точки зрения художественного мышления, как области философского осмысления мира.

Таким образом, композицию следует рассматривать как целостную систему организации художественных элементов посредством внутренних и внешних связей, где внутренние отвечают за выразительно-смысловое единство, а внешние – за создание совокупных условий его понимания.

В композиции, как в любой системе, имеются первостепенные элементы (это прежде всего – смысловой композиционный центр, который необходим для выделения образно-содержательной стороны произведения, то есть основного, существенного) и, не менее важные, второстепенные элементы. Первостепенные и второстепенные элементы образуют вместе композиционное единство. При этом, внутри каждой группы элементов (будь то первостепенные или второстепенные элементы), а также между группами элементов, взаимоотношения в некоторой степени конфликтны, что и определяет особенность формообразования произведения. Основная проблема заключается в умении определить субординацию между элементами, их подчинение и соподчинение друг другу, определить их внутри композиционные отношения.

Композиция является и выразителем структурного единства художественного произведения, и средством его целостного построения, инструментом выражения идейного замысла. Целостность, единство являются синтезирующим принципом, обеспечивающим гармоническую слаженность всех изобразительных и выразительных средств (таких, как масштабность, контрасты, нюансы, ритм, цвет, свет и т.д.). В свою очередь целостность обеспечивается такими важнейшими принципами композиции, как, соподчиненность, соразмерность, равновесие, взаимно связывающие

большую форму с ее элементами. Целостность является конечной целью работы над композицией любого художественного произведения.

Настоящая целостность – это сложная система взаимодействия, система иерархическая, в которой существует иерархия главного и второстепенного, в которой противоречия и противоположности приобретают единство через парадоксальное взаимодействие художественных форм.

Список литературы

1. Волков Н.Н. Композиция в живописи. М., 1977.
2. Даниэль С.М. Искусство видеть. М., 1990.
3. Максимова Н.В. Композиция орнамента в решении архитектурно-художественных задач. Материалы научно-практической конференции. Шадринск, 2008.
4. Мосина В.Р. Новое стратегическое мышление в развитии систем художественного образования высшей школы//Вестник Московского государственного гуманитарного университета имени М.А. Шолохова. Педагогика и психология, 2010, №1.
5. Мосина Вал.Р. Композиция в декоративно-прикладном искусстве. Учебное пособие. М., 2012.
6. Фаворский В.А. Лекции по теории композиции. М., 1921-22.

ТВОРЧИСТЬ МОЛОДИХ ЛУГАНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ (НА ПРИКЛАДІ ВОКАЛЬНОЇ СИМФОНІЇ «УПОКОРЕННЯ» КАТЕРИНИ КАРПЕНКО)

Ключові слова: Луганський сучасний композитор, симфонія «Упокорення», авторський стиль, духовно-релігійна концепція, драматургія, структура.

Keywords: Lugansk contemporary composer, symphony «Repression», the author's style, spiritual and religious concept, dramaturgy, structure.

Християнська традиція, яка сконцентрована в моральних ідеях, образній сфері творів композитора, виступає ціннісним імпульсом художніх авторських пошуків в осмисленні духовно-естетичних цінностей своєї культури.

Творчість молоді луганської композиторки Катерини Карпенко, поруч із досить відомими композиторами Луганщини, такими як С. Турнеєв, Г. Ковальова, О. Харютченко, вносить свою неповторну барву у розмаїття сучасної української музики (насамперед серед творчості композиторів початку ХХІ ст).

Катерина Карпенко разом із такими відомими молодими сучасними українськими композиторами, як Артем Рощенко (Київ), Євген Петриченко (Донецьк) та Оксана Імаметдинова (Похило) м. Харків, являється представницею Луганської композиторської школи. Усі вони випускники класу композиції професора Сергія Турнеєва, і зараз активно продовжують творчу композиторську діяльність.

К. Карпенко у 2007 року закінчує Луганський державний інститут культури та мистецтв за спеціальністю «теорія музики, композиція» (клас композиції професора Турнеєва С.П.), а в 2012 році захищає магістерську роботу в Луганській державній академії культури та мистецтв.

З 2004 р працює композитором у Луганському обласному ляльковому театрі. У 2007 році стає членом Спілки композиторів України. З 2008 року К. Карпенко щорічний учасник композиторського фестивалю «Kiev Musik Fest» в рамках хорових концертів.

К. Карпенко одна із активних творчих постатей Луганська. В її творчому доробку є симфонічні твори, хорова та камерна музика, також музика до театральних вистав. Карпенко заявила про себе як перспективний, шукаючий композитор Луганщини, не байдужий до духовних проблем сучасного світу.

Вибір християнських мотивів та образів релігійного переживання, які покладено в основу концепції симфонії, насамперед пов'язаний із внутрішніми переживаннями композиторки. Ці переживання відображають власний релігійний досвід авторки й ставленням до християнської традиції в цілому. [5]

Звернення авторки до духовної тематики було не випадковим, тому що проблема пошуку духовності людини була завжди актуальна, і насамперед стає більш актуальною у сучасні часи.

Для свідомості, налаштованій на сприйняття сфери релігійного спрямування, властиві «сміслообрази», які виникають як перехідні форми від уявлень до по-

нять. Такі образи пов'язані з переживаннями, які обумовлені сильною емоційною насиченістю [3].

Релігійний досвід композиторки народжує ряд емоцій, які авторка вправно вплітає у музичну тканину твору за допомогою обраних засобів музичної виразності.

Але не кожна емоція вважається релігійною, а тільки та, яка спаяна з релігійними уявленнями, ідеями, віруваннями, й через це може отримати відповідний напрям, зміст і значення. [3].

Метою даної статті є розкриття змісту твору в аспекті духовної тематики симфонії К. Карпенко за допомогою цілісного аналізу.

Завданнями статті є характеристика драматургії та змісту симфонії; виявлення рис композиторського стилю та визначення рівня їх оригінальності; окреслення співвідношень музичного та вокального тексту в творі; визначення авторського трактування та відношення до духовно-естетичної концепції твору.

Методологічною основою даної роботи є проєкція аналізу творів, запропонованої В. Холоповою [8], яка спрямована на аналіз явищ сучасної симфонічної музики з точки зору розвитку в ній принципів драматургії та змісту. Також автор статті спирається на підходи цілісного (В. Цуккерман) [9] та стильового (Ю. Михайлов) [4].

Вокальна симфонія №1 «Упокорення» К. Карпенко є дипломною роботою по закінченню Луганського державного інституту культури та мистецтв. Симфонія належить до яскравих прикладів-пошуків музичної творчості К. Карпенко, які заслуговують пильного стильового аналізу та дослідження творчості у аспекті духовної тематики. Те що було напрацьовано за роки навчання у класі по композиції професора С. Турнеєва, далі розвивається у таких творах, як: квартет, камерна симфонія, п'єса для кларнету та струнного оркестру, п'єса для альту та камерного оркестру, хоровий цикл на слова Д. Павличко для мішаного хору, «псалми Давида» та хори на слова Л. Костенко, а також у симфонічних творах та музики до театральних вистав.

Самобутність і цінність цього твору полягає в тому, що авторка, спираючись тут на класичну спадщину, водночас закладає підвалини індивідуальності свого художнього мислення та власного стилю.

Основою образної колізії симфонії є духовна концепція християнського віровчення. Унікальним є те, що авторка не цитує біблійний текст, або псалми, а використовує свій власний. За словами авторки, зміст літературної основи симфонії розповідає про Зустріч Душі з Великим Оком, про катарсис і переході до Нового Вічного життя.

Авторка акцентує увагу слухача на прагненні до активного пізнання духовності життя, у розкритті розуміння сенсу людського існування в багатобарвності світу. За трактуваннями композиторки, щоб заслужити життя вічне на Небі, одним із шляхів життя на землі є шлях покаяння. Ця ідея визначає зміст даної вокальної симфонії.

Симфонія написана для парного складу великого симфонічного оркестру, сопрано та читця (голос басу).

Ця симфонія сприймається як діалог із самим собою та світом, начебто звернення людської душі до категорії вічного. Цей діалог розгортається у площині драматичної лірики симфонії. Думки авторки поетапно вибудовуються в часо-

просторі, мають продуману драматургічну логіку розвитку в наскрізній ідеї твору. Основна концепція твору укладається у композицію з п'яти частин симфонії, які розташовані у певній послідовності і виконуються аттаса, що дає підстави слухачеві сприймати твір як єдину велику одночастинну побудову, подібну до поеми. Кожна із частин симфонії має жанровий контраст і їх слід розглядати як стадії єдиного наскрізного драматургічного розвитку.

Авторка орієнтується на такий принцип формотворення, який В. Задерацький називає «континуальною еволюційністю». Синтаксична відокремленість фаз симфонії сприяє їх чіткому сприйняттю *initio-motus-terminus*. Також слід сказати, що симфонія має арочне обрамлення, тематично укладено у створенні образу тиші.

Образ тиші у філософській концепції симфонії посідає особливе значення. Цей образ сприяє цілісності твору. З тиші народжуються перші звуки симфонії, у тиші й розчиняється останній акорд твору.

Феноментиші є унікальним й володіє особливою специфічною універсальністю. Як відомо, у сучасному мистецтві ХХ-ХХІ ст. тиша проявляє себе як метафора з багатовіковою історією. В останнє десятиліття явище тиші набуло ще більш велике та складне семантичне значення. Відомий мистецький досвід осягнення тиші сягає даних часів і міститься в трактатах представників містичних філософських і релігійних течій. Сприйняття та осмислення тиші в різних духовних практиках мають подібні ознаки й спільні риси. Так, найчастіше, тиша трактується як символ Божественного, присутність незримой істини, є метою духовного сходження, містить позитивний сенс. Тиша є синонімом умиротворення, споглядання, спокою, цілісності та гармонії.

У християнській традиції тиша зустрічається в духовно-молитовній практиці ісихазму (Ісихазм – від греч. *συχία* – «спокій, безмовність») – стародавня традиція духовної практики. Це явище було поширене серед таких її представників, як Макарій Єгипетський, Антоній Великий, Єфрем Сирий, Гр. Палама), яке відклало свій відбиток і на розвиток культури. Так, впливом ісихазму перейнято мистецтво творців Стародавньої Русі. Відлуння його зустрічаються в іконописі («просвітлене безмовність» А. Рубльова). Важливе місце займає у філософській думці (Григорій Сковорода, «філософія серця» Памфіла. Юркевича), а також у сучасному музичному мистецтві. Зовсім не випадковим є звернення багатьох сучасних українських композиторів до християнської традиції й до феномену тиші й у наш час (Є. Станкович, В. Польова, Л. Дичко, В. Сильвестров, Ю. Іщенко та багато інших композиторів). Особливо помітно це йде у русі тенденції кінця ХХ поч. ХХІ ст.

Тиша сама по собі нейтральна. Як зазначає Є. Назайкинський [5], в залежності від контексту, мова може йти в одному випадку про реальну тишу, первофеномен тиші, в іншому – про її штучного «двійника», художній образ, в третьому – про композиційний засіб, фактори експресії тощо.

Питаннями музикознавчого вивчення цього феномену займаються такі українські дослідники як: Н. Герасімова-Персидська, Є. Зінькевич [2], С. Тишко [6], Н. Вишинська [1]. Також феномен тиші розглядається у статтях С. Савенко, М. Нестеевої, Г. Луніної та інших дослідників.

У симфонії Карпенко цей образ тиші здобуває індивідуальне втілення. Композиторка трактує тишу, як момент занурення в самого себе, як момент діалогу між людиною і власною душею. Формування образу тиші починається вже у вступі

симфонії.

На тлі квартово-секундових співзвуч у тремоліруючих струнних на *PP*, після тихих, ледве чутних ударів дзвонів, у тиші, дуже боязко й несміливо вимальовується ніжно-сумна мелодія соло альтя (тт. 11-14). «Дивлюсь – вилетіла зірка, вона лине додолу. Яка дивна зірка ...» – це перша репліка Душі (тт. 15 – 21), що молиться в тиші – соло сопрано. Порушуючи медитацію молитви, в партіях дерев'яно-духових інструментів оркестру з'являються тривожні інтонації-підголоски (тт. 21-23), які малюють образ схвильованості та подиву. У партію сопрано проникають паузи, тріолі і шістнадцяті тривалості. Хроматика, квартово-тритонові стрибки надають мелодії тривожного характеру й ламаного обрису. «А вона навкруги в'ється і тремтить, і плаче, як рідна мати. Стигла кров! Ї оточує стигла кров!» (Тт. 33-40). Музика виявляє семантично-вербованого тембру.

Синкоповані квартово-секундові співзвуччя у струнних, удари литавр і висхідні хроматичні інтонації шістнадцятками у духових інструментів призводять до першої кульмінації першого розділу симфонії (тт. 41-44). Вторгненням незвіданого порушено спокій Душі, молитву змінює страх і переляк. Момент кульмінації є початком наступного епізоду симфонії.

Величні та стримані кроки мелодії в помірному темпі (*Moderato*), тремоло струнних і *tutti* всього оркестру на *ff* сприяють показу значущості Вічного Начала. Йому присвячений увесь другий епізод. Набирає голос читця (бас) «Ти зараз перед Великим Оком!» (Тт. 52-55). «Молися! Молися! І зірка буде твоєю, Великою зіркою Вічного Життя!». Хроматичні пасажі тріолями і шістнадцятками у струнних та дерев'яно-духових інструментів, удари литавр і мірна хода квартових гармонійних співзвуч відтворюють стан страху і трепету перед гласом.

Авторка по-своєму трактує основну думку Євангелія. За змістом Карпенко, Зірка – це дихання Творця та символ порятунку Душі. Порятунок полягає в отриманні Життя Вічного, яке настане після смерті. Одним із шляхів отримання вічного життя є молитва. Тільки постійна та безперервна молитва тривалістю в життя може привести до спасіння.

Завдяки ферматі на цілій паузі (т. 99) і знову занурення у тишу визначають початок наступного розділу симфонії *Moderato* (т.100). «Навкруги велика тиша, велике і незбагненне сяйво ...». Молитва Душі і споглядання прекрасних образів Тиші. На фоні звучання великих тривалостей у струнних інструментів у тиші, немов з далека, чутні ніжні репліки арпеджіо квартових співзвуч у арфи (т. 102, 104). Ніжне звучання дзвонів і вібрафона (тт. 106-108) підкреслюють появу нового образу, який асоціюється з Божественною Тишею, дівочою чистотою. Душа набуває символу зірки та зливається з Зіркою в єдине ціле. Партію сопрано посилює декламація, терції та секунди, а також тріольні тривалості і восьмі паузи. Вже немає тієї схвильованості та напруженості. Досягається бажане душевне заспокоєння: «Я відрікаюся, відрікаюся від темряви ... Треба знищити своє сяйво заради великого Світу». У партії дерев'яних духових інструментів на *P* виникають хоральні співзвуччя цілими тривалостями – це образ Літургії (тт. 125-134), символ возз'єднання з Господом. Слова гласу «Заради Великого Всесвіту! Заради Великого Серця! Заради Великої тиші!» стають кульмінаційними в даному розділі симфонії.

Яскравим контрастом у швидкому темпі *Allegro* з перемінним розміром (5/4, 4/4, 2/4, 4/4) сприймається наступного епізод (тт. 155-182), що знаменує

початок II частини симфонії. Пунктирний ритм, тріолі, тремоло струнних і литавр, стрибкоподібна мелодія у вокальній партії і в партіях дерев'яних духових інструментів, все це створює образ тривоги та сум'яття, вносить внутрішню напругу та конфліктність. Цей стан підкреслюють слова сопрано у тексті «Напружую шкіру і рвуся, на теплі шматки струмків!» (Тт. 171-173). Авторка ніби намагається осмислити важливі для себе питання: що ж робити? – Коритися або протестувати? Завжди є вибір, але який шлях є правильний? Що обрати? Як бути далі? І знову звучить голос чтеця: «Досить мороку! Досить тремтіння! Тепер мій час! Час Великої мудрості і Величі!» (Тт. 212-217). У партії басового кларнету з'являються інтонації, викладені чвертками, що просуваються квінтовими інтервалами, немов зображують помірну та впевнену ходу (тт. 207-210), підтримуючи голос чтеця. На фоні тремоло струнних звучить пророкуючий та впевнений голос басу: «Тебе врятує великий Спокій. Земля і Небо зійдуться ...» (тт. 220-224). Ці слова підкреслюють момент кульмінації в розділі *Andantino*, а сам розділ набуває кульмінаційне значення у II частині симфонії.

Пульсуючі акордові співзвуччя, викладені шістнадцяти тривалостями в партіях дерев'яних духових інструментів, тремоло литавр і струнних, удари великого барабану на сильну долю такту в розмірі 4/4 завершують монолог басу (тт. 240-245). Розділ *Andante* є останнім в II частині симфонії. Квартово-терцового співзвуччя цілими і половини тривалостями на *PP* у партіях струнних (тт. 246 – 265), удари дзвонів і спокійний голос чтеця-соліста завершують II частина симфонії.

Подальший розвиток симфонії переходить у площину наступної частини. Вся III частина симфонії це своєрідний монолог Душі. Композиційно ця частина вибудовується із трьох розділів: *Andante*, *Allegretto* і *Moderato*. Образи тиші, споглядання і умиротворення наповнюють зміст третьої частини симфонії. На фоні засурдинених акордів у струнних, з ніжними переливами звуків арфи і дзвіночків, виникає перша репліка Душі (тт. 273-275). Мелодія партії сопрано набуває висхідної побудови з секундових і терцових інтервалів. Соло скрипки, звучить у діалозі з партією сопрано, на фоні тихих співзвуч флейти і кларнету, створюючи образ чистоти і захоплення новим станом: «Дихання відрізняється від тіла лише кригою ... але ця крига є теплою ...» (тт. 277-281). Немов емоційний сплеск, викликаний незвичністю новим станом Душі, виникає наступний розділ III частини симфонії (тт. 289 – 293). Розділ *Allegretto* (тт. 289-293) стає кульмінаційним і контрастним по відношенню до обрамлення його розділів *Andante* і *Moderato*. Слова партії сопрано «Хапаю світ за фарби і ковтаю перлину ночі!» (Тт. 290 – 292), котрі схвильовано звучать у швидкому темпі, у супроводі висхідних хроматичних пасажів у струнних і дерев'яних духових інструментів на *ff*, тремоло литавр й удари великого барабану – все це створює картину тривоги та страху, але лише на якусь мить. Це, свого роду, останній виплиск сумнівів і страху, звільнення від мирського та гріховного, яке обтяжує і не відпускає. Дійшовши до кульмінації, розвиток музики раптово обривається. В тиші починається звучання наступного розділу III частини симфонії (тт. 294-331) – *Moderato*, який повертає спокійний й умиротворений стан: «І знову розливати у стиглих і солодких чарах» (тт. 297-299). Легкість і прозорість вишуканої музичної тканини, яка начебто «дихає» і «переливається» ніжними пастельними фарбами звучання. Низхідна послідовність терціями в партії вібрафона, яка звучить на фоні арпеджіжованих співзвуч арфи, довгих звуків у струнних інструментів і ніжних звуків дзвіночків (тт. 311-319) малює

картину сум'яття: «Я неначе та сама небесна фарба й хочу пофарбувати собою те, що раніше не встигла» (тт. 320-326) – партія сопрано дещо змінила свої обриси. Мелодія вокальної партії стає більш плавною і декламаційною. Вже немає різких діссонантних інтервалів, хроматики та стрибків. загальний рух мелодії висхідний, що зображує ніби поступове сходження до неба й розчинення в ньому, розчинення в тиші.

Подальший розвиток драматургії музичної тканини продовжується в наступній IV частині симфонії, яка вибудовується у чотирьох розділах: *Andantino*, *Moderato*, *Moderato*, *Allegretto*.

На фоні мелодії в партії литавр, що звучить в унісон з віолончелями і контрабас, спокійно і велично лунає голос тцеця: «Тремтїть і кайтеся, Розкаяння буде вічним!» (Тт. 338-343). Перший розділ *Andantino* (тт. 332-383) IV частини симфонії набуває маршового характеру. Цьому сприяє чотиридольний розмір, акцентовані сильні частки в такті, барабанний дріб, пульсація четвертними тривалостями, а також використання повної групи мідних духових інструментів. Музичний розвиток даного епізоду призводить до логічної кульмінації і завершення (тт. 353-355, тт. 376-383).

Контрастом вступає наступний розділ *Moderato* (тт. 384 – 413). Це сфера роздумів Душі: «Вік и Вічність ... наче два нерухомі дзвони ...» (тт. 484-488). Симфонічна тканина стає прозорою, інтонації партії сопрано, прикрашені дзвоном дзвіночків, переплітаються в діалозі зі солюючою скрипкою, створюючи питання-відповідь, це свого роду міркування на тему «Вічність». На словах: «... І дихання становиться мов молитва ...» (тт. 399-404) ледве чутно, в партіях струнних інструментів з'являється рівна пульсація тріолями, що символізує биття серця. Без тривоги, без будь-яких стресів, розмірено і спокійно б'ється нове серце Душі (тт. 399-402). Розвиваючись, пульсуючі тріолі переростають в мелодію, яка піднімається все вище й вище. І на піку кульмінації бере свій початок наступний епізод IV частини симфонії *Moderato* (тт. 414 – 437). «Прийдіть до Всесвіту! Врятуй Світанок!» (тт. 423-426) – голос басу звучить на фоні тремоліруючих струнних і литавр. «Велика тепла ніч! Велика Світла и гучна ніч!» (тт. 432-437) – великі чудеса здійснювалися вночі: вночі народився Бог, вночі Бог воскрес. Образ ночі трактується автором як час особливого таїнства й великого пророцтва.

Наступний розділ *Allegretto* (тт. 438 – 476) стає кульмінаційним у IV частині твору. Він малює картину катарсису та переходу Душі у велику Вічність, де вічність, за словами авторки, стає нагородою за каяття. Інтонації партій дерев'яних духових і струнних інструментів, начебто, нагадують розмах величезних крил і зліт у Нескінченність – на думку самої композиторки. Момент кульмінації підсилено партією сопрано, де на слова «Вони все дзвонять! Вони все дзвонять!» (Тт. 473-476) звучить тутті всього оркестру і передзвін дзвонів, символізуючи торжество світла та Вічності.

Завершальною V частиною всього твору слід вважати епізод *Andantino* (тт. 477 – 611). Це підсумок всієї драматургії симфонії. На тлі тихих акордів, викладеними довгими звуками струнних інструментів, в партіях валторн з'являється пульсація чверток, тремоло у струнних інструментів і звучання голосу тцеця на словах: «Все закінчиться колом! великим всесвітнім колом» (тт. 480-483). Поступово наростаючи, звучність всього оркестру, за допомогою оркестрової динаміки призводить до

туттійної кульмінації п'ятої частини симфонії (тт. 498-504). Наступний епізод – це розчинення Душі у Великому Всесвіту: «... я змішуюся фарбами и пливу!» (Тт.517-519). «І я – Це вже не я. Я частина того світу.» (Тт. 531-534). Пройшовши шлях очищення і зльоту, Душа отримала нагороду – це Вічність. Важливе значення набуває занурення в стан тиші, в теплу і ніжну тишу, яка огортає все собою. Тиша стає результатом шляху очищення. І немає більше тривоги і скорботи, ні горя, ні страждання, тільки ніжна і спокійна тиша. «Яке тепле коло, Тільки тепла ніч ...» (тт. 597-560). Флажолети струнних інструментів, тихі співзвуччя дерев'яних духових на фоні тремтючих акордів арфи і повне розчинення у образі тиші, як молитви, як особливого душевного стану, завершують симфонію.

Образ тиші обрамляє симфонію, вимальовуючи значення концентричного кола концепції всього твору. Але тиша трактується авторкою у двох станах: перший стан тиші у молитві, з невпевненістю і тривогою в серці. Пройшовши шлях прощення й очищення, Душа знову повертається у тишу, і тут з'являється другий образ тиші – це вже абсолютна, небесно-чиста тиша, як підсумок, як результат усього духового шляху.

Таким чином, за допомогою цілісного аналізу твору, була зроблена спроба розкрити духовний аспект концепції вокальної симфонії «Упокорення», який безпосередньо вплинув на обрані композиторкою засоби музичної виразності та загальну будову музичної тканини.

Аналіз вокальної симфонії також показує, що вона йде у руслі тенденцій сучасності. Обрані композиторкою проблеми розуміння та важливості значення духовності в людському житті були актуальними раніше і також залишаються актуальними і у сучасні часи.

Релігійні переживання, релігійні розуміння і релігійний досвід композиторки безпосередньо впливають на образну сферу, структуру та зміст даного твору.

Основною ідеєю в змісті симфонії також стає бажання та спроба Карпенко наблизити слухача до розуміння християнської духовності укладеної в покаянні і молитві, задуматися і осмислити весь сенс людського існування.

Може часами «перехлест» емоцій та почуттів у змісті симфонії, це дуже характерно для молодих композиторів, але показовим є те, що композиторка торкнулася аспекту духовності на даному етапі творчих пошуків.

Образ тиші, який в даній симфонії набуває значення умиротворення, споглядання та спокою, продовжує свій розвиток далі в таких інструментальних творах композиторки, як «Візерунки на воді» для кларнету та струнного оркестру, а також у альтовому концерті.

Подальшим перспективним напрямом дослідження вбачається виявлення співвіднесення композиторського стилю Катерини Карпенко в її вокальній та інструментальній музиці, розкриття особливостей її авторської музичної мови та індивідуальності.

Література

1. Вышинская Н. Зарождение образов света и тишины в ранних романсах
2. М.П. Мусоргского / Н. Вышинская // Київське музикознавство : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 35. – С. 230–240.
3. 2010. – Вип. 35. – С. 230–240.

4. Зинькевич Е.С. Музыка как молчание / Е.С. Зинькевич. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа :<http://jgreenlamp.narod.ru/muzykamolchanije.htm>
5. Ильин Е.П. Эмоции и чувства / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2001. – 752 с.
6. Михайлов М. К. Стиль в музыке / М. К. Михайлов. – Л. : Музыка, 1981. – 288 с.
7. Назайкинский Е. Звуковой мир музыки / Е. Назайкинский. – М. : Музыка, 1988. – 254 с.
8. Сафронов А.Г. Психология религии / А.Г. Сафронов. – К. : «Ника-Центр», 2002.
9. Тышко С.В. Образ Фаворского света и процессы стилеобразования в операх
10. М. Мусоргского / С.В. Тышко // Музыкальная культура христианского мира : Материалы международной научной конференции : сб. статей. – Ростов-на-Дону
11. Холопова В. Н. Формы музыкальных произведений / В. Н. Холопова. – СПб. : Лань, 2001. – 496 с.
12. Цуккерман В. А. Анализ музыкальных произведений / В. А. Цуккерман, Л. А. Мазель. – М. : Музыка, 1967. – 749 с.

Мартинюк А.К.

кандидат мистецтвознавства, професор кафедри музичного виховання і хореографії Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б.Хмельницького

Аліксійчук О.С.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

СКОРОХВАТОВА ВАНДА ВІКТОРІВНА – ВИДАТНИЙ ДІЯЧ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ І КУЛЬТУРИ ПОДІЛЛЯ

Доля обирає нас чи ми обираємо долю – питання далекі не риторичне, й у кожного відповідь напевне своя. Найлегше, найпростіше здатися на її милість і чекати, коли ж воно прийде, таке потрібне нам, людям, щастя, омріяний успіх, достаток. Можна слухняно пливати за течією, а в разі якоїсь невдачі, зупинки, поразки в усьому звинуватити її: така вже, мовляв, моя доля, не судилося стати її улюбленцем.

Та як тут при нагоді не згадати Бориса Олійника: «Уже таки дотямити пора, що тільки той стає обранцем долі, хто сам її, як воїн, обира!». І не без задоволення можна констатувати: серед жінок багато таких «воїнів» котрим до снаги стати обранцями долі, серед жінок багато таких, котрим усміхається доля. Всі вищесказані слова стосуються красивої, елегантною, інтелігентною, розумною, мудрою, комунікабельною жінки, яка заслужила тієї усмішки долі завзятою працею, прагненням бути кращою в усьому, за що в своєму житті бралася. Ці слова присвячено Скорохатовій Ванді Вікторівні завідувачу відділом фортепіано, голові циклової комісії, викладачу Кам'янець-Подільського коледжу культури і мистецтв.

Не кожен вчитель, може користуватися таким авторитетом, повагою серед колег, учнів, і просто людей як Ванда Вікторівна. На особливому високому рівні її знали в районі, області і навіть по всій Україні.

Ця енергійна, працелюбна, творча й завжди приваблива жінка з'явилася на світ в місті Кам'янець-Подільській Хмельницької області 3 жовтня 1930 року.

По-особливому вражає надзвичайне бажання вчитися й пізнавати все нові й нові вершини науки, адже закінчила у 1948 році музичну школу (кл. фортепіано Л.Кузікіна), спеціальну музичну школу для обдарованих в м.Литкаріно Московської області (ця школа прирівнюється до музичного училища).

Однак невгамовне бажання отримати від життя все, що під силу цій розумній, ерудованій вчительці, не дозволило їй зупинитися на досягнутому. Тому прагнучи почуватися перед будь-якою аудиторією не просто вчителем, але й обдарованим і не повторним оратором, Ванда вступає до Київського державного педагогічного інституту іноземних мов, який закінчила з червоним дипломом у 1954 році. Їй пропонували навчатися далі у аспірантурі і запрошували на посаду викладача у даному вищому навчальному закладі. Але життєва дорога привела Ванду до її рідного міста де з 1 вересня 1960 року вона почала працювати викладачем фортепіано в Кам'янець-Подільському училищі культури, у який педагог йшла із задоволенням, бо там на неї

Лекція-концерт у будівельному технікумі

з нетерпінням чекали студенти, щоб поспілкуватися перед уроками. А після уроків, як згадувала Ванда Вікторівна, ніхто не йшов додому, бо всі чекали, що почують новинки музичної культури, послухають музичні записи тощо.

З 1961 року по 1986 рік очолювала предметну комісію фортепіано. Зуміла створити дружній, відповідальний колектив, котрий завжди приймав активну участь в пропаганді музичного мистецтва.

Високо цінуючи неперевершений ораторський талант Ванди Вікторівни у 1985 році її було включено в склад екскурсодів, які зустрічали та знайомили з містом та областю міністрів сільського господарства РСРС. Вона відповідала за представників з Латвії, Литви, Естонії, Вірменії, Казахстану.

Двічі була обрана депутатом міської Ради 9 та 10 скликання 1963, 1965 рр. Також працювала керівником спілки «Знання».

Скорохватова В.В. майстерно володіла сценічною мовою. Вона вела велику організаційну, виховну роботу зі студентською молоддю, уміла згуртувати навколо себе студентів і колег. З її ініціативи було створено студентський гурток «Музична вітальня». А також Ванда Вікторівна неперевершено проводила лекції-концерти присвячені легендарним вітчизняним та зарубіжним мистецьким діячам: Т.Шевченку, М.Леонтовичу, С.Єсеніну, І.Баху, Л.Бетховену, Ф.Шопену, А.Вівальді та багатьом іншим. Вона наче «гіпнотично» впливала на публіку, яка заворожено слухала її натхненну промову, ілюстровану музичними зразками. Слухачі були вражені непомітним плином часу. Хотілось слухати ще і ще... Слава про незвичайні лекторії поширилась по місту і за його межі. На ці заходи приходила така кількість людей, що не вистачало стільців і люди слухали стоячи. Крім училища культури Ванду Вікторівну запросили проводити подібні лекції-концерти у будівельному технікумі

Лекція-концерт у будівельному технікумі

та на ВДНХ у Києві у 1970 році.

Ванда Вікторівна була вродливою, елегантною, яскравою, фотогенічною, творчою, артистичною. Завдяки цим якостям у 1975 році їй було запропоновано знятись у фільмі «Стара фортеця», де вона блискуче зіграла роль – дружини губернатора.

Дана роль шляхетної дами їй далась легко, тому, що Ванда Вікторівна також належала до старовинного шляхетного польського роду Рачковських, який володів гербом Гоздава. Гоздава – родовий герб, яким користувалися більш, ніж 200 шляхетських родів Білорусії, України, Литви і Польщі. Відомий з початку XIV століття. Герб виглядав так: на червоному полі зображення двох срібних лілій повернених вгору і вниз, які закріплені золотим перстнем. Клейнод – у верхній частині з короною зображено такі ж лілії на павичевому хвості. Існували варіанти герба: з п'ятьма страусиними пір'їнами, з поділенням на дві частини щитом, де у верхньому срібному полі — лілія чорного кольору, а в нижньому, чорного кольору — срібна лілія.

Цей герб було даровано у 1077 (1090) році королем Владиславом I шляхетному лицарю Христиану з Гоздави за хоробрість на полі бою. Лілія символізувала благородний шляхетний стан, а павичеве пір'я в нашоломнику – мудрість. Носії цього герба прибули до Польщі з Угорщини в столітті XIV, так як в той час там правила Анжуйська династія з аналогічним гербом. Схожий герб був на печатках великого магістра Германа фон Зальца з Саксонії.

Все своє життя ця мудра жінка, неперевершений педагог присвятила студентам, їх вихованню й розвитку в них творчих здібностей, артистичних даних, підвищенню їх інтелектуального рівня. І робила це залюбки, натхненно, ніколи втомлюючись і не нарікаючи на труднощі в роботі. Переконливими аргументами її плідної праці з учнями служили численні виступи на концертах, позакласних заходах.

Її творчу працю завжди помічали відзначаючи нагородами. Зокрема, за багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у справу підготовки фахівців культури була нагороджена: медалями – «За доблесний труд», «Ветеран труда»; грамотами та подяками «Міністерства культури і мистецтв України», «Обласного управління культури», «Міської Ради та Республіканського Комітету профсоюзу робітників культури» тощо.

Грамотна й розумна, культурна й порядна, інтелігентна, уважна до кожного й завжди стримана, Ванда Вікторівна і в учнях цінувала подібні риси, а особливо – скромність, чесність, потребу знань.

СКОРОХВАТОВА Ванда Вікторівна

Вона зуміла за своє життя прищепити любов до музичного мистецтва багатьом своїм вихованцям, які після закінчення училища вступали до інститутів, університетів, консерваторій та інших навчальних закладів. Зараз її випускники успішно працюють у різних сферах, пам'ятаючи свою натхненну вчительку. Серед них: А. Мартинюк (кандидат мистецтвознавства, професор), І.Маринін (кандидат педагогічних наук, професор), О. Аліксійчук (кандидат педагогічних наук, доцент), І. Нетеча (директор хорової школи), М. Мельник (заслужений працівник культури України), В.Поян (депутат Верховної Ради Криму) та багато інших.

Віддавши багато років благородній справі навчання й виховання молоді, Ванда Вікторівна завжди з гордістю говорила про них: «Це мої учні, це мої діти!». І для них вона залишилася

людиною з великої букви. Навіть тоді, коли посипав іній її волосся, вона залишалася енергійною, завзятою, працьовитою.

Ванда Вікторівна часто говорила, що вона щаслива тому, що музика – її мрія і любов. Кожного разу, як чула теплі овації залу коли її учні виступали – відчувала себе неймовірно щасливою. Вона вважала це благословенням небес, винагородою за всю важку і титанічну роботу.

Її бентежила доля традиційної народної та класичної музики. Скорохватава В.В. говорила, що світ мистецтва, як ярмарок пихатості, де люди борються за славу і багатство. Іноді ця боротьба дуже жорстока. Це бентежило її, тому, що відчувала себе безсилою щось змінити. Вона не була проти сучасної естрадної музики. Сама майстерно виконувала джазові твори та композиції сучасних музикантів, а також розучувала їх із своїми студентами. Вона була проти демонічної та істеричної музики, яку порівнювала з дешевою мішурою, яка наповнила ринок. Її засмучували виступи, в яких співаки виходили на сцену з розпатланим волоссям, непристойно жестикулюючи, у неестетичному одязі, викрикуючи пусті слова, кидаючи мікрофони та музичні інструменти на підлогу. Саме тому їй хотілося відновлювати і підтримувати інтерес молодого покоління до традиційної та класичної музики за допомогою семінарів, лекторіїв, тематичних вечорів.

Ванда Вікторівна – видатна викладачка фортепіано яка присвятила своїй роботі майже все життя, вважала, що хороший музикант повинен: мати високі моральні засади; багатий життєвий і соціальний досвід; бути обдарованим; музиканту необхідно старанно вчитися і тренуватися; необхідно подолати «нудьгу», у міру того, як він або вона розучує і практикує ноту за нотою, що для декого може бути

«нудним» заняттям; розуміти і уміти застосовувати різні методи виконання, знати, як саме правильно виконувати той чи інший музичний твір; якщо дозволяють умови, продовжити подальше навчання у вищому музичному закладі; мати глибокі і систематичні знання в області музики, такі як історія і теорія музики, гармонія, сольфеджіо.

Вона зазначала, що практичні навички виконавця повинні витримуватись в найдрібніших деталях його виступу – від виходу на сцену, до самого виконання, і виходу зі сцени. У хорошого виконавця повинен бути елегантний і приємний зовнішній вигляд. Він повинен вкласти все своє серце у виконання музичного твору. Виконавець повинен демонструвати уміння контролювати свій виступ відповідною поставою.

Змінювалися програми, входили в моду і виходили з неї різні методи і прийоми, але незмінною залишалася її позиція: вона добросовісно й безвідмовно працювала, «віддаючи своє серце дітям», навчаючи їх бути щирими й порядними.

Для молодих педагогів Ванда Вікторівна склала мудрі заповіді (з відомих крилатих фраз) для успішної педагогічної роботи:

- *Закохайся в свою роботу – і тоді ніщо не заважатиме тобі плідно працювати.*
- *Завжди будь привітним – і світ посміхнеться тобі.*
- *Не будь зверхнім – і зможеш стати лідером між людьми.*
- *Умій вимагати й прощати.*
- *Вір у здібності кожного учня.*
- *Будь компетентним – і будеш упевненим.*
- *Прагни вдосконалення щомиті – і зможеш виховати особистість.*
- *Вір, що кожного учня можна навчити, тільки для цього потрібен час.*
- *Перетвори процес навчання на радість.*
- *Будь для учня не взірцем, а супутником, тоді він зможе перевершити тебе.*
- *Роби велике, не обіцяючи великого.*
- *Вчительство – це і мистецтво і праця.*
- *Спочатку треба пробудити душу в дитині, а потім шліфувати розум.*
- *Вчитель виведе в дорогу і прийде на допомогу.*
- *Не помиляється той, хто нічого не робить.*
- *Учитель не той хто вчить, а той у кого вчать.*
- *Кожна дитина неповторна індивідуальність.*
- *Щоб мати право вчити інших, потрібно постійно вчитися самому.*
- *Не з предметом до дітей, а з дітьми – до предмета.*
- *Зумій запалити іскорку творчості, бажання, навчи працювати точно й акуратно – поженеш подвійний успіх, щастя творчої співпраці.*
- *Вміння знаходити обдарованих та здібних дітей – талант, вміння їх вирощувати – мистецтво. Але найважливішим є любов до дитини!*
- *Учитель – музичний інструмент, який творить мелодію людської гармонії, що впливає на душу людини.*
- *«Сильним, досвідченим стає педагог, який вміє аналізувати свою працю»*
(В.Сухомлинський).
- *«...Віддай людині крихітку себе. За це душа наповнюється світлом...»*

Л.Костенко.

У 2009 році перестало битись серце Скорохватової В.В. Але пам'ять про цю видатну жінку продовжує жити. Постать Скорохватової Ванди Вікторівни стала знаковою у музичному мистецтві не тільки Поділля, але і України. Джерелами її музично-педагогічної творчості були: вплив родинного оточення та естетичне світосприймання, прилучення до культурних джерел, що у поєднанні з любов'ю до учнів, талантом педагога створило основу для її плідної діяльності.

Вона володіла унікальними людськими та професійними рисами: безмірною добротою, відсутністю егоїзму, новаторством, оригінальністю, високим фаховим рівнем, яскравим талантом, нескінченними творчими можливостями – що відмічали студенти, колеги, друзі. Ці риси були притаманні справжній високоповажній музичній леді, провідному Педагогу, гордості Поділля, Людині, якій вдячні всі кому пощастило її знати за досвід, талант, спілкування, людяність, сердечність.

ЗНАКОВОСТЬ КАК СПЕЦИФИЧЕСКОЕ СВОЙСТВО КНИЖНОЙ ИЛЛЮСТРАЦИИ

Ключевые слова/ Keywords: знак, иллюстрация, искусство книги, иконичность, индексальность / sign, illustration, Art books, iconicity, indexical.

Явление книги для человека непременно связано с ее коммуникативной функцией, которую выполняет и иллюстрация. В двадцатом веке иллюстрация (чаще всего изобразительная), трактуемая посредником и помощником в передаче образов литературного произведения читателю, практически всегда становилась во главу определения состоятельности выходящей в свет новой книги. Обособление иллюстрации как вида искусства с ее непосредственным воздействием на читателя вызвало массу проблем, как в отношении ее самой, так и в отношении книги в целом.

Закономерно возникли вопросы о терминологическом определении иллюстрации, ее сущности и отличительных признаках иллюстрационного изображения и гравюры от другого вида искусства. Глубоко и эмоционально обсуждаемая в двадцатом веке тема: «Нужна ли книге и литературному произведению художественная иллюстрация?» до сих пор находит продолжение в современных исследовательских материалах.

Понятие иллюстрации, не смотря на более чем вековую «практическую» традицию, развивалось постепенно, и в двадцатом веке нашло отражение во многих трактовах.

Одна из них – буквальный перевод с латинского как *освещение* долгое время являлась отправным пунктом при создании книги, и до сих пор имеет поддержку в среде современных художников. Освещение как пояснение, конкретный пример, изобразительный комментарий, освещение не конкретного, а «подразумеваемого», переложение или претворение всего образного строя литературного произведения средствами изобразительного искусства.

Другая характеризовала иллюстрацию как *наглядное изображение*, описание, разновидность искусства, в основном художественной графики, имеющая своим назначением образное пояснение (и отчасти дополнение) текста, отличительными свойствами которой стали обусловленность содержанием и важнейшими особенностями литературного произведения, органическое участие в художественном оформлении книги.

Индивидуальные (созданные художниками и исследователями, на основе практического опыта, теории искусства и критики) определения сущности иллюстрации еще более содержательны, хотя большинство их направлены, скорее, на характеристики ее изобразительной стороны, вмещающей пространство литературного смысла и пластически включаемой в материальную и структурную игру книжного организма.

Д.С.Бисти говорил об иллюстрации как приглашению к размышлению читателя над текстом и его приобщению через нее к изобразительному искусству.

О.Г.Верейский обозначал ее важнейшим элементом оформления книги как единого организма, помогающей читателю воспринять содержание книги в соответствии с замыслом автора. Рассматривал обязательное условие иллюстрации – ее художественность, выражение художником своего понимания идеи произведения, поиск композиционного решения всей книги в целом, общую эмоциональную тональность, единство стиля.

Иллюстрацию образно характеризовал С.М.Бархин. «Иллюстрация в книге – как окна в доме. Они мне даже очень желательны. Иллюстрации – это как черты лица человека, с которым близок душой. Душа его – литература» [1].

Н.Е.Попов определяет иллюстрацию как импровизацию текста, своеобразный «ключ» к рукописи.

Иллюстрацию «толкователя» и рассказчика А.Г.Троянker предлагает только неискушенному читателю. Для него же она – оттенок восприятия, дающий толчок к переживанию.

В конце двадцатого века эти трактовки сложились в многоликую картину. Иллюстрация как изображение уже могла быть ассоциацией и «документацией» текста, дающей оттенки восприятия и позволяющей практически материально ощущать некоторые аспекты образа литературного произведения.

Разнообразие и вариативность практического воплощения иллюстрации и как следствие – ее определения породили множество проблем. Чаще всего исследуемыми были проблемы взаимосвязи слова и изображения, литературы и иллюстрации, правомерности ее (иллюстрации) существования. Однако постановка проблемы «нужности» иллюстрации «для...» варьировала от «книги» как объекта сворачивания и хранения информации до «литературного произведения».

Когда мы говорим о «нужности» художественной иллюстрации для книги как объекта сворачивания и хранения информации, то возникают вопросы, скорее, взаимодействия художественно – идейных внутрикнижных визуализированных образований – вербального и иконического материалов, имеющих свои свойства, условия воплощения и взаимодействия.

Вопрос о необходимости художественной иллюстрации к (для) литературному произведению, то на первый план выходят проблемы стиля и сюжета. Понятие образа книги как искусства включает в себя решение всех перечисленных выше вопросов и проблем.

Существуют разные подходы к решению проблем иллюстративного искусства. И все они укладываются в некую логическую систему. Одни художники и исследователи исходят из позиций обособления явлений (слова и изображения, литературы и иллюстрации) друг от друга и от книги как способа и объекта их воплощения. В этом случае выводы весьма неутешительные и заключаются в более чем вторичности, вообще ненужности иллюстрации для литературного произведения.

Другие рассматривают сущность иллюстративного изображения исходя из поэтапного процесса (творческого акта) его создания – изобразительного воплощения литературного произведения в книге. Здесь иллюстрация всегда вторична, ибо она (и повествовательная, и ассоциативная) исходит из образов литературного текста.

Иная исследовательская позиция позиционирует литературу (слово) и иллюстрацию (изображение) как равноправно воплощаемые элементы в книге и для книги.

Извечная проблема разделения и соотнесения слова и изображения основывается, прежде всего, на разнице словесно – логического и наглядного мышления. Причем наглядное мышление, по З.Фрейду «мышление в картинах», возникло раньше, чем словесно – логическое. Развитие человечества, его культурное и научное наследие показало, что наглядное мышление в некоторой степени утрачивается, или, скорее, трансформируется, выходит на новый уровень, чем и осложняется процесс комплексного восприятия абстрактных и оптических признаков действительности неподготовленному зрителю – читателю.

Явлением, которое «заставляет» взаимодействовать оба мышления для получения информации еще при возникновении письменности стал *знак* с изначальным специфическим условием синкретичного восприятия в нем визуального и содержательного аспектов. Б.Я.Мисонжников в качестве примера приводит старинные буддийские памятники, которые в этом случае «...были рассчитаны, прежде всего, на содержание графики букв: информация черпалась с двух уровней – от внешних и внутренних раздражителей» [2, с.188].

Совершенно правомерно, что письменность формировалась на основе отражения реалей предметного мира (по В.Н.Ляхову – отражений реалей жизни). Именно так особое значение приобретала коммуникативная способность знака, передаваемая на уровне внешнего подобия. Протописьменности строились целиком на использовании иконических знаковых образований. В них, наряду с материальными предметами в роли знаков использовали и упрощенные, схематизированные рисуночные композиции. В древнейшей крито – микенской цивилизации существовали пиктографические знаки, которые вначале были представлены исключительно в рисуночном облике и лишь позже обрели форму более простых контуров. То же касается и древнеегипетской иероглифики, которая показывает этапы перехода от пиктографии – рисуночной коммуникации (не являющейся еще пока средством фиксации языка, а именно письменностью) – через идеографическое письмо (тогда письменные знаки уже передавали семантику слова) к фонетическому письму. «Звук воссоздали в изображении» [2, с.189].

Именно на этом этапе произошло разделение: иконический знак (еще синкретичный), воссоздаваемый субъектом в качестве коммуникативного средства, развивается в двух направлениях – собственно как иконический знак и как знак письменный (символическое образование, в котором связь между означаемым и означающим условна, строится на сознательной договоренности).

Рождаются два абсолютно разных системных комплекса, с огромными возможностями каждого из них, активизируется их обособление. Но полного отъединения одной системы от другой произойти не может лишь потому – что они суть составляющие некоего одного. Ибо «...человек еще «помнит» об их родстве. В его сознании они обретают общую духовную основу» [2, с.190].

Книга как объект сворачивания и хранения информации в «постсинкретический» период содержит в себе и иконические, и индексальные образования. Однако жесткое, на первый взгляд, визуальное обособление двух системных комплексов

не означает их полного отделения. Их связь может реализоваться по – разному, и следует признать абсолютно справедливым суждение В.В.Новоспаского о том, что всегда «изображение и слово в книге наделены единым смыслом». Далее он поясняет: смысл раскрывается наиболее эффективно, если «одно средство информации (слово) не дублирует сигналов другого (изображения)», и «можно наметить, по крайней мере, три основных типа взаимосвязи между изображением и словом», а именно: когда «зрительный образ выполняет уточняющую роль, когда «слово уточняет смысл» или «когда визуальная и вербальная информация равноценны». [3, с.84]. В последнем случае между ними может быть прямая связь, когда смысл изображения непосредственно соприкасается со смыслом текста, но может быть связь и ассоциативная.

Поэтому вопрос: «Нужна ли иллюстрация (а она в этом случае выступает в качестве принципа визуализации информации) для книги (как объекту сворачивания и хранения информации, то есть прямой ее функции), возможно, не совсем корректен. Здесь иллюстрация выступает неотъемлемой ее частью.

Наиболее важной становится другая проблема – *проявления «знаковости»* в книжной иллюстрации (иконической информации) в «постсинкретический» период, ибо характеристики «знаковости» в искусстве иллюстрации двадцатого века часто меняли свое положение в иерархической лестнице средств создания художественного образа. В целом, эта проблема еще не исследовалась в полной мере. Само понятие знака очень редко выходило за сферу графического дизайна, искусства шрифта и области исторического изучения символики в изобразительном искусстве некоторых эпох. «Знаковость» в практическом понятийном аппарате вообще отсутствовало до конца двадцатого века.

Именно поэтому нужно сделать отступление для раскрытия сущности «знаковости», ее свойств и условий для нахождения точек соприкосновения с иллюстрацией и книгой в целом.

Знаковые образования имеют собственный понятийный аппарат, историю развития, структуру и классификацию. Конечно же, в отношении «возраста» знака, исследование его как феномена – приобретение современной культуры, ибо в древности знак являлся, прежде всего, синкретической частью средств выражения действительности и коммуникации.

Со временем знаковое образование приобретает множественность выражений, что предположило еще одно условное его разделение на, собственно, знак (например, геральдические изображения, эмблемы, знаки визуальной коммуникации, специальные обозначения в особых видах деятельности и т.д.) и изображения с потенциальными характеристиками «знаковости», чем и является иллюстрация.

В этом случае, если знаки делятся на иконические и индексальные, то понятие «знаковости» для иллюстрации заключает в себе некое пространство, потенциально содержащее все свойства всех видов знаков для обобщения, типизации и выражения информации. Для иконических свойств знаковости в иллюстрации наблюдается такое отношение визуального носителя к смысловому содержанию, когда осуществляется их полное совпадение. Иными словами, визуальное воплощение свойства иконической знаковости содержит в себе и передает собственное смысловое содержание, и поэтому при его восприятии не требуется специальной расшифровки информационного сообщения. Визуальное воплощение свойства иконической зна-

ковости чаще всего строится на принципах изобразительности. Сами термины «иконический» и «изобразительный» по своему смыслу указывают на две неразрывно связанные между собой стороны знака – быть изображением как визуальной моделью чего – нибудь (иконичность) и быть равным, одинаковым, подобным (изо-) отображаемому. Именно отсюда такая существенная степень *изоморфизма* (сходства по форме) с отображаемым в свойстве иконической знаковости.

В то же время это не означает, что содержание иконической знаковости по своей информационной емкости стремиться к полному изоморфизму. По своей знаковой природе изоморфизм является специфической формой *художественно – образной, композиционной организованности, выразительности, чувственной активности*, которые обеспечивают оптимальные условия для восприятия определенного смыслового содержания, его предметно – ценностной значимости. По этой причине визуальный носитель со свойством иконической знаковости (чем и является иллюстрация) хотя и сохраняет определенную изоморфность с отображаемым предметом, но при этом не является его полной копией.

Он представляет собой существенно трансформированную модель предмета, явления, которая выделяет, выявляет, образно представляет особую сторону смыслового содержания данного предмета и явления. При этом достижение выразительности изображения со свойством иконической знаковости всегда связано с установлением гармонического соответствия между *формой* организации визуального носителя, *смысловым содержанием*, и возможностью информационного «*повышения до типа*» [4, с.287] (изначальной информационной избыточностью отображаемого предмета, явления). Соразмерность этих трех компонентов и есть главное условие для восприятия иллюстративного изображения.

Свойство индексальной знаковости, не смотря на общие требования, имеет существенные отличия от иконического и чаще всего приписывается тексту. В самом знаке – индексе графическая структура носителя никоим образом не связана с передаваемым ею смысловым содержанием, т.е. между ними нет, не только какого – либо сходства, но и вообще (в современном состоянии) никакой формы зависимости. Сейчас их отношение, как правило, задается чисто искусственным путем. Чаще всего, оно устанавливается на основе «коллективной договоренности» субъектов коммуникативного процесса. Прямыми аналогами знаков – индексов являются буквы алфавита любого современного языка.

Однако если буквы становятся шрифтовым текстом литературного произведения в особой структуре воплощения – книге, то они приобретают некоторые признаки (правда, ассоциативного характера) иконичности. Примером этому могут служить акцидентные опыты Э.Лисицкого, отношение к шрифтовым знакам В.Фаворского и мнение о том, что книга достаточно иллюстрируется организацией текста и подбором гарнитуры шрифта. Последнее утверждение действительно правомерно, ибо сама графика букв (и печатных, и рукописных), их ритм в слове, строке, пропорциональные соотношения блока текста и страницы дают ассоциации об эпохе, стиле произведения, в целом о языковой стилистике писателя.

Художественная практика и исследовательские материалы художников книги двадцатого века явились выразительной основой для изучения свойства знаковости в книжных иллюстрациях. Конечно же, иллюстрация (как изображение) этого вре-

мени не являлась знаком как таковым. Но знаковость как свойство, отличительная и специфическая черта искусства иллюстрирования для книги – присутствовала. Она то актуализировалась, то уходила на второй план, освобождая место другим, зачастую далеко не «книжным» способам выражения действительности в иллюстрации.

Список используемых источников

1. Галерея искусств – Иллюстрация / автор сост. Ельшевская Г.В. – М.: Издательство «Советский художник», 1988. – 416 с.
2. Мисонжников, Б.Я. Феноменология текста. – С-Пб : Издательство С.-Петербургского университета, 2001. – 491 с.
3. Новоспаский, В.В. Фотография в книге. – М.: Книга, 1973. – 119 с.
4. Фаворский, В.А. Литературно – теоретическое наследие. – М.: Издательство «Советский художник», 1988. – 588 с.

ПОД- СЕКЦІЯ 5. Історія.

Білавич І.В.

викладач І клініки анестезіології і інтенсивної терапії Варшавського медичного університету

КОЗАЦЬКА МЕДИЦИНА ЯК СКЛАДНИК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Ключові слова: козацька медицина, здоровий спосіб життя, козаки, лікування.

Key words: cossack medicine, healthy lifestyle, cossacks treatment.

Попри наявність у науковій літературі комплексних досліджень козацької доби В.Антоновича, О.Апанович, Д.Багалія, В.Голобуцького, М.Грушевського, О.Гуржія, Я.Дашкевича, Я.Дзири, Д.Дорошенка, В.Дядиченка, М.Костомарова, І.Крип'якевича, В.Липинського, М.Максимовича, Ю.Мицика, О.Оглоблина, В.Сергійчука, А.Скальковського, М.Слабченка, А.Слюсарського, В.Смолія, В.Степанкова, В.Щербака, Д.Яворницького, А.Яковліва та багатьох інших, аналіз джерел свідчить про практичну відсутність серйозних розвідок такої сторінки в історії козацтва, як козацька медицина та традиції тіловиховання. Останній аспект, щоправда, українські наковці досліджують в аспекті козацької педагогіки (О.Губко, В.Задунайський, Є.Пристапа, В.Кузь, Ю.Руденко, І.Федоренко, М.Стецьмахович, ін.). Наразі маємо книгу «Козацька медицина» А.Пастернака [3], лікаря, фітотерапевта, поета, журналіста, у якій здійснена спроба схарактеризувати традиції козацької медицини. Інформацію про козацьку медицину знаходимо в академічному виданні «Українське козацтво: Мала енциклопедія» (Київ-Запоріжжя, 2002) [7] та інших виданнях [2; 4; 6].

Представники різних галузей науки віддавна зверталися до народної медицини, що представляє комплекс традиційних для різних народів методів лікування та застосування препаратів із трав, різних замовлянь тощо. Проте лише нещодавно почав складатися власне науково-етнологічний підхід до цієї проблеми, спрямований насамперед на дослідження специфіки етнічних уявлень певної спільноти про своє здоров'я. За останніх років етнологія поряд з такими суміжними науковими дисциплінами, як етнопсихологія, етномедицина, етноекологія, істотно просунулися в розкритті адаптивних можливостей різних етносів та вивчення впливу природного чинника на їхню життєдіяльність [5, с.214].

Анатолій Пастернак у вступному слові до згаданої вище книги зазначає: «...сам термін «козацька медицина» – новий і викликає цілу низку запитань. Найпростіше – чи була вона взагалі? Давайте підрахуємо: населення Козаччини сягало (загалом) 150-200 тисяч чоловік. А інколи й більше. Поблизу, під їхнім захистом, по селах-хуторах жили козацькі жінки та діти. Це – ще близько 600-800 тисяч людей. Чи були вони всі здорові? А коли ні, то хто ж їх, хворих, лікував? Відповідь однозначна» [3, с. 4]. Далі слушно виокремлює козацьку медицину із української народної, обстоюючи, однак, при цьому їхній взаємозв'язок і дає їй характеристику: «Меди-

цина козацька: перше – лікування професійне і, так би мовити, термінове; друге – щільно пов'язане з подібним у інших вояків: татар, турків, російських стрільців та ін., її рецепти і саме мистецтво, досвід передавалися, мов думи бандуристів, з уст в уста, із покоління в покоління. Медицина бездипломна, безступенева, безкнижкова. Нарешті, вона – цілком оригінальна, бо була медициною виживальною для молодих і тому – допитливою до всього!» [3, с.5].

На наше глибоке переконання, зміст, методи козацької медицини мають становити органічний складник сучасної національної медицини, завдання якої – глибоко вивчити досвід тіловиховання козаків, їхні традиції лікування та засоби здоров'язбереження, а також запропонувати шляхи їх використання за сучасних умов.

Незаперечним сьогодні є той факт, що козацька медицина належить до виняткових явищ в історії духовної культури українського народу. Козацтво акумулювало в собі апробовані часом традиції тіловиховання. У козацькому середовищі виникло, закріпилося, а потім і поширилося у слов'янському світі кілька специфічних систем фізичних і психофізичних вправ, спрямованих на фізичне самовдосконалення особистості. Це насамперед система фізичного і військового вишколу юнацтва (володіння луком, списом, шаблею і арканом, майстерність їзди на бойовому коні, догляд за ним тощо). Козацька служба вимагала високого рівня духовності й загартованості, витривалості до голоду і спеки, дощу і снігу, до відсутності харчів і питної води, що зумовлювало побудову єдинокорств у поєднанні з високим рівнем моральності, лицарської честі. А в непрохідних дніпровських плавнях козацька молодь під наглядом найбільш досвідчених запорожців у постійній праці загартовувала своє здоров'я, силу і спритність. Цьому сприяло полювання, плавання, рибальство та постійні змагання з веслування. Найбільш відповідальним випробуванням для юнацтва було подолання дніпровських порогів, і тільки тоді вони отримували звання «істинного запорізького козака».

Отже, на Запорізькій Січі, як і у Стародавній Греції, існував культ фізичного розвитку особистості. Фізично недосконала людина відчувала свою нерівність і тому щиро прагнула підвищити свій фізичний вишкіл. Як свідчать джерела [1; 7; 8], слабку людину січове товариство ніколи не обирало в старшини. Фізично сильним військовиком був Іван Підкова, гетьман низових козаків, який був такої міцної породи, що гнув підкови. Ось чому за ним закріпилося прізвисько «Підкова»; добре розвиненими фізично були Б. Хмельницький, П. Сагайдачний, І. Богун, І. Свірчевський та ін. А про гетьмана І.Мазепу французький дипломат Жан Балюз писав: «Тіло його міцніше, ніж тіло німецького рейтара, і їздець із нього знаменитий» [7, с. 234]. Напевно, не випадково усі воїни, національні герої козацької доби зазвичай багатирі. Залишилися численні легенди про козаків-характерників, яких не брали ні ворожа куля, ні шабля бусурмана. А деякі з цих легенд-переказів надлюдські властивості приписували конкретним історичним особам, як, до прикладу, Іванові Дмитровичу Сіркові (1605–1680), який, за переказами, міг ловити кулю на ходу й назад кидати її в дуло пістоля того, хто стріляв. Про подвиги Івана Сірка сповіщали козацькі літописці Самійло Величко, Григорій Граб'янка, історик з Київської колегії Інокентій Гізель та ін. Кобзарі усієї України, лірники і скрипалі, сліпі співаки розповідали в піснях і думках про життя, подвиги незборимого Івана Сірка, його батьківську турботу про козаків,

яких він називав «синками», дбаючи про здоров'я кожного, про його військовий і фізичний гарт, тіловоховання. Про Сірка ходила добра слава як про звиятця: він міг сам і вимагав від своїх козаків – «молодих соколят» – спати на землі, митися холодною водою, уміти пірнати, плавати, стрибати у воду. Кожен його козак умів доглядати за конем (навіть, якщо був пішим), гарцювати, переходити з галопу в алюр і навпаки, рубати («сікти на капусту») лозу на повному скаку (а це могла зробити лише фізично досконала людина) [4].

Особливістю фізичного виховання козаків у тому, що воно мало оздоровче, рекреаційне спрямування. Козаки вставали до схід сонця, ходили босоніж по росяній траві споришу, кульбаби та конюшини, а, напуваючи коней, занурювали ноги в воду. Це надавало їм першу дозу бадьорості. Гарт для січовиків був органічним і невід'ємним складником повсякденного життя. Тому, спочиваючи горілиць просто на землі, у густій траві, вони не боялися застудитися, а навпаки, заряджалися енергією трав, властивості яких добре знали. Декілька годин такого відпочинку могли замінити цілу ніч у затишному ліжку. Практикували наші предки й своєрідні «зелені ванни»: після вранішнього купання в річці чи озері вони, ще мокрими, заходили в квітучі трави. Суміш із роси та пилку всотувалася шкірою, зміцнюючи весь організм [6].

Більш-менш докладні відомості про лікувальні звичаї запорізьких козаків знаходимо у рукописах французького інженера Гійома Левассера де Боплана, який прожив на Україні 17 років і свої спостереження виклав у окремі книзі, надрукованій у 1650 р. [1], де, зокрема, зазначає: «Життя запорізьких козаків здебільшого минало в походах і бойових сутичках. Допомогу при різних пошкодженнях та захворюваннях вони подавали за правилами та засобами народної медицини тих часів. Козаки вміли пускати кров, виривати зуби, виготовляти пластирі для лікування ран, накладати лещата при переломах. Вирушаючи в похід, вони разом із запасами зброї і харчами брали й ліки». Також стисло подає і методи лікування: «Я бачив козаків, які, щоб позбутись гарячки, розбавляли у чарці горілки півзаряду пороху, випивали цю суміш, лягали спати і на ранок просинались в доброму стані. Часто бачив я, як козаки, поранені стрілами, коли не було хірургів, самі засипали свої рани невеликою кількістю землі, яку перед цим розтирали на долоні слиною. Козаки хвороб майже не знають. Більша частина з них помирає в сутичках з ворогом або від старості... Від природи наділені вони силою та ростом високим...» [1, с. 112-117]. Гійом Левассер де Боплан наголошує, що під час зимових походів з-поміж козаків великих втрат від холоду не було, оскільки вони тричі на день їли гарячу юшку з пива, яку заправляли олією та перцем. Звичайно, що відомості французького дослідника не завжди вірогідні. Іноді вони ґрунтуються на переказах і домислах, не відбиваючи повною мірою дійсного стану лікарської допомоги.

Дослідний козацької медицини А.Пастернак подає низку рецептів ліків, якими послуговувалися на Січі. Опіки, до прикладу, козаки лікували маззю, яку виготовляли так: вигрібали попід, змішаний з дубовим та липовим вугіллям, висипали суміш у рівну кількість розтопленого здору. Додавши меду, усе знову перемішували. А замість пов'язки – теплий віск поверх мазі на всю ніч. Опіки, ранки не забруднювались. Навдивовиж швидко гоїлись. Мазь чи рідину загостреним кінцем рублено-го гусячого пера накладали на уражені місця. Після чого протилежним його кінцем,

«борідкою» тоненькою, ніжно розрівнювали. Можна лише дивуватися ніжності, фізіологічності подібної методики» [3].

Практично всі дослідники відзначають фізичне здоров'я січовиків («Вони надзвичайно міцні статурою, легко переносять спеку і холод, голод і спрагу, невтомні на війні, мужні, сміливі, а швидше нерозважливі, бо не дорожать власним життям» [1]), а також їхнє духовне здоров'я («Вони дотепні, кмітливі, винахідливі і щедрі, не прагнуть до великого багатства, але надзвичайно кохаються у своїй свободі, без якої не уявляють життя» [1]).

З тих же джерел довідуємося про здоровий спосіб життя під час походів: «Сухарі знаходяться у великій бочці заввишки 10 стіп, на 4 стопи в діаметрі, яку міцно прив'язують ...Беруть також із собою барильце з вареним пшоном і діжечку з борошном, розведеним на воді, яке їдять, змішуючи з пшоном, всі разом, що вони дуже цінують; цей наїдок служить їм і їжею, і питвом, він має кислуватий смак і називається «саламаха», тобто пречудова страва ...Під час походу ці люди дотримуються тверезості, і якщо між ними трапиться п'яниця, отаман наказує викинути його в море. Окрім того, жодної горілки везти із собою не дозволяється, оскільки під час походів і експедицій вони високо цінують тверезість» [1, с. 113].

З походів запорізькі козаки поверталися з великою кількістю поранених, частина яких залишалась назавжди інвалідами. З цих причин козаки змушені були мати свої шпиталі. Перший такий шпиталь було засновано в Дубовому лісі на острові між річками Старою і Новою Самарою. Там були споруджені будинки й церква, оточені захисними ровами. На прохання козаків з Києва було запрошено ієромонаха Паїсія, на якого, окрім духовних обов'язків, «покладался Запорізький Спас» – головний козацький шпиталь у Межигір'ї коло Києва. Наприкінці XVI ст. центральним стає козацький шпиталь у Трахтемирівському монастирі на Дніпрі нижче Канева [2; 4; 7].

Військові шпиталі були й при монастирях: Лебединському (біля Чигирина) і Левківському (біля Овруча). Монастирі охоче піклувалися про козаків, оскільки мали від цього і матеріальний прибуток. У козацьких шпиталях, на протигагу цивільним у містах і селах, знаходили притулок не тільки інваліди, тут також лікували поранених та покалічених. Це були своєрідні перші військові лікувальні заклади в Україні [2].

Запорізька Січ задовольнялася медичною допомогою своїх цирульників. Так, медична канцелярія для боротьби із чумою в Запоріжжі командувала лікарів (1738, 1760). Відомо, що кошовий отаман Г. Федорів звертався через гетьмана К. Розумовського до Петербурга з проханням призначити до запорізьких козаків на постійну службу лікаря «з аптекою й поморниками». На це клопотання було видано згоду, але медичний пункт з дипломованим лікарем так і не було відкрито. Варто згадати і про своєрідну діяльність цехів цирульників, які почали з'являтися у XV ст. Такі цехи були у Львові, Києві, Луцьку, Кам'янці-Подільському та інших містах України. Окрім гоління, тут навчали надавати медичну допомогу, особливо при травмах, пораненнях, переломах кісток, кровотечах [2; 4].

Утім, помилковою є думка, що в козацькому війську не надавали жодної кваліфікованої медичної допомоги. У війську Б.Хмельницького, до прикладу, майже в кожній сотні були цирульники, при полках – лікарі. З історичних джерел відомі імена лікарів Лук'яна Салтицького, Мартина Родомського, Івана Гладкого, Маввія Таборовського та ін. [2; 4; 7].

Таким чином, рецепти та традиції, що становлять основу козацької медицини, були зумовлені світоглядом і способом життя козаків. Звісно, їх потрібно ретельно вивчати, однак уже серед арсеналу лікувальних засобів козацтва багато чого варто застосовувати й сьогодні. Без сумніву, потрібно використовувати традиції козацької медицини в контексті безпосереднього зв'язку з доквіллям, знання козаків у ділянці фітотерапії та гомеопатії. Здобутки козацької медицини у формуванні фізичного й духовного здоров'я, тіловиховання особистості потребують творчого підходу при практичному перенесенні досягнень минувшини на ґрунт сьогодення.

Література

1. Боплан де Г. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що простягаються від кордонів Московії до Трансильванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і веденням воєн: пер. з руан. вид. 1660 р. / Гійом Левассер де Боплан ; [пер. Л. В. Шабанова]. – К. : Стебеляк О. М., 2012. – 165 с.
2. Медицина без білих халатів (Медицина Запорізької Січі, медицина козаків) (реферат)-<http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=64358>
3. <http://referatu.net.ua/referats/20/5241>.
4. Пастернак А. Козацька медицина / Анатолій Пастернак. – К. : Отима, 2001. – 63, [1] с.
5. Руда С. П. Медицина у Запорізькій Січі / С.П. Руда // Історія та культура Лівобережжя України. – К. – Ніжин, 1997. – С.34–37.
6. Савчук Б. Українська етнологія / Борис Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004. – 281 с.
7. Томак М. Про козацьку медицину / Марія Томак // День. – 2009. – № 84.
8. Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К. : Генеза; Запоріжжя : Прем'єр, 2002. – 568 с.
9. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків / Д.І.Яворницький. – Львів : Світ, 1990. – Т.1. – 592 с.

ПРИМЕНЕНИЕ ОЗОНОТЕРАПИИ В КОМПЛЕКСНОМ ЛЕЧЕНИИ БОЛЬНЫХ С СИНДРОМОМ ДИАБЕТИЧЕСКОЙ СТОПЫ

Ключевые слова: сахарный диабет, синдром “диабетической стопы”, озонотерапия.

Введение.

Сахарный диабет (СД) – самое распространенное эндокринное заболевание во всем мире. В среднем 4 – 5% населения планеты страдает сахарным диабетом, в России – от 3 до 6%, в США – от 10 до 20% [3, 9]. На фоне диабетической микро- и макроангиопатии, нейропатии и остеоартропатии развивается такое осложнение СД, как синдром “диабетической стопы” (ДС) – сложный комплекс анатомо-функциональных изменений, приводящий к развитию язвенно-некротического и инфекционного процесса, а в дальнейшем – и гангрены стопы. Основными причинами заболеваемости, госпитализации и смертности этой категории больных являются инфекционные процессы нижних конечностей. По некоторым данным, изменения стоп встречаются у 30 – 80% больных сахарным диабетом [9, 11].

Гангрена нижних конечностей у больных сахарным диабетом развивается в 6 раз чаще, чем у недиабетиков; в 5 случаях из 6 причиной ампутации, не связанной с травмой, являются гнойно-некротические поражения нижних конечностей на фоне СД. Летальность от гнойной инфекции при сахарном диабете колеблется от 6 до 22%. Более 60% пациентов с СД – лица пожилого и старческого возраста, страдающие, в том числе и сопутствующей патологией (диабетическая нефропатия и ретинопатия, облитерирующий атеросклероз сосудов нижних конечностей, артериальная гипертензия, нарушения мозгового кровообращения) [9, 11]. Выделяют нейропатическую (с наличием остеоартропатии или без нее), ишемическую и нейроишемическую формы диабетической стопы. В лечении больных с нейропатической формой ДС основное внимание уделяют полной разгрузке стопы, тщательному местному лечению с поэтапной некрэктомией; при ишемической форме в первую очередь решают вопрос о необходимости и возможности реконструктивной сосудистой операции. В тяжелых случаях диабетической гангрены ввиду риска развития сепсиса в максимально ранние сроки показано расширенное оперативное вмешательство вплоть до ампутации [2, 3, 9, 12]. Всем больным с синдромом ДС рекомендуется коррекция гликемии инсулинами короткого действия не реже 4 (6) раз в сутки до стабилизации уровня глюкозы крови в пределах 7 – 10 ммоль/л. Учитывая

полимикробный ассоциативный характер микрофлоры инфицированных очагов на стопе диабетика с участием нескольких аэробных и анаэробных возбудителей, во всех случаях показана антибактериальная терапия антибиотиками широкого спектра действия. Выраженные нарушения коагуляции у больных с ДС требуют назначения антикоагулянтов. К вопросу использования вазоактивных препаратов при данной патологии большинство авторов подходит с известной осторожностью ввиду их низкой эффективности при тяжелой ишемии и риска развития геморрагических осложнений [2, 9, 11]. Среди дополнительных лечебных пособий упоминаются методы экстракорпоральной детоксикации, озонотерапии, гипербарической оксигенации, регионарной внутриартериальной и эндолимфатической терапии, использование гипохлорита натрия, антиоксидантов, иммуномодуляторов, местное применение ультразвуковой кавитации и других методов физиотерапевтического воздействия, использование биологически активных перевязочных материалов [1, 2, 3, 9, 11]. Особое место среди перечисленных методов занимает озонотерапия. Озон – один из наиболее сильных окислительных средств, которыми владеет человек. Это действенное отбеливающее средство и мощное обеззараживающее вещество; он уничтожает бактерии, вирусы и грибки эффективнее, чем хлор. Известно, что озон обладает детоксикационным, антимикробным, противовоспалительным действием, улучшает микроциркуляцию и оксигенацию тканей, нормализует обменные процессы. Описаны разнообразные методики озонотерапии: внутрисосудистое введение озонированных жидкостей и озон-кислородной газовой смеси, местное применение озонированных растворов и масел, аэрация озон-кислородной газовой смесью [4, 5, 6, 7, 8]. В последние годы в разных областях медицины успешно применяется метод озонотерапии. Озон оказывает положительное влияние на углеводный и липидный обмен, улучшает кислородтранспортную функцию крови, устраняет микроциркуляторные нарушения, в том числе за счет позитивного влияния на реологические свойства крови, а также активно воздействует на процессы перекисного окисления липидов и систему антиоксидантной защиты, оптимизирует репаративные процессы в ранах. В последнее время в местном лечении больных с СДС все большее значение приобретают методы местного применения озона и озононасыщенного физиологического раствора натрия хлорида для активного дренирования ран, при котором ранее использовались только низкие концентрации озона. Внутрикостный путь введения лекарственных средств давно признан одним из эффективных. Однако имеются единичные публикации о внутрикостном введении озонированного физиологического раствора. В настоящее время практически весь диапазон частот электромагнитных колебаний используется в диагностике, лечении и профилактике различных заболеваний. Одновременное воздействие магнитного, инфракрасного и лазерного излучений как лечебных факторов улучшает репаративные процессы в тканях раны и увеличивает эффективность лечения примерно в 1,5 раза [5, 12]. На сегодня недостаточно полно разработаны технологии комплексного применения озона, как местного, так и внутрикостного, в виде озонированных растворов, магнито-инфракрасно-лазерного излучения, при комбинированном местном применении комплексной озонотерапии и магнито-инфракрасно-лазерного излучения в различные фазы раневого процесса у больных с гнойно-некротической формой синдрома диабетической стопы.

Целью исследования является, улучшение результатов лечения больных с синдромом диабетической стопы путём использования орошение ран и повязки с озонированным физиологическим раствором в комплексной терапии.

Материал и методы.

В Лебаском веляятском многопрофильном госпитале с 2008 г. по 2010 год под наблюдением находились 73 больных СД с гнойно- некротическими поражениями нижних конечностей, в местном лечении которых был использован озонированный физиологический раствор. Группу составили 43 (58,9%) мужчин и 30 (41,1%) женщин. По возрасту больные были распределены следующим образом: мужчины – в возрасте от 30 до 39 лет – 4, от 40 до 49 лет – 13, от 50 до 59 лет – 20, от 60 до 69 лет – 5, от 70 и выше- 1; женщины: от 30 до 39 лет – 2, от 40 до 49 лет – 3, от 50 до 59 лет – 18, от 60 до 69 лет – 6, от 70 и выше – 1. Продолжительность заболевания СД составила до 5 лет – 6 больных, 10 лет – 16, 15 лет – 38, 20 лет – 11, 25 – 30 лет- 2. В 15 случаях СД впервые выявлен в стационаре. Тяжелая степень СД выявлена у 43 (58,9%) пациентов, средняя степень у 21 (28,7%), легкая у 9 (12,3%). По клиническим формам больные распределились следующим образом: нейропатическая форма диагностирована у 49 (67,1 %), ишемическая форма у 9 (12,3 %), нейроишемическая форма у 15 (20,5 %) пациентов. Гнойно – деструктивные процессы были представлены флегмонами (12 больных или 16,4%), трофическими язвами (39 пациентов или 53,4%), гангренами пальцев и локальными некрозами мягких тканей стоп и голеней (16 человек или 21,9 %) и распространёнными гангренами стоп (6 человека или 8,2%). Контрольную группу составили 73 больных, получавших только традиционное лечение. По возрастному составу, характеру и локализации гнойного процесса, длительности и выраженности сахарного диабета обе эти группы сопоставимы.

Результаты и их обсуждение.

Все больные оперированы. Всем больным с СДС проводилась коррекция гликемии инсулинами короткого типа действия. В лечении больных с нейропатической формой СДС основное внимание уделяли полной разгрузке стопы (иммобилизация или разгрузка поражённой конечности с возможным применением ортопедических средств) и местным процедурам, с удалением участков гиперкератоза и поэтапной некрэктомией. В качестве терапевтических средств применяют препараты α - липоевой кислоты и витамины группы “Б”. При ишемической форме СДС в первую очередь, решали вопрос о необходимости и возможности реконструктивной сосудистой операции. Всем больным с СДС рекомендуется коррекция гликемии инсулинами короткого действия не реже 4 (6) раз в сутки до стабилизации уровня глюкозы.

Учитывая полимикробный ассоциативный характер микрофлоры инфицированных очагов на стопе во всех случаях показана антибактериальная терапия антибиотиками широкого спектра действия. Среди дополнительных лечебных пособий использовали озонотерапию. В настоящее время на основании экспериментальных и клинических исследований установлены высокая эффективность и широкий спектр действия озона при лечении многих заболеваний, в том числе и СДС.

Установлено, что, обладая уникальными возможностями озон в терапевтических концентрациях оказывает иммуномодулирующее, противовоспалительное, бактерицидное, фунгицидное, антистрессовое и анальгезирующее действие.

При лечении СДС на базе хирургического отделения ЛВМГ мы использовали в основном наиболее удобные при практическом применении – орошение ран и повязки озонированным физиологическим раствором.

На фоне консервативной терапии, в качестве местного лечения использовали озонированный физиологический раствор натрия хлорида. В ходе лечения нами проведено цитологическое исследование мазков-отпечатков ран больных с синдромом диабетической стопы. Срок бактериальной деконтаминации ран в контрольной группе составил в среднем 7- 8 суток, а в испытываемой группе -4-5 суток. В целом, в испытываемой группе, где проводилась местная терапия с применением озонированного физиологического раствора натрия хлорида, сохранить опорную функцию нижних конечностей удалось у 64 (87,6%) больных избежав ампутации или ограничившись некрэктомией. У 9 (12,3 %) больных потребовалось выполнение ампутации на уровне нижней трети бедра. В контрольной группе сохранить опорную функцию нижних конечностей удалось у 44 (60,2 %) больных избежав ампутации или ограничившись некрэктомией, 29 (39,7%) больных потребовалось выполнение ампутации на уровне нижней трети бедра.

Таким образом полученные результаты свидетельствуют о высокой эффективности местного применения озонированного физиологического раствора натрия хлорида в лечении больных с СДС и позволяют нам рекомендовать его включить в комплекс лечения пациентов с данной патологией.

Литература

1. Брискин Б.С., Сакунова Т.И., Якобишвили Я.И. Роль препарата мидокалм в комплексном лечении больных синдромом “диабетическая стопа”, нейропатическая форма поражения. // Хирургия. – 2000. – № 5. – С. 34 – 37.
2. Гурьева И.В., Кузина И.В., Воронин А.В., Комелягина Е.Ю., Мамонтова Е.Ю. Синдром диабетической стопы. – М. – 2000. – 40 с.
3. Котов С.В., Калинин А.П., Рудакова И.Г. Диабетическая нейропатия. – М. – 2000. – 39 с.
4. Максимов В.А., Куликов А.Г., Зеленцов С.Н. Роль озонотерапии в регуляции процессов микроциркуляции. // Матер. Межд. конф. по микроциркуляции. – Москва – Ярославль. – 1997. – С. 237 – 239.
5. Максимов В.А., Чернышев А.Л., Каратаев С.Д. Озонотерапия. // М. – 1998.
6. Материалы II Всероссийской научно-практической конференции “Озон в биологии и медицине”. – Н. Новгород. – 1995.
7. Материалы III Всероссийской научно-практической конференции “Озон и методы эфферентной терапии в медицине”. – Н. Новгород. – 1998.
8. Родоман Г.В., Лаберко Л.А., Оболенский В.Н., Коротаев А.Л., Никитин В.Г. – Озонотерапия в лечении больных с гнойно-воспалительными заболеваниями. // Рос. мед. журнал – № 4. – 1999. – С. 32-36.
9. Светухин А.М., Прокудина М.В. Комплексное хирургическое лечение больных с синдромом диабетической стопы. // Хирургия. – 1998. – № 10. – С. 64 – 66.
10. Современные проблемы практической хирургии. / Сб. научных трудов под ред. Н.А. Кузнецова. – М. – 2000. – 173 с.

11. Труды научно-практической конференции “Современные аспекты диагностики, лечения, профилактики поражений нижних конечностей у больных с сахарным диабетом”. – М. – 1996. – 243 с.
12. Wagner F.W. A classification and treatment program for diabetic, neuropatic and dysvascular foot problems. // In The American Academy of Ortopaedic Surgeons instructional course lectures. – St. Louis. – Mosby Year Book. – 1979. – P. 143 – 165.

ПОД- СЕКЦИЯ 3. Политические технологии. PR.

Черепова Ю. В.

Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

«ЧЕРНЫЙ» И «РАЗНОЦВЕТНЫЙ» PR КАК СПОСОБ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МАНИПУЛЯЦИИ

Ключевые слова: Черный PR, цветной PR, компромат, информация, манипуляция.

Key words: black PR, color PR, compromising evidence, information, manipulation.

PR – это специализированная деятельность соответствующих подразделений государственных, политических, общественных и других структур, направленная на усиление открытости, взаимной информированности, и создание иллюзии взаимозависимости между структурами осуществляющими PR и населением, на которое направлена эта деятельность. С. Блэк писал, что это «планируемые, продолжительные усилия, направленные на создание и поддержание доброжелательных отношений и взаимопонимания между организацией и общественностью», которые строятся «на основе максимально полной информированности». Р. Харлоу считал: «PR – это одна из функций управления, способствующая установлению и поддержанию общения, взаимопонимания расположения и сотрудничества между организацией и общественностью [1, с. 400-401].

Существует около пятисот различных определений того, что же такое PR. Это и искусство, и наука, и социальная практика достижения гармонии, создания благоприятного климата и т.д. Но большинство определений носит оценочный характер, прикрывая определенными понятиями достаточно жесткие цели современного PR. При этом цели PR сводятся к манипуляции мнением масс населения [1, с.403].

Каким бы не был цвет PR – это одна из технологий воздействия на человеческое сознание. Среди них есть запрещенные законом и не запрещенные технологии.

«Черный» PR – деятельность, направленная на разрушение позитивного имиджа других лиц. При этом используются методы, которые находятся на грани, а то и за гранью норм прав и морали. «Черный» PR – это ложь, дезинформация, которая часто дополняется провокацией, а иногда и насилием [2, с.42-44]. Очень часто на практике используется «компромат». Компромат – это публикация материалов, рассказов прошлого или настоящего, которые скрывает оппонент. Компромат может быть правдивым или придуманным (полностью или частично). Слухи в «черном» PR публикуются через средства массовой информации [1, с. 536]. Попытка ограничить появление компромата бессильны. Лучше заблаговременно провести «профилактику» возможности его проникновения. Если же она по какой-то причине не помогла, не стоит использовать косвенные методы противостояния [1, с. 529].

Полной противоположностью «черному» PR является «белый». Это система обмена информацией на основе сотрудничества, имеющая обратную связь с обще-

ственностью. «Белый» PR ставит целью распространение достоверной информации о личности, для установления быстрых взаимных связей клиента и субъекта белого PR. Компании, применяющие на практике технологии белого PR представляют сам объект в свете только положительных характеристик, направленных на повышение авторитета и завоевания доверия наибольшего количества людей, привлечения как можно большего внимания, что и является его конечной и главной целью. [4]

«Цветной» PR – это реакция на однообразие официального «белого» PR. К «цветному» обращаются, когда «белого» недостаточно либо избыточно. «Цвета» отсутствуют только в тоталитарном обществе, там преобладает однообразие. А пост-тоталитарных политиков трудно заставить «играть по правилам» так как в политической системе они не устоялись. Поэтому «цветной» PR неизбежен, как орудие политической борьбы [1, с. 534-535].

Одним из типов «цветного» PR является «серый». «Серый» PR распространяет правдивую информацию, которая может быть, как положительной, так и отрицательной. В отличие от «черного» не предполагает прямой лжи. «Серый» PR – это искусство тонких намеков, которые соответствуют правде, но высвечивают не важные или не имеющие ни какого отношения к политике факты (информация, которая не может влиять на репутацию). «Серый» PR достаточно эффективен. Даже самые строгие критики не могут называть его откровенно аморальным или безнравственным. Он вполне вписывается в рамки законодательства [3].

Следующий вид PR является производным от словосочетания «желтая пресса». Это скандальная слава, ради которой политики пользуются сомнительными связями, историями которые появляются в средствах массовой информации. Причина появления и распространения «желтого» PR – интерес населения. Падение тиражей газет и рейтинговых политических телепрограмм сопровождается ростом «желтых» изданий. Хотя «желтый» PR не гарантирует успех, но он является хорошим дополнением к традиционным PR технологиям. Его популярность и влияние у населения объясняется альтернативностью по отношению к традиционной политике [1, с. 531-533].

«Красный» PR также является одним из типов PR. Его нельзя сводить к пропаганде коммунистических идей. Использование данного типа PR – это попытка воздействия на глубины человеческого подсознания. Красный цвет привлекает внимание – поэтому его используют в уличных светофорах всего мира. В современном политическом мире «красный» PR представляет оппозиционный PR. Он имеет «но-стальгическую» статистику. Такой PR использует символику советского времени (музыку, атрибутику), выстраивает ассоциативное пространство [1, с. 534]. Хотя такой PR уже не так актуален, но он имеет право на существование.

Подводя итог можно сказать, что PR – это сложная, противоречивая наука. И каким бы не был цвет PR – он всегда им остается. Ведь его главная задача – найти подход к населению. PR играет немаловажную роль в оценке политического кандидата. Он целенаправленно создает имидж в массовом сознании. Воздействуя на общественное сознание, PR меняет его, но осуждать, а тем более критиковать данные технологии не правильно. Если в рамках PR исключить манипуляции сознания, то PR исчезнет, потеряв аудиторию потребления.

Литература:

1. Ольшанский Д. В. Политический PR. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.
2. Тульчинский Г. Л. PR фирмы технология и эффективность [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://lib100.com/book/management/pr_firm/
3. Что такое PR: черный, серый, белый? [Электронный ресурс] – Режим доступа: matbet.ru/article.php?art=499
4. Черный PR и белый PR [Электронный ресурс] – Режим доступа: lineweb.ru/studio/19/

Denisova A.Y.

5 th year student

Magistracy.

Donetsk National University.

Faculty of History

Specialty Political science

BLACK PR. UKRAINIAN EXPERIENCE, ON THE EXAMPLE OF PARLIAMENTARY ELECTIONS 2012.

Every election campaign begins with accusations towards the ruling majority. This phenomenon has become quite normal in Ukraine. “Minority” always promises to win the “majority” and immediately improve the living standards of the people. “Majority”, in its turn, does not tire to point to the shortcomings of the “minority”, showing the advantages and relying on the presumption small but specific cases. Parliamentary elections 2012 in Ukraine were no exception. The election campaign has been dubbed the dirtiest since independence. What it is: loss of competence and professional quality of politicians and those involved in their PR or deliberate struggle, the choice of which was “black PR”?

In the former Soviet Union the concept of PR was not used for a long time. We began to use this phrase in Ukraine about 10 years ago. But that to which the U.S. took more than 100 years – we caught up too fast. Last election campaign has exceeded all expectations. Parliamentary elections were held under a mixed system. The most “black” technologies have used majoritarian candidates. One has only to look at the statistics. According to the “Support”, during the campaign there were fixed 457 cases of black PR [1]. The scale provocations are endless. For example, night calls, in which a specially trained person calls to vote for a competitor. Of course, this causes a backlash. Or graphite which can be painted on the glass of the new car that contains a call to vote for this or that candidate. There are provocative flyers with false scandalous views of political opponent and ordinary damage of others billboards [2]. The main tendency is that the black PR has found its realization on the Internet. There are compromising, provocation and outright gossip. We have registered the fact that anyone can agitate or by yourself or against an opponent even in the law of Ukraine “About Elections of People’s Deputies of Ukraine”, Article 68 “Forms and means of campaigning” [3]. As for false or misleading statement we have no perfect legislation. No one was convicted of black PR yet. So there is nothing to fear. For example, we can show some cases of the use of black PR. The first we can recall Tetyana Chernovil. She was the majoritarian candidates in Lviv. Against her was a deliberate attack of things which were more similar to stupid jokes. Articles with information which demonstrated that Chernovil is mentally ill were appeared in the newspapers. On the streets were distributed leaflets with the prayer: “... what will save us from the evil that possessed Tatiana Chernovil”. In Kiev, Oleg Kyschuk withdrew his candidacy in favor of a single opposition candidate Pavlo Ryzanenko. But it were appeared billboards in which Kyschuk urged not to vote for Ryzanenko as if on his behalf (Kyschuk). There were appeared some articles that Ryzanenko is a spy of FSB. There were distributed leaflets in Odesa that directly echoed with the popular television series “Brigada”: “Bodelan eager for power”. There were organized actions in the Zhytomyr region,

mud was brought under the Headquarters “Our Ukraine is People’s Self-Defense” mud and people shouted: “Zhytomyr without mud.” Billboards have been placed in Lviv: “No votes to the Party of Regions”. “Regions” filed to the court, but they lost. There was undermined the tent of “Batkivschyna”. There were widespread rumors in Lutsk of that the candidate Goleva is a transvestite. Darth Vader called to vote for himself in Odessa. And about Petro Symonenko was written in the newspapers, that girls of easy behavior are bringing for him in the special cars.

Public consciousness was manipulated and it was used black PR on television through advertisements. The Party of Regions always showed in black and white everything that was before their government and in color advertised itself. “Batkivschyna” has also used this way, do not forget to press on the emotional background. One has only to remember the video where old grandmother being kicked out of the house, she only takes a cat and this house is destroyed on her eyes. The Party of Regions urged not to vote for V. Klitschko. And Tymoshenko recorded appeals that she will not leave in trouble Ukraine and will fight until she is strong enough. All this is appeal to emotions. Strange videos of Oleg Lyashko are interesting too. They are little budget and most of them were more popular on the internet than on the television. But in his commercials he did not support anyone resorting to outright disregard for all contestants. Let’s not forget that this is a method of advertising. We probably remember the poor videos, with the negative information. Witty things that also had to do with black PR were in the Internet. This is the famous card, which shows grandmother who “...left the house to the cat when she knew that the grandson voted for the Party of Regions”. Also cannot be forgotten the alternative advertising of N. Korolevska, in which she has “a dream.” At the same sounds with the voice of Natalia Korolevska video series showed a girl Samara, from the famous horror movie “Call.”

Thus, from the foregoing we can conclude that the election campaign 2012 has exceeded all expectations with the level of black PR. Of course, this is deliberate use. Defamation of a political opponent operates much more efficiently than the “white” informing about the benefits of this or that politician. Mostly, we vote “against somebody” rather than “for”. So in the territory of our country black PR is an effective but dirty way of the agitation.

List of sources

1. Elections of 2012. Observations. [electronic resource] URL: <http://map.oporaua.org/ua/incidents/?type=2/> (last visit 18/03/2013)
2. Sibirtsev Alexander – Black PR in the elections: anti-advertising and false beating of candidates – Today, 2012, (last visit 03/18/2013)
3. Law «About the Elections of People’s Deputies of Ukraine» – Art. 68.

